మారుతివిజయము

(మైరావణవధ.)

గ్రంథకర్త:- కోపల్లె పుండరీకాక్షుశర్మ.

ప్రకాశకుడు:- కందులగోవిందము.

—♦ నవలలు ♦—

ఘోరప్రతిక్రియ	రు. 1-8
కుసుమ	1-4
మనోహారిణి	1-8
పచ్చపుదొంగ	1-0
చంద్రగుప్త	0-8
మానసింగు	1-0
కాళిక	1-0
ప్రచండభైరవి	0-12
వనదుర్గము	1-0
కాళిదాసుచరిత్ర	1-0
ఆత్మసామ్రాజ్యము	1-0
కలికాలచర్య	0-6
లోకాభిరామాయణం	0-6
కేసరివిలాసము	1-0
చిత్రలేక	0-10
ప్రసన్నముఖ	1-0
ప్రహసనములు	0-8
భారతాభ్యుదయం	0-12
కర్పూరమంజరి	1-0
సౌందర్యతిలక	1-0
అహల్యాబాయి	0-12
రామచంద్రవిజయం	0-12
హేమలత	0 12
కృష్ణవేణి	0-6
మణిమంజరి	0-3

—♦ నవలలు ♦—

నందచరిత్ర	రు 0-
వినోదములు	0-
డిటో రెండవభాగము	0-
గణపతి 1 భాగం	0-1
డిటో రెండవభాగము	0-1
రఘుకులచరిత్ర	0-1
సిద్ధార్థచరిత్ర	0-1
రాజరత్నము	0-1
అళహసింగరి	0-
హమీర్ సింగ్	0-1

—వైద్యగ్రంథములు

యూనానివైద్యం	0-1
ధన్వంతరీవిజయం	0-1
నేత్రదర్పణం	0-
వ్రణచికిత్స	0-
దంతశోధని	0-
రసయోగరత్నాకరం	1-
సహదేవపశుచికిత్స	0-
రసప్రదీపిక	0-1
అనుపానమంజరి	0-
సద్వైద్యజీవనం	0-
సుఖరోగచికిత్సారత్నాకరం	0-1
శతలోహపాకప్రకాశిక	0-
పాసీయకల్పవల్లి	0-4
ఆయుర్వేదసారసంగ్రహం	0-12

వలయువారు:— జనరల్ బుక్కుడిపో,

బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా.

ఓం

మారుతి విజయము

అను

మైరావణవధ.

ఇది

శ్రీపల్లె పుండరీకాక్షశర్మ

విరచితము.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు

ప్రకాశకుండు

కందుల గోవిందం

జనరల్ బుక్కుడిపో

బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా

1926

కాకినాడ.

స్కేప్ అండు కో; ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము,

వెల] [1—0—0

2

ఈనాటకమునందువచ్చుపాత్రలు వివరము.

పురుషపాత్రలు

1 హనుమంతుడు

2 మైరావణుడు. (పాతాళలంకాధిపతి)

3 మత్స్యవల్లభుడు (ఆంజనేయుని కుమారుడు)

4 నీలుడు

5 అంగదుడు

6 సుషేణుడు.

7 విభీషణుడు (రావణునితమ్ముడు)

8 సుగ్రీవుడు (వానరప్రభువు).

9 ఘటకుడు (మైరావణుని సేవకుడు)

10 భైరవుడు } మైరావణ మంత్రివర్గము
11 దుష్టుడు

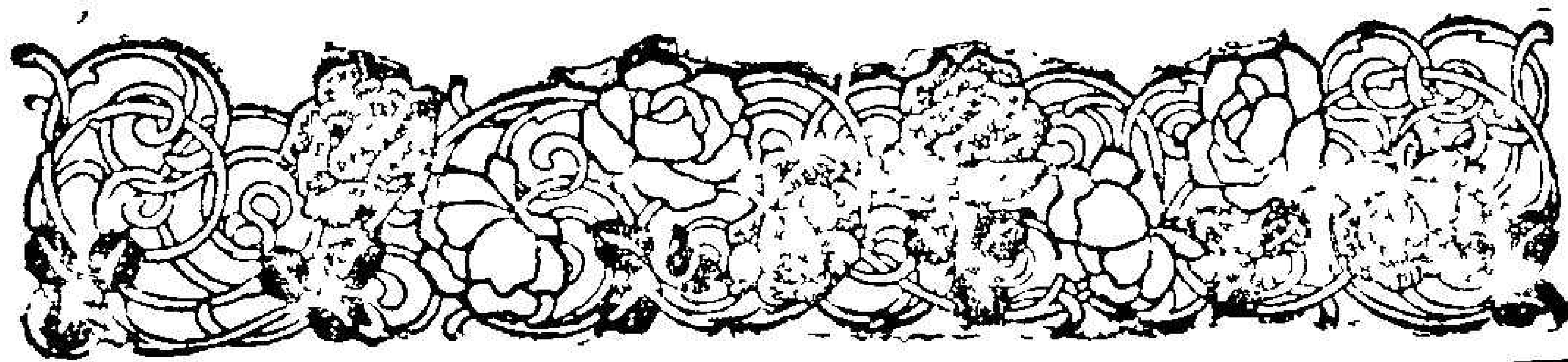
12 సూతుడు (రధసారధి)

స్త్రీలు

1 దుర్దండి (మైరావణుని చెల్లెలు)

మాతంగి (మైరావణునిభార్య)

ఇంకను సేవకులు మొదలగువారు వత్తురు.

శుభమస్తు.

శ్రీరామచంద్ర.

మారుతి విజయము.

నాంది.

శా. శ్రీకాంతామణిపేరురంబు పయినన్ జేర్పంగ శ్రీకౌస్తుభా
స్తోకస్ఫారసుసారదీధితులు సంతోషంబునం గాంచఁగా
శ్రీకాంతామణియేమిపున్నె మొనరించెన్ మాదుపాపంబదే
మీకాన్పింపుడటంచు వాక్కులవామ్మున్ గావించు జ్యేష్ఠాదికాం
తా కాండంబులకాత్మమోదమిడు భక్తాధీనుఁడేలున్ మిమున్.

చం. సరసుఁడు సర్వశాస్త్రముల సారముఁ గాంచిన పండితుండు సు
స్థిరహృదయాబ్జజుండు రణధీరుఁడు కామకళాకలాప సం
హారుఁడు నిశాచరార్ణవ మహావసిన్ ప్రళయాగ్ని అంజనీ
వరతనయుండు వాయుజుఁడు ప్రాజ్ఞులనెల్లరఁ గాచుతన్ గృపన్.

సూత్ర—(నాంద్యంతమున ప్రవేశించి) నేఁడుగదా? నామా
నసమానంద పరిపూర్ణమయ్యెను. ఏలనన,

చం. సరసులు పండితోత్తములు సాంద్రయశస్కరులార్యలోక సం
చరణకళా విశారదులు సారసనేత్ర పదాబ్జభక్తి సం
చరణవిలాసులైన బుధసత్తములెందరొ గూఁడియున్న యీ
సరససభం గనుంగొనిన స్వాంతము సంతసమందకుండునే.

విద్వద్రసికులారా! మీరిటసమావేశమైతిరేల? (వినుటనభినయిం
చి)ఏమీ! భక్తిరసప్రధానంబగు నేదేనొక్క ప్రదర్శనంబును తిలకించఁద

లంచియా? సరియే! నాశక్తికొలఁది మీయుల్లంబులు పల్లవింపఁజేసెదఁగాక, మారిషా! నీవొకసారియిటురమ్ము.

మారి.—(ప్రవేశించి) బావా! నన్నేలపిలచితివి. యీయట్టహాసమేమి?

సూత్ర—ఉదయముననే చెప్పితినిగదా? నేఁడురూపక ప్రదర్శనమని. పాత్రలసిద్ధమొనర్చితివా?

మారి—నటులచింత మీకేల? యీరిటప్రదర్శించు రూపకమెయ్యది?

సూత్ర—మారిషా! చెప్పెదను వినుము.

సీ. భానుపుత్రుని దుఃఖభారంబుఁగనలేక
కష్టించితీర్చిన ఘనుఁడెవండు
కుటిలరావణుకోట పటువిక్రమంబున
ధరణిపాలొనరించె ధన్యుఁడెవఁడు
మాయాశక్తికిని లక్ష్మణుఁడు వ్రాలిన వేగ
సంజీవిగిరిఁదెచ్చి సాకెనెవఁడు
రథసీమవిజయుని రథకేతనమునుండి
చిలువబాణమునమ్మ నలిపెనెవఁడు

తే. గీ. అతఁడు సాకేతుమానసతీ ప్రాణనాథుఁ
డనుచుజగముల పూజింప మనెడునెవఁడు
యతఁడు జగదేకవీరుండు నమలచరితుఁ
డాంజనేయుండు ధరణి ప్రఖ్యాతుఁడతఁడు.

ఆమహనీయుని చారిత్రంబగు మారుతీవిజయము నిటప్రదర్శింపఁ దలంచితిని.

మారి—బావా! గ్రంథకర్తలెవ్వరు?

సూత్రి— మారిషా! వినుము.

సీ. అవసరోవల్లె వంశార్ణవంబు సుపూజ్య
తను బొందజనియించె ననఘులెవరు
పావనత్వమున నొప్పారు శ్రీగుడివాడ
నిజనివాసంబుగాఁ దనరెనెవరు
మేడూరు పురవర మేదినీశ్వరు చేత
బహుళయశంబంది ప్రబలెనెవరు
సుబ్బమాంబికయందు సుతనొక్కతెను పుత్రి
ద్వితయంబుఁగాంచెనే వినుతయశుఁడు
తే. గీ. అట్టి వేంకట కృష్ణయామాత్యద్వితీయ
బాలకుఁడు సజ్జనానంద పాలకుండు
రామభక్తావలో కనకాముకుండు
పుండరీకాక్షుఁడు రచించె పాలతిదీని.

మారి—(నవ్వుచు) బావా! తుదకు శబ్దములైనను జదువని యీతనిచే రచింపఁబడిన నాటకమునా ప్రయోగింపఁదలంచితివి? ఇది తుదకు నటులకుకూడ యమర్యాదాపాదకము! పండితులధిక్షేపించెదరు.

సూత్రి—ఓయీ! మారిషా!

చం. సరసులు బాలువాక్యముల స్వాంతమునందు సుఖంబునంద న
త్వర ఎగ వారికుల్కలను సారకవీనులఁ జేర్చునట్లు దు
ష్కరకుకవీంద్రకోటిమది సంతసమందక వెక్కిరించుగా
కరయఁగసజ్జనుల్ గుణములారసి మెచ్చిననంత చాలదే?

మారి— బావా! అట్లయిన మనమిప్పుడేమిచేయవలయును?

సూత్రి—మారిషా! నీవేగి రంగస్థలంబునలంకరింప పాత్రల సిద్ధమొనర్పుము. నేనీసభాసదులకొక విన్నపమొనర్చి వచ్చెద.

మారి—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సూత్ర — సభాసదులగు నోవిద్వదగ్రేసరులారా! ఈరూపక రచయిత మీతోఁడ నిట్లనివిన్నవింపఁగోరుచున్నాఁడు. సభాసములారా!

చం. కవితయనంగ నొక్కసికిగాదు వరించియుచేకొనంగ పూ
ర్వవిబుధులెందరో కవిత వ్రాయఁగయత్నము సల్పకుందురే
అవిరళమోహరూపమున నాత్మకుయింపగువానిజేరు నా
కవిత ప్రియత్నముల్ సలుపు కాపురుషుల్ దిలకింపదింతయున్.

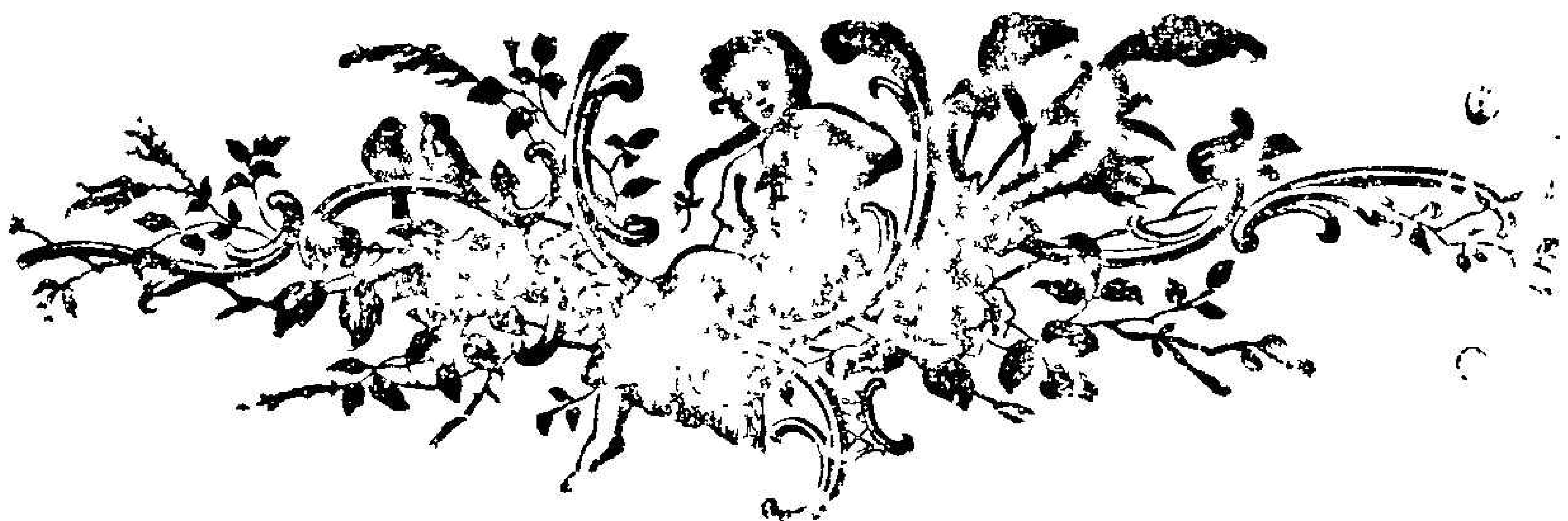
ఉ. పాలువహించి గ్రంథములు వ్రాయఁగసత్వము లేకయున్న మి
త్రాళిమనోహితంబు కొఱకై రచియించితి గానఁ దప్పులున్
జాలగనుండు వానివిడి సత్వరముల్ గొనుఁడయ్యరొయొప్పులే
సాలఫలంబులన్ విడి రసాలములన్ గ్రహియించురీతిగన్.

మఱియును,

మ. అసురాధీశుని సాధ్విపల్కులను మీరాలించి యాపిమ్మటన్
అసురాధీశకులాటవీ దహనుదుఃఖాలాపముల్ గాంచి యా
యసురాధీశవనేచరోత్తముల సంగ్రామంబువీక్షించి మా
నసముల్ దేల్చుడి సంతసార్ణవములోనన్ వీదికాపద్ధతిన్.

ఇదిప్రస్తావన.

శుభమస్తు.

శ్రీరామచంద్ర.

మారుతి విజయము.

ప్రథమాంకము ప్రథమరంగము.

(సుజాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సుజా—(తనలో) నేఁటిప్రాతఃకాలంబున సరమాదేవినన్నుఁ జేరం జేరి "వత్సా! సుజాలా! నీవు సత్వరంబున రఘురాము రాణువం జొచ్చి సద్యశోవిశాలుండగు మత్ప్రాణేశ్వరుఁగనుంగొని యేకాంతంబున దానవవంశదవానలంబును కైకసీగర్భార్ణవకాలకూటంబును దుష్టజనచూడామణియునగు నీయన్న రావణుఁడు నిన్నటిరేయి రసాతలనాథుండగు మైరావణుఁ జేరఁబిలచి మహామోహాంధకారంబున కన్నుమిన్ను నెఱుంగక సత్పథసంచారుఁడగు దశరథ ప్రథమతనూభవ కాంతారత్నంబును కాంతారంబుననుండ యపహరించి తెచ్చి మదీయపురాలంకారంబగు యశోకవనంబున నుంచితిని. అటుపిమ్మట కొన్నిదినంబులుగడచిన నొక్క వానర మరుదెంచి యశోకంబు నాశంబొనరించి పురంబగ్నికా [illegible]. అంతకతిపయ వాసరంబులకె చతుర్విధసేనా [illegible]ండరుదెంచి వారాశి గిరుల బంధించి మదీయపురం

బాక్రిమించి భటామాత్యసహితంబుగ మదీయపుత్రి శతంబును దును మాఁడి యెల్లినన్నుఁగూడ యమపురంబున కంపనమకట్టుచున్న వాఁడు నన్నెట్లయినను యీమహాపదివమునుండి యుద్ధరింపవే" యని వేఁడ యాతఁడు ప్రిథమమున హితోపదేశ మొనర్చియు నేకారణంబున నో రామలక్ష్మణుల వధింప వ్రితినయొనర్చె. కావున నెట్లయినను నా కుటిల కర్మనకు జిక్కనీయక రఘువంశజులను కాపాడువిధంబు చూడ వలయునని చెప్పిరమ్మని నన్నుపంపెను. నేనును

తే. గీ. సరమసందేశమును వేడ్క స్వామికపుడె
తెలియఁబఱచితి బోటింతఁగలుగకుండ
కపులకంటను బడకుండ నిపుణముగను
తెలివియన నావశంబయి వెలయునింక.

అయినను గర్వింపరాదు. ఏలయన? కోఁతులు పసిపట్టఁగలవు. అటుచేసి నవిపో—నాప్రాణములకు నీళ్ళునదలవలసినదే. ఎదురొడ్డి పోరబలధై ర్యంబు లావశ్యకంబులు. అందొక్కటియైనను మందునకైన నాయెడ కనఁబడవు. ప్రాణంబుల కాశపడి పరువిడుమనన్న నాకదియును చేతఁ గాను. కావున తడవు నేనిచ్చట మసలక త్వరితంబుగ లంకాపురంబు ప్రవేశించుటయే యుత్తమము. (ప్రక్కల దిలకించి) నేనిప్పు డేమిసే యుదును? నేత్రింబుల నగ్నికణంబులు వర్షధారలఁ బోలెఁ గురిపించు చు వనచరు లిరువు రీవైపే పఱుగుపఱుగున వచ్చుచున్నవారలు. న న్ను చూచియేకాఁబోలు! నేనిప్పు డేమిసేయుదును? పఱుగులిడుదు నా? (ఆలోచించి) అది కూడదు. ఏలయన—వారికిది వెదుకఁబోయిన తీవె పదములఁ దవులుకొనుటగాదా? కావున నేదోయొకవృక్షమూకొ క్కి పీరిచ్చటినుండి యరిగినపిదప నే నరిగెదఁగాఁక!

(అని వృక్షమునధిరోహి

(పైన చెప్పినప్రకారము నీలాంగదులు ప్రవేశింతురు.)

అంగ—నీలా! పవన, నల, జాంబవంతాది వీరయోధకల్పితమగు మనసైన్యవిజృంభణముం గనుంగొనుము. రణరంగంబున ననంగునిభంగంబునొందించిన రుద్రునిమాట్కి గనంబడుచున్నారు.

చం॥ అదెకనుమస్మదీయకపులాహవ ముద్ధతిరీతి నల్పుచో
పదపదయంచు నెట్టుకొని పౌరుషమింతయు లేకపందలై
కదనమువీడి రావణుని కాల్బలముల్ వడిం బారుచట్టి తీ
రదెగను మీవిధంబెగద యల్పులశక్తులు సంగరంబులన్॥

మఱియును,

తే-గీ॥ బాహుబలమున వైరులపనయడంచి
బ్రతుకవలెగాక తుచ్ఛంపుబ్రతుకదేల
కాకి చిరకాలము ధరిత్రిం గడపెనేని
గరుడునిం దానుపోలంగాం గలదె చెపుమ॥

ఒకవేళ రాక్షసులు రణంబున పిఱుతివియక నిలిచిన మనవారియెదుట వారియాంటలు సాగునా? (తెలవంకంజూచి) ఓవనచరవీరులారా!

సీ॥ పట్టినలగ్గలపట్టువీడక పోర
రాత్రించరులంబట్టి రాల్పవలయు
కోటకొమ్మలకెక్కి మేటినాబత్తుల
నన్నింటిం బగులంగం దన్నవలయు
ప్రాణాలపైవాశమాని హాహాకారారి
కదనంబునేర్పుతోం గడుపవలయు
ప్రాకటగోపురప్రాకారములతోడ
భూమిమట్టముచేసి పోవవలయు

తే॥గీ॥ శ్రీరమాపతి జానకీచిత్తచోరుఁ
డేల పోరాడదనిచెప్పి డీలుపడఁగ
రావణాసురు నొనరించి రావలయును
మీబలంబునకపికుల మిహిరులార॥

నీలు—అంగదా! వలనీకీపిచ్చి? నిశాచరు లెన్నఁడైనను సమర భూమి కాలూదినిలిచినచందంబు వినియుంటివే? ఈతుచ్ఛుం డగురావ ణుఁ డనేకసమయములయం దసమానవరాక్రమశాలి యగునీజ నకుని జయింపఁదలఁచి పోటుతనంబు వీటఁబుచ్చి దొంగతనముగవచ్చి న నీజనకుండది కనుంగొనినంతనే శరణనిపదములఁబడి యెట్టెటో ప్రా ణంబుల నిల్పుకొనుచుండెడువాఁడు. ఈనిశాచరకులం బంతయును—

మ॥ పగతుండెన్నఁగ నుక్కుమీరి తమకొంపల్ దీయులాగున్న నె
వ్వగ ప్రాణంబులు మేసనుండినను నేభూపాలుఁడో ప్రోచునం
చుగుణంబుల్ గుమరంగఁజేసికొని నీచుల్ పారుచున్నారు దు
ష్టగణప్రజ్ఞలు యిట్టివేకద రణత్కారంగమం దంగదా॥

మఱియును వీరు,

తే_గీ॥ తమనిశాచరవంశీయధరణిపతులు
సోమకాదులు కదనంపుభూమివిడచి
జనినమార్గంబుగాక; నేచక్కఁజనగ
జాలుదురువీరు గ్రహియింపు వాలితనయ॥

అంగ—అవును. ప్రచండమారుతంబులకెదురొడ్డి మేఘంబులు నిలువఁజాలునా? అట్లనే మనబలములధాటికిఁ దాళఁజాలక రాక్షసగ ణంబులు,

సీ॥ కరములఁబట్టిన కరవాలములవీడి
సమరభూమినిబాసి చనెడివారు

వారువంబులడిగ్గి పాదచారులెయాచు
చల్లగా పరువెత్తిపారువారు
ప్రాణాలపయినాశ బూనివేవేగమె
మారురూపములతో బారువారు
తరువెత్తలేకహా వగతుఁ బాటికిఁజిక్కి
వాఁడనంచు పొదల సక్కువారు

తే-గీ॥ చచ్చిపడియున్న మృగములచాటుజేరి
బ్రతుకుమింకను జీవుఁడా బ్రహ్మవ్రాత
నుసట నీవిధిలిఖయింవ నెసఁగునెక్కొ
మనకు జయమంచుమనమందు మ్రొగ్గువారు॥

కావున నిట నెటనైనను ప్రాణంబులకాశించి రక్కసులు దాగియుందు రేమో? వెదకి వారిగుట్టులనెల్లఁ గనిపెట్టి తగురీతిని బ్రవర్తింతము.

నీలు—అది యుత్తమమైనకార్యము. దాన మన కెంతయో మేలు చేకూరును.

సుజా—అక్కటా! ఏ రిదియంతయు వెదకెదరు కాఁబోలు! నేనును నిశాచరుఁడనగుట నన్ను తమమిత్రుఁడగు విభీషణసేవకుఁడనని తలంపక యెన్నివిధముల బాధింతురో కదా! కట్టా! ఎట్లో వానరసమూహమునుండి తప్పించుకొంటినని గర్వించితిని. ఇంక నిచ్చట జాగొనరించితినేని నాకు మరణంబు శరణంబగును. కావున నీస్థలత్యాగమొనర్చి పరువెత్తిపోయెదఁగాక. (అని పరుపిడును.)

అంగ—(సవ్వడి నాలకించి) నీలా! అదే మనమాటలసవ్వడి విని యిఁక నిచ్చటనుండిన ప్రాణములు నిలువవనితలఁచి బక్కరక్కసుండదె యా దెసకు కడువడిగ పరువెత్తుచున్నాఁడు. నేనిదేపోయి యాతు టిలునిఁ బట్టి తెచ్చెద. అంతపర్యంతము నీవిచ్చటనుండి యింకనెవ్వరై

నను నటునిటు పోవుచుందురేమో కనుఁగొనుచున్నాఁడను. (అని నిష్క్ర-
మించి మఱల సుజాలునితో బ్రవేశించి) ఓరోరీ! నీచకులసంజాతా!

పంచచామరము

దురాత్మ! దుర్మదాంధ! క్రూర! దోఃప్రతాపశాలియౌ
ధరాధినాథుసైన్యమంచు దల్పవో మనంబునన్
ఖరాసిఁబూని నీదునాల్క కండకండలౌనటుల్
గరాన! కోయువాఁడ నిప్డె కాచుకోరబాలిశా!

నీలు—ఓయీ అంగదా! పగతుఁడు చేతికిఁజిక్కినమాత్రంబున బెదరింప భావ్యమా! అది రాజనీతికి దూరంబుగాదా? ఇట్టివిరుద్ధకార్యంబుల మనంబు చొప్పింపనగునే? అదియునుంగాక; యితం డొకవేళ మనహితుండగు విభీషణుని నమ్మికపరిచరుండైన మన కెంతయపకీర్తి వాటిల్లును? సజ్జనులు సర్వదా శాంతమునే భజింపవలయునను నార్యోక్తి వినియుండలేదా? కావున నీవొక్కింతశాంతము వహింపుము. మనము వీనియుదంతమునంతయు నారసి కార్యంబు తెలుఁగు ప్రవర్తించుదము. (సుజాలునితో) ఓయీ! భీతహృదయా! నీవెవ్వరవు? నీనివాసస్థానమెయ్యది? మఱియు,

ఉ॥ ఏవిధి నీవువచ్చితివొ యీకపిసేనను యేమి కారణం
బీవిటఁజొచ్చిపోవుటకు మెవ్వరికైయిటువచ్చినావు; నీ
భావము కోమలంబొ; కలుషావమొ వేగ నెఱుంగఁ జేసి నీ
త్రోవను బొమ్ముప్రాణములతోడ నిశాచర సత్వరంబుగన్॥

విధురులుండవగుట నిన్నింతిగ సందేహింపవలసివచ్చె. కావున నీవృత్తాంతంబెల్ల నిక్కము వచింపఁగోరెదము.

సుజా—(తనలో) అకటకటా! గర్వము వినాశహేతువని యెఱింగియు ఎరకాసించి బోనులోజిక్కుకొను శార్దూలంబువగిది కపు

లకన్నుల దుమ్ముఁగొట్టితినని గర్వించి నేనెంతటిదుస్థితికి వచ్చితిని! నేని ప్పుడేమిచేయుదును! నిజంబులు కల్లలై, కల్లలేసత్యంబులై నెగడు యి క్కాలంబున నే విభీషణసేవకుండ నని చెప్పినమాత్రంబున విశ్వసింతు రా? ప్రప్రథమంబున నే నేత్రంబుల నగ్నికణంబులు జలధరంబులు జలంబులఁగురియురీతిఁ గురిపించిన యీయింద్రపౌత్రుండును, మర్యాదా భాషణంబులఁ బల్కుచుతరియగునంతసుట్టు పెట్టదలంచు యీనీలుం డును నన్నూరక విడతురా? అక్కటా! నేను కపివరాఘాతంబుల మర ణింపఁగలుగ నన్ను నలబలీయంబుగ లిఖించిన వ్రాలు యీవిధినుండఁగ నారికేలలంకాప్రవేశకవిషయంబున నాత్రితకలుగును? ఓదీనజనావనో ద్ధారా? రవికులదుగ్ధవారాశి పూర్ణిమచంద్రా! రామచంద్రా! నేవ క్కాణించువాక్యంబులు వీరికి నిజమనితోఁచునట్లు చేయుము. (ప్రకాశ ముగా) అయ్యలారా! నేనీ లంకాపురవాసిని. నన్ను సుజాలుఁడందురు. విభీషణమహారాజుగారి నమ్మికబంటను. మదోన్మత్తుఁడగు రావణుఁడు మాయావియగు మైరావణునిఁగూడి దీనజనమందారులగు రామలక్ష్మ ణుల వధోపాయంబులు సలుపు ప్రయత్నంబులనెఱింగి యాసంగతుల మా మహారాజుగారి కెఱింగింపవచ్చితిని.

అంగ.—(కోపముతో) ఓరీ నిశాచరవంశకాలకూటమా! రా వణానుచరా? పాపీ! అనృతాలాపంబుల మాకుజాలిఁబొడమునట్లుసల్పి మాభుజపంజరంబులనుండి తప్పించుకొననెంచుచుంటివా? మాహృ దయంబులు నిశాచరులపై నెంతయుఁ గఠినత్వంబు వహించునే కాని ఎన్నటికినిఁ గఱఁగవని యెఱుంగుము. అదియునుంగాక! యక్ష, పన్న గ, సిద్ధ సాధ్య సురాసురులైనను మాకన్నులంబడి యొక్కయడుగైనఁ గదల్పలేరు. నీవనెంత? ప్రాణంబులపై నాశ మనంబున దృఢంబుగ నాటెనేని సత్యంబుపల్కుము. లేకున్న జీవంబులకుఁ జెడెదవు.

సుజా—(తనలో) అక్కటా! వీరు నేను సత్యంబు నేబల్కి నను యధర్మమని తలంచి బాధించుచున్నారు. నేనేమిచేయుదును? ఇచ్చట నాకెవ్వరుదిక్కు? ఇంక నాజీవంబులకు నాశవదలుకొనవలయుఁగాఁ బోలును!

నీలు—(కోపముతో) ఓరీ! రాక్షసాధమా! నిజంబుఁజెప్పెద వని నయభయంబులఁ బెదరించినను రాక్షసులకలంకారమగు నసత్యమునే బల్కితివిగా! ఆలోచింపుము. ఇప్పటికైనను కార్యమిసుమంత యు మించలేదు. కావున నీవెవ్వఁడవో సత్యమునెఱిఁగించి ప్రాణరక్షణోపాయంబాలోచించుకొనుము.

సుజా—అయ్యలారా! ఇంతియనిజంబు. నన్నేల బాధించెదరు. నేనసత్యంబులాడువాఁడను గాను. రాక్షసకులసంజాతుండనగుట మీరిట్లు సందేహించి యుందురు. కావున నామాటలయందు నమ్మకముంచి పదువవేఁడుచున్నాఁడను. అసత్యంబులు పలికిన వాశ్రీరామచంద్రు నిపదంబులాన.

అంగ—(కోపముతో) అసత్యప్రలాపీ! అసత్యంబులు పలుకుటయేకాక శ్రీరామునిపై నానబెట్టెదవా? కాలాహిదంష్ట్రలనుండి యమృతరసంబుకురియునా? సత్యమును రోసియసత్యమును బల్కుట మీనిశాచరవంశపు గుట్టునంతయు బేలతనంబునఁ బైటఁబెట్టుకొనుట యేకాని దానఁ బ్రయోజనమేమిగలదు. అదియునుంగాక?

ఆ॥ వె॥ తలనుదడపిబాస వలనొప్పసలిపిన
నమ్మరాదు మిమ్ముసళినముఖుల
పాముమంచిదంచు పాల్పోసిపెంచిన
తటినివేచికాటుఁ బఱువకున్నె!

కావున నేనిదే వైరివీరపక్ష విక్షేపణకాలానలసన్నిభంబగు మదీయ వాలంబున నీప్రాణసమితిని దేహంబునుండి తొలఁగఁజేసెదను. ప్రచం

డంబగు మదీయకోపానలజ్వాలలంజిక్కిన నిన్నెవ్వఁడు కావఁగల్గునో చూచెదఁగాక! మీమెంతగ సాధుభావంబున బ్రతిమాలుచున్నను సత్యమునుజెప్పవుగా? నీకునుఁ గన్నులు నెత్తికివచ్చె (అనికొట్టును.)

సుజా—హా! మహారాజా! రక్షింపుఁడు. రక్షింపుఁడు. ఎవ్వరో తరుచరులిరువురునన్నుఁబట్టి మితిలేని వేదనలముంచుచున్నారు. వేగవచ్చి రక్షింపుఁడు.

(తెరలో)

చం॥ భయపడకో సుజాలయిదె భండనభూమిని వైరివీరులన్
హాయములతోఁడఁగూల్చినను నార్తనదీనుని బ్రోవ నేనిదే
రయమునవచ్చితిన్ సుగుణరాశివి! ఎవ్వరునిన్నుకూరులై
భయమునముంచుచుండిరొకో వారణజేసెద వారినెల్లరన్.

(పైపద్యమును చదువుచు విభీషణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

విభీ—

చం. నిలునిలుమంగదుండ! యిటునీలుడ! చేయుటన్యాయమానె? మీ
బలమునుచూపఁగాఁ దగిన బాలిసులెవ్వరులేరె! అక్కటా!
బలమిసుమంతలేక ధర పైనెటొ ప్రాణముదాల్చినట్టి వా
రలఁగనికొట్టివంతటను ప్రాభవమబ్బునె కీర్తిగల్గునే!

అదియునుంగాక న్యాయాన్యాయవిచక్షణలేక మీరలిట్టుల రజనీచరులగుపించినంత దండించుచుండిన దురాత్ములదుష్టచేష్టితంబుల నెఱుంగ నాపితామహునకైనను శక్యంబగునా? దానమనకు జయంబురయంబున కరగతంబగునా? కాన నావాక్యంబుల నమ్మకంబుంచి యాతనిని విడచి నావెనువెంటరండు.

నీలు—విభీషణా! వలయిట్లువాకుచ్చెదవు. వగతుఁడు చేజిక్కిన దండింపరాదేమి? అవునౌను. నిన్నన్నఫలంబేమి? జన్మించినది దానవ

కులంబుగదా? ఇదివరకు సజ్జనుఁడవని నిన్నునమ్మినవారనుగుట యింతవరకును మాకుటీరంబుల నుండనిచ్చితిమిగాక? నేటిసందర్భమున నేఁడే నీకంటకము పెట్టించెద.

అంగ — నీలా! నీవూరకుంపుము. రావణానుజా! ఈరక్కసుఁడెవ్వఁడు? వీఁడు కపిసేనఁజొచ్చుటకుఁ గారణ మేమి? ఆసంగతినంతయు మాకెఱింగించిన వీనిని విడనాడువారము. లేకున్న వీనికి మరణంబే శరణంబు.

విభీ — నీలాంగదులారా! ఈతఁ డన్యుఁడైన వీనిని వదలిరండని మీకు జెప్పుదునా? ఇతండు మదీయసేవకుండు. సుజాలుండనువాఁడుఁ. దుష్టులదుష్టచేష్టితంబుల కొన్ని నాకెఱింగించి మఱలఁజనుచున్నవాఁడు.

నీలు — ఆతఁడు నీకేమిసంగతుల నెఱింగింపవచ్చెను?

విభీ — నీలాంగదులారా! మీప్రశ్నలకు సమాధానము లీయవచ్చునుగాని.

తే॥గీ॥ తడవుమసలిన కార్యమంతయును జెడును
యిప్పుడేటికి కాలఁపుంగో నెఱుకవరతు
సత్వరముపోయి హనుమంతు జాంబవంతు
సూర్యపుత్రాదివీరులఁ జూడవలయు.

పిమ్మట సంగతులన్నియు వానియంతటనవియే మీకు తెలియగలవు. సభాముఖంబుననే వానినన్నిటిని మీకెఱింగించెదను. పోదమురండు, (అని నీలాంగదులతో ప్రస్థానము)

సుజా — (తనలో) అబ్బబ్బా! ఈకపులచేతఁజిక్కి ప్రాణంబులతోఁడ నిల్చుట చతురాస్యునకైనను తరముగాదు. అట్టియెడ నేననఁ నెంత? (శరీరముచూచుకొని) నాశరీరమంతయు నగులఁగొట్టెనుగదా? యీయంగదుఁడు. వాని పరాక్రమమే యిట్లత్యద్భుతమైనప్పుడు తక్క

నవీరులసంగతి వేరనుడువనేల! ఇంకనేనిచ్చటనున్న నెన్నిక్రోతులు వచ్చినన్ను నడగండ్ల పాలుజేయునో? కాన సత్వరంబున లంకాపురంబు ప్రవేశించెదఁగాక. (అని నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయరంగము.

(సుగ్రీవహనుమంతులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

సుగ్రీ—అమాత్యవర్యా! రక్షోగణంబుల శిక్షింప దక్షత్వంబున నరిగిన మనసైన్యంబుల స్థితి యెట్లున్నది?

హను—రాజేంద్రా! అసమానపరాక్రమశాలులగు నల నీలాంగద జాంబవత్సుషేణాదివీరయోధాధిష్ఠితంబులగు మనసైన్యంబులస్థితి నడుగనేల? ప్రచండమార్తాండకిరణ జ్వాలాసమూహంబునఁ బడియురులఁగిరి గహ్వరంబులఁ జొఱఁబారుకరణి రక్షోవ్రాతంబును పిక్కబలంబు జూపనొనర్చుచున్నది.

సుగ్రీ—సరియే, రక్షోనాయకు సైన్యంబు లింకెన్ని యుండును. పోరీదినంబుతో వీడిపోవునా?

హను—దేవా! పోరీదినంబుతోడ కడముట్టునని యే నెదలంచుచున్నాఁడను. దైవాజ్ఞ యెట్లున్నదో?

సుగ్రీ—మారుతీ! అది యేమోకాని, నేటిప్రాతఃకాలమునుండియు విభీషణుఁడు యెచ్చటనుఁ గనుపించక యున్నవాఁడు. కారణమేమైయుండును. కనికరించి సహోదరుపక్షంబు చేరియుండఁడుగదా?

హను—రాజా! నేటియుదయమారంభముగ రావణానుజుఁడు సంగరం బెడ తెరిపిలేక సలుపుచున్నాఁడు. ఆకారణమున మీకగపడ లేదు. కాని యతఁడెన్నటికిని సలుపఁడు. అతఁడు సత్పథవర్తి. సత్య వాక్యానులాపి, వానివిషయంబున దేవరయనుమానింపఁదగదు. (తెరవంకఁజూచి) దేవా!

చం॥ కనుమదె నీలునంగదుని గ్రిన్నదోడ్కొనివచ్చు కైకసీ
తనయుని, రామచంద్రపదతామర సంబులుగొల్చువాని మో
మునచిరుచెమ్మటల్ బొడమ పూనికమైనరుదెంచు నావిభీ
షనునివలీము ఖాదినృపచంద్రమ! సాంద్రయ శస్కరీంద్రమా॥

(పైనఁజెప్పిన ప్రకారము నీలాంగదులతో విభీషణుఁడు ప్రవే
శించుచున్నాఁడు.)

విభీ—(ప్రవేశించి)

ఉ॥ వందనమయ్య సూర్యసుత! వందనమో పవనాత్మజా! యికే
మందును దుష్టరావణుని యాత్మగలట్టి దురూహ తెల్లమై
డెందముగల్చుచుండె! నిఁక డెప్పరమా మనవీర్యమెల్ల కా
వందగు తెన్నుఁ జూడుడు కృపాపరులన్ రఘు వంశసోములన్॥

సుగ్రీ—అంజనీపుత్రా! ఏమిది ! ఈ దానవనాథుఁడిట్లు బెగ్గ
డిల్లుచున్నాఁడు. శత్రుసైన్యంబులు విజృంభించియుండునా?

హను—ఓయీ ! దానవనాథా! ఏమి ? యిట్లు భీతిల్లెదవు,
సీయార్తి నెఱింగింపుము ?

అంగ—హనుమంతా! ఈతఁడేదియో సంగతి చెప్పెదనని మమ్మి
ట్లీడ్చుకొని వచ్చినాఁడు.

విభీ—కపిపుంగవులారా !

తే. గీ. ధరణి విశ్రవసుండనఁ దనరునొకఁడు
వానికిన్ గల్గె కైకసివలన ముగురు
పుత్రకులు వారిలోపల మొదటివాఁడు
రాక్షసాధీశ్వరుండగు రావణుండు.

ఆతండు దుష్టుండై కాంతారంబున కాంతా సహితంబుగనున్న రాఘ
వులమోసపుచ్చి జనకభూనాయకకుమారీరత్నంబునకుఁ గల కీర్తి

వచ్చునప్పుట మీరంత రెఱింగినదేకదా? ఇప్పుడా దుష్టుండు క్రూరకృత్యంబుల తఱుగు వీసంబైనను తగ్గిపోవనట్టి పాతాళ లంకాధిపుఁడగు మైరావణునిం బిలిచి క్రమంబుగ సంగతినంతయు నెఱింగించి.

తే. గీ. మా మరామలక్ష్మణులను మనుజపతులు
వానరులఁగూడి యీలంక వార్ధిముంప
బింకము పచ్చి సమరునఁ బెదరుఁ గొనక
హితులతోఁ గూడఁ గూల్చిరి సుతులనెల్ల.

ఇంక నీదినంబునో నన్నును యమపురంబున కంపుదురు. కాపాడవే యని వేఁడ యారసాతలాధిపుండట్లేయని బాసచేసి భూనభోంతరాళంబులు బెగ్గడిల్ల భీకరార్భటులొనర్చుచు మాసోదరునియొద్ద సెలవుపుచ్చుకొని తన పురంబునకరిగె. ఆదుష్టరాక్షసుండు నేఁట రేపట రామలక్ష్మణులఁ గొనిపోవును. ఇనకులం బంతరింపఁజేయును, కావున వారి కాపాడు తెన్ను నాలోచింపుఁడు.

హను—ఏమేమీ! రాక్షసు లెంతలేసికృత్యంబులుఁ జేయ సాహసించుచున్నారు! నీసోదరుఁడు వేఁడికొనుటయు, వేరొక్కఁడు భానుకులోత్తముల హరించుటయు నింతటితో యినకులం బస్తమింపఁజేయుటయు, సంభవించునా? కల్లకల్ల! రాఘునకు నమ్మినబంటగు వాయునందనుఁడు జీవాధిష్ఠితుఁడైయుండ నట్లెన్నటికిజరుగదని నమ్ముము.

శా. రానీ మత్పటు బాహువిక్రమకళా రాజద్గదా సంహతిన్
వానిన్ ధారుణిఁద్రెళ్ళఁ జేయఁగల నెవ్వాఁడడ్డమై నిల్చినన్
కానల్ గాల్చెడి కారుచిచ్చుపగిదిన్ గంధేభయూథంబుపై
మేనెల్లన్ బులకింప దూఁకున్మృగరాడ్విభ్రమ ప్రతాపోన్నతిన్.

మఱియు నోవిభీషణా!

తే. గీ. వాయుసుతుఁ డోడకున్న నెవ్వారినైన
తేరిచూడఁగలేరు యాదిత్యులేని

అట్టి యొడరక్కసు లిఁకెట్లు యాంజనేయు
నేత్రయుగ్మంబు హరియింవ నేర్చువారు.

విభీ—మారుతిపుత్రా! నీబలధైర్యస్థైర్యంబులు నేనెఱింగియు యీసమయంబున మితలేని పిరికితనంబు వహింపవలసె. ఏలనన ?

ఉ. మాయలె కూడుగాగతన మాయలెతన్నొగి నెల్లవేళలన్
ఛాయక కాచుచుండకను పావపుకార్యములందు మేటులై
సాయముసేయు నాశిరుఁడు సాహసవంతర వాలిశారదుల్
మాయురె యానరాంతకునిమాయలమారినిఁ బట్టశక్యమే.

ఆమత్తచిత్తుఁడు పోర తనమాయలు ప్రయోగించునేకాని ముఖాముఖ పోరాఁడఁ జాలఁడు. అట్టివానిని నాసోదరుండు పిలిచి దశరథ రాజసూనుల నిశాచరకోటి కిలవేల్పగు యాదిశక్తికి బలిబెట్టగోరె. అతఁడు పాతాళలంకాధి నాథుండగు మైరావణుండనువాఁడు. కడుంగడు క్రూరుఁడు హస్తంబగ్నిజ్వాలల నొగిలినవెనుక పత్రంబులకై వెదకిగొనిన ప్రయోజనంబు శూన్యంబు. కావున రఘుకులజులఁ గాపాడు విధంబూహింపుఁడు.

అంగ—ఓయీ! విభీషణా! ఏల యీలీల బేలవిధంబున బలికెదవు. నేచెప్పున దించుక వినుము.

సీ. చండప్రచండ దోర్దండ మండితుఁడైన
మారుతియగు హనుమంతుఁడుండ
రంగదానావత లాభంగ విక్రమమున
నిఖల యోధులగూల్చు నీలుఁడుండ
సంగరరంగమన్ సవ్వడివినినంత
పొంగుచుండెడి సూర్య పుత్రుఁడుండ
రావణులోక విద్రావణుఁగొట్టిసు
శ్లోకుఁడైతగు వాలి సుతుఁ డిటుండ

తే. గీ. సకలలోకములను జయింపఁ జాలినట్టి
వానరానేక వాహిని ప్రభృతులుండ
బక్కరక్కసు కైథ యమందనేల
వెడగు పిఱికితనాన విభీషణుండ.

సుగ్రీ—కుమారా! అంగదా! మనమెంత బలపరాక్రమసం పన్నులమైనను యెంత తేజోదర్పితులమైనను మాయాబల శోభితులగు పౌలసుదిండుల నిర్జించుట సాధ్యముకాదు. ఏలయన? వంచకులుగావున హీనరూపంబునో, అహీనరూపంబునో దాల్చి, కుజనులనైనను, సుజనులనైనను, మోసగింతురు. అట్టి కారణంబొండుకనఁబరచియే తొల్లి దుందుభియను రక్కసుఁడు నీజనకునకును, నాకును తీరనిపోరుకల్పించె. మారీచుండనువాఁడు రామలక్ష్మణులనుండి జానకి నెడఁబాపె. ఎంత నమ్మికచూపి ప్రవర్తించుచున్నను.

చం. దనుజుల వేశ్యకాంతలను ధర్మవిహీనుల కుత్సితాత్ములన్
వినుధరణీతలంబునను వేయివిధంబుల బాసజేసినన్
మనమున నమ్మరాదు యను మానముతోడుత వారినెప్పుడున్
గనుచుమెలంగఁ గావలయు కార్యము పట్లను వేరుపట్లచున్.

అదియునుంగాక?

కం. మనపెద్దలు వచియించిరి
మనకుంగానట్టి వేళమార్గానను చిక్కుల్
ఘనముగఁననికావున విను
తనయా నావాక్యములను దాక్షిణ్యమునన్

ఎట్టులైనను మన కూమనువంశజులఁ గాపాడుట ప్రధానము. కావున మీరందరును నూహించి తోచిన యుపాయంబుల బయలుపఱుపుఁడు, తదనంతరంబు తగురీతిఁ ప్రవర్తింపుదము.

అంగ—పితృవ్యా! నాయూహవినుండు. ఆరక్కసుండు వచ్చు మార్గంబునఁ గాపుండి చుట్టుముట్టి వానిని కృతాంతునిశాంతంబున కతిథిగా నొనరింతము.

నీలు—రాజేంద్రా! మన మిచ్చటనేయుండి యాదానవుం డరుదెంచినంతన పట్టివధింతము.

హను—నాకు మీరెట్లొనర్పఁదలంతురో యదియ సమ్మతము.

విభీ—నీలాంగదులారా! భుజబలంబునకుఁ దోడు బుద్ధిబలంబు కూడ కలుగవలయును. అది లేనివాఁడు భుజ బలంబున్వ్యర్థంబయగు. వినలేదా? తొల్లిహిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులుభుజబలంబున గర్వించి, బుద్ధిబలహీనులగుట. చెడుట.కనుక సంగరంబుదక్క వేరొక్క మార్గం బూహింపుడు. ఏలన ?

కం. మనరూపంబులఁదాల్చి యె
మనలను మోసంబుఁ జేయుచు మాయకుఁడగుటన్
యనుమానంబిసుమంతయుఁ
గనఁడాతఁడు మనమునందుకపికులతిలకుల్.

కావున వేరొండుపాయ మాలోచింపుఁడు.

సుగ్రీ—విభీషణా! నాకేమియును తోచకున్నది. నీమనంబున కు తోచిన యుపాయంబూహించి మమ్మొ యుధదధివార్ధిదాటింప వావవగుము. దానవుఁడవగు నీవు దానవులగుట్టు తెలిసినవాఁడవగుట నీవే యూహింప వలయుఁగాని మాచే నేమగును?

హను—అయ్యా! విభీషణా!

శా. నానాదేవతలున్ మునీంద్రులును సన్మార్గుల్ తనుంగొల్వఁగా
నానాకార్య విచక్షణుండగుచు నానందంబుతోనుండు యా
శ్రీనారాయణుగావ నెవ్వరుధరిత్రీమండలిన్ కర్తలై
పూనంజాలెడివారు; మాపదలె యామోక్షపద్రిదున్ జుట్టినన్.

కావున మన మా కార్యంబునకు చింతింపక యున్నను, యేదేని నొక తెన్నుగాను తట్టకపోదు.

విభీ—(ఆలోచించి) మారుతీ! నాకిప్పుడొక యుపాయము పొడకట్టినది. అది యెద్దియనిన?

తే. గీ. సేననంతయు నొకచోటఁ జేర్చి; దాని
కట్టు లేచుట్టు ప్రాకారమేర్పరించి
దాన నివసింపఁ జేతము దశరథాత్మ
జులను యుద్ధానమునకును సుఖముగల్లు.

అట్లు నిర్మించినకోటకు ద్వారం బొండేర్పరచి దాన నీవు కాపుండుము. నేనును, మనసుగ్రీవుండును, దానికి ప్రాకారముగ నిలువఁగలము, కాని కోటనిప్పుడే తెరఁగున నిర్మించవలయునో తోఁచకున్నది.

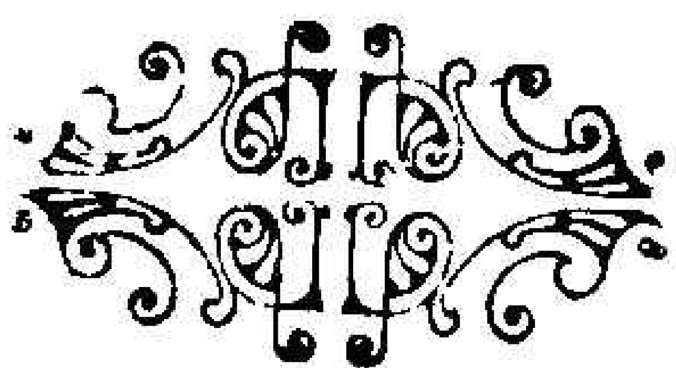
హను—విభీషణా! ఇప్పుడు శిలలతో కోటనిర్మించుట చాల కష్టమగును. కావున నావాలంబునచే కోటనిర్మించెదను.

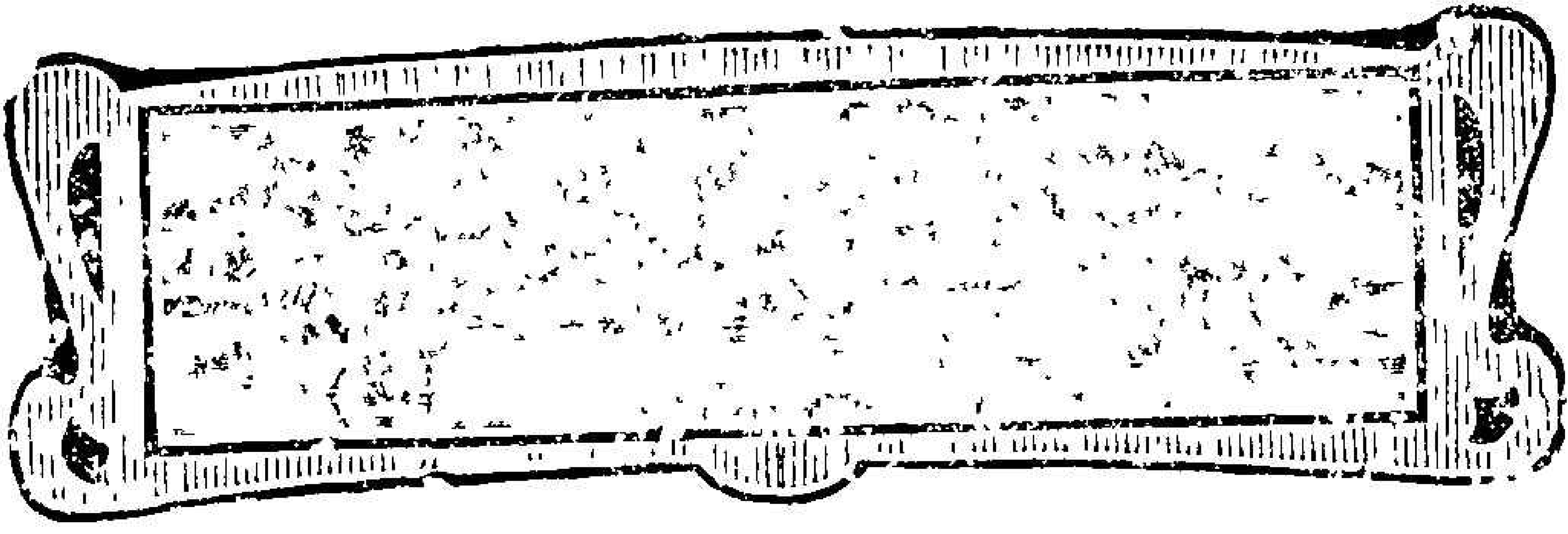
విభీ—మారుతీ! నీయూహకము చక్కఁగనున్నది. అయినను నీవు కడుజాగ్రతగ నుండవలయును. ఏలన?

తే గీ. దనుజులందెల్ల మేటిమా దానవుండు
నుంత యేమఱినను జాలు; సంతసమున
కోట జొరఁబడిమనకపికోటిఁ దాటి
మనువు వంశాంకురంబులమడయఁ జేయు.

హను—సరియే! మీరు మీప్రయత్నంబుల నుండుఁడు. నేనును తగు ప్రయత్నంబున నుండెద.

ఇది ప్రథమాంకము

మారుతి విజయము

ద్వితీయాంకము 3

రంగము :— అంతఃపురము

మైరా — (ప్రవేశించి తనలో) ఆహా! కాలమాహాత్మ్యము.

చం. అరయఁగ నాదు కార్యముల ♦ కడ్డము రాక హితాళితోఁడ భూ
ధరముల ప్రక్క. మేఘములు ♦ ధారుణి ముద్దిడుచోట, నెచ్చటో
సరసతనుండి భూవరుని ♦ సత్యము నిల్పుటకై వనంబులన్
దిరిగెడు రామలక్ష్మణులఁ దెళ్ళఁగఁ జేయును ప్రోత్సహించెదే.

బాల్యమునుండియు పగతుండై యెల్లవేళల నాజీవంబును తొలంగించుటకై ప్రయత్నంబులు సలుపు రావణుఁడు కార్యము శిరంబుపైనఁ బడి దరిఁజేరు తెన్నుఁగానక పాదంబులఁబడి దీనాననుండై కాపాడవేఁడెను. అవును. కాలగతులిట్లేగదా తిరుగుచుండును. సకలలోక జగద్రక్షకుఁడగు శ్రీపతి రఘుపతి యయ్యెనని యెఱిఁగియు యీ పౌలస్త్యుండింత పనిఁజేసె. ఎవ్వరైన సత్పథంబునఁ జనుమని చెప్పిన కాలానలంబుగతి నేత్రంబుల నగ్నికణంబులు రాల్చుచు వానిపైకి దుమికివచ్చును. తాఁబట్టిన కుందేటికి మూడే పాదంబులని నొక్కి వక్కాణించు వారల నెవ్వరేవిధంబున సత్పథసంచారులఁ జేయఁగలరు? విధికృతంబున కెవ్వరుకర్తలు? సకుటుంబ సపరివారసహితంబుగ సంగరరంగంబున భంగపడిన పిదపఁగాని హితుల హితోపదేశంబులు మనంబున కెక్కవు.

నాహితంబు వానికి కటువుగ నున్నప్పుడు నాసాహాయ్యము వానికి సుఖప్రదంబగునే? ఏల కాఁగూడదు. పగతురభంగంబు నొందించుట వారికి మనోహ్లాదకరం బౌకదా? (ఆలోచించి) అట్లేలయగును. సాహాయ్యంబు చేసెదనని పల్కియు శత్రుపక్షంబుఁ జేరుమని భీతినొందుదురు కదా? ఈవితర్కమేల? మిన్నకుండెదఁగాక? (ఆలోచించి కోపముతో) ఏమీ? నేనెంత యవివేకంబునఁ బడుచున్నాను. సకలనిశాచరానీకంబునకును పెద్దకాలమునుండియు పగతుఁడగు నాహరిపై కృపదాల్చుచున్నాఁడను. ఇది నావంటి ధీరహృదయులకు దగనిపని. ప్రభాకర, నిశాకర భూమ్యాకాశంబులు సాక్షులుగ నానరహరితోఁ బోరియశంబునంపాదించెదఁ గాక! (ఆలోచించి) వారి నేవిధంబున జయింతును. ససైన్యంబుగఁ బోవుదమన్ననో కాలంబు సమీపించె. ఇంకేమి సేయుదును.—సరియే. ఇట్లు చేసెదఁగాక ? ఓరీ! ఎవఁడురా అక్కడ. సత్వరమునఁబోయి మాయాన నెఱింగించిఘటకుని దోడ్కొని రమ్ము.

సేవ—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

ఘట—(ప్రవేశించి తనలో) ఏలకో! మహారాజుగారు నన్నీనిశీథంబునపిలిపించిరి! కారణమేమైయుండును. నావలననేమైన లోపంబులుజరిగెనా! (ఆలోచించి) జరుగలేదే! ఈమనోభీతి యేల? పోయి కనుఁగొనియెదఁగాక. (సమీపించి) మహారాజా! జయముజయము దేవా! నన్నీనిశీథంబునఁ బిలిపించిన కార్యమేమి?

మైరా—ఘటకా! చెప్పెదను వినుము. మాయలమారియగు గరుడవాహనుఁడు రామనామంబున నయోధ్యాపురంబున జన్మించి కొండొక కారణంబున వారాశిదాఁటి రావణాసుర పుత్రమిత్రవాహినీ సహితంబుగఁ గూల్చునాతఁడు తన్ను కాపాడుమనినన్ను వేఁడెను. అందులకు సమ్మతించి నేనభయంబొసంగి వచ్చితికాన నారాముని సో

దరసహితంబుగ వధింపవలయు. నీవువారాసి వజ్జనున్నవారి సేననుస మీపించి రామలక్ష్మణులనుపట్టితెచ్చు విధంబాలోచించి వీలైనతో డ్కొని రమ్ము.

ఘట—దేవ! చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

మాతం—(ప్రవేశించి తనలో) అక్కటా! క్షణమైనను నన్ను విడవాడివేరొకచోటనుండ నొల్లనిమన్నాథుండేలకో నాథవనంబునకును దేరక రహస్యగృహంబున నున్నవాఁడు. నాయెడ తప్పులేమయినంగ లైనా! ఏమియును లేవే! లేకయుండిన యతఁడిట్లేలరాకయుండును. తో డినతులెవ్వరేని లేనిపోని కొండెంబులు చెప్పి కాంతుని మనంబులోఁబర చుకొని యుందురా? ఈరాజసతులందంత ప్రజ్ఞావతి లేదే? ఇఁక కార ణమేమై యుండును. శత్రువులేరైనను కోటముట్టడించి యుందురను కొందమన్న భేరీనాదంబులు వినఁబడవే! నాకేమియుఁ దోచకున్నది. స మీపించి సంగతిని గ్రహించెదఁగాక! (సమీపంబున కరిగి) ఏలకో వీరి మనంబిట్లు దీర్ఘాలోచనాయుత్తంబైనది. ఎదుటనున్న వారినైనను గ్ర హింపరైరి. పలుకరించెదఁగాక! నాథా!

మైరా—తరుణీమణీ! అంతఃపురంబును వీఁడియీనిశీథసమయం బున నొంటరిగ నీవరు దేరకతంబేమి? నీకు సేమంబేకద?

మాతం—దేవా! దేవరపరిపాలన మందున్నవారలకు సేమంబు కలుగకుండునే! అట్టియెడ నర్ధాంగినగు నాసేమంబున కేమికొఱతే! దే వర యేలనోనేఁడు దీర్ఘాలోచనాపరులై గృహంబునకే యరుదేరరైరి. కారణం బెఱిఁగింపఁదగునేని యెఱింగింపఁగోరుచున్నాను.

మైరా—సుందరీ! ఎఱింగింపరాకేమి! చెప్పెదవినుము. నేఁడు లంకాధినాథుండగు రావణుఁడు నన్నుబిలచి కొన్నిరహస్యంబు లెఱిం గించె! అవినేనెట్లు నెఱవేర్తునాయని యాలోచనా మగ్నుండనై కా లంబుఁ దెలియనైతి. కాని.

సీ. పున్నమచంద్రుఁడేకన్నమిన్న మొగంబు
కాంచిచింతిలిచేరెగ గనపథము
తమ్ములేనాఁటి నేత్రమ్ములంగని చింత
సైవఁసాలకజలస్థానమందె;
మృదుమృణాళంబులేమెలఁత బాహులఁగాంచి
పంకంబుఁజేరితిప్పలను బొందె;
చక్రంబులేనాఁటిచంద్రోయిఁగని యీర్ష్య
మితిలేని చీకట్లవెతలఁబొందు,
తే. గీ. కోయిలలు కూయమానెనే కోమలాంగి
కింతరుతమును విని;యుంచగతి దోలంగె
సకియయే నాతినడకల సోరుఁజూచి
రమణి! యద్దాని విడెడుదౌర్భాగ్యుఁ డెవఁడు.

మఱియు.

మ. కలికీ! నీదుముఖాంబుజంబుగన కేకందోయి వాల్చూపులన్
కళలన్ గాంచక నీదు మోవిసుధగ్రోలన్ లేక నీకౌఁగిటన్
మెలఁగన్ బాసిన ప్రాణముల్ నిలతునా మేల్ విద్యలన్ గెల్తునా
జలజాతాక్షిరో యట్టినిన్ను విడనాజన్మంబికంగాల్పనా.

మాతం——ప్రాణేశ్వరా! ఆరహాస్యంబు లెవ్వియో నాకెఱింగిం పరా ! పతులకు సతులర్ధాంగులు గదా?

మైరా——ప్రాణేశ్వరీ! నీకెఱింగింపకేమి ? చెప్పెదను వినుము ఎఱుఁగుదువుకదా?కోసలదేశము దానికి ప్రభువు శ్రీరామనాముండగు నొక్కమానవుండు. అతఁడు. కొండొక కారణంబున జనకునియాజ్ఞచొ ప్పున చిరకాలంబునుండియు మనవంశీయులకు వాసయోగ్యంబగు దం డకారణ్యంబు ప్రవేశించి తుచ్ఛులగు మునులచేఁ బూజింపఁబడి రాక్ష

పశ్శ్రేణిని నురుమాడుచుండ లంకాధినాధుండగు రావణుండు యాతని సతిని యాతండు లేనిసమయంబున లంకాపురంబునకుం గొనితెచ్చెను.

మాతం—ఛీ! ఛీ! ఎంత నీచత్వంబున కొడిగట్టినాఁడు. సకలరజనీచరప్రకరంబునకు నియామకుండయ్యు నిట్టితుచ్ఛకార్యంబునకు లోఁబడియెనా? అటుపిమ్మట నేమిజరిగినది?

మైరా—తరుణీ! అట్లాతఁడా కాంతంగొనితేర రాముండు పర్ణశాల కరుదెంచి కులసతి జాడలేకుండుటకు దుఃఖించి ఖగమృగాదుల వలన జానకి జాడనెఱింగి, ఋశ్యమూకాద్రి సమీపించి సోదరద్రోహియగు వానరనాధు నొక్కన్ముసఁ గూలనేసి యాతని సోదరుని సాహాయ్యంబున జానకి జాడనెఱుంగ కపుల నలుదెసల కంపె, అందుద క్షిణదిక్కునకు వచ్చినవానర్లు జానకి సంగతినంతయు నెఱింగి యారామున కెఱింగింప కోతులసాయంబున యాతఁడు సముద్రంబు దాఁటి రావణుని పుత్ర మిత్రామాత్యసైనికనికాయంబులనెల్ల రణరంగంబునఁ గూల్చె.

మాతం—అవును. కులసతుల చెరబట్టిన వారలెవ్వరు బాగుపడిరి. మహారణ్యమధ్యంబున నాధునింబాసి యల్లాడు దమయంతివలన కిరాతునకుఁ గల్గినగతియే యిప్పుడు వీనికిఁగలిగినది. నాధా! అట్లయిన నాతఁడు మిమ్మేల పిలువవలయును.

మైరా—రమణీ! అట్లాతఁడు భీకరంబుగ సంగ్రామం బొనర్పుచుండ తనచావు నిక్కంబనినమ్మి యెట్లయినను యానరుని బాఱినుండి తన్నురక్షింపుమని నాపాదముల మీఁదఁబడి వేఁడికొనియెను.

మాతం—నాధా! అందుకు మీరేమిచేయుదురు. "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" యను నార్యోక్తి రిత్తయగునా! మఱియును చిరుతప్రాయమునుండియు నాతండు మీకుపగతుఁడని కొండొక కాలంబున నాకెఱింగించితిరి. యట్టియాతండు మీసాయంబు కోరెనా?

మైరా—ప్రాణేశ్వరీ! అవసరంబగు నేని సర్వజీవులును కాలానుసరణంబుగ పగదిగనాడి స్నేహంబునకును స్నేహంబును విడనాడి విరోధంబునకును దిగుచుందురు. అట్టులే యీతండును యవసరంబు ననుసరించి మిత్రిత్వంబునకు వచ్చెను

మాతం—సరియే! అందుకు మీ రేమంటిరి?

మైరా—మానవతీ! ఎంతటి బేలవు. జన్మించినది సుక్షత్రియకులంబని యెఱుంగవో? కష్టదశయందెవ్వరేనివచ్చి కాళ్ళమీఁదఁ బడి రక్షింపవేఁడిన కరంబున కలవాలధనుర్బాణంబులు ధరించువాఁడెవ్వండైనను వేరొండు విధంబునఁ బల్కునే! అందునను.

తే. గీ. పగతుఁడేవచ్చి శరణంచు పదములపయిఁ
బడిన రక్షింపకుండుట భావ్యమగునె?
కానవానినిఁ గావంగ కంకణంబు
దాల్చినాఁడ నేనిప్పుడు తరుణిమిన్న.

కావున నెట్లయిన నాపౌలస్త్యునిఁ గాపాడెద. యశంబు నార్జించెద.

మాతం—నాధా! అకారణంబుగ మీకీ పోరేల? దుష్టుఁడైన రావణుఁడు తనసతిని తెచ్చినను కోపంబున యీతఁడు వానిని పుత్రిమిత్రామాత్యులతోఁడ చంపఁ దలపెట్టెఁగాని యీతండకారణంబుగ వానిని వధింపఁ దలపడియెనా? నామాటవినుఁడు. ఇప్పుడు పగులకు ద్రోహంబుఁదలఁచిన యీతఁడు రేపు మనకుఁ దలపెట్టవచ్చును. కావున మీరు వానినికాచు ప్రియత్నంబును వీడుఁడు. మఱియును మీరారాముని మానవమాత్రుండనియు సూర్యకులంబున నుదయించిన రాజమాత్రుండనియుఁ దలంపకుఁడు. ఏలనన

తే. గీ. రఘువువంశనూనందు నారణ్యకుండు
యనెడు పేరున నొకరేఁడు తనరెమునుపు;

వానిపైదండు వెడలి రావణుఁడు పరిభ
వాభిముంచెను; యది యోర్వకతఁడు వాధ.

ఓరీ! దుష్టచిత్తా! రావణా! వృద్ధుఁడనగు నన్నింత దుఃఖము పాలుచేసితివి. కాన దుష్టశిక్షకుండగు శ్రీమన్నారాయణుఁడు నాకులంబువజన్మించి నాకు నీవొనర్చిన పరిభవముఁదీర్చుఁగాక! అనిశపించి ప్రాణంబులవీఁడె. ఆవృద్ధుని పలుకులచొప్పున శ్రీమన్నారాయణుఁడు రాముఁడై యవతరించెనని నారదాదిమునులవలన వినియుంటిని. కావున నో ప్రియా! మీరా రామునితో పగపూనకుఁడు.

మైరా—బాలా! ఏలయీలీల వాపోయెదవు. తిట్లకుచచ్చువారునుగలరా? ఆవిధి తిట్లకేచచ్చునెడల రావణుండిదివరకే లేకుండును. ఇదివర కెందరుమునులు వానిని శపించి యుండలేఁదా. వేదవతి యను తరుణియెంతగ దూషించియుండలేఁదు. తరుణీ! ఇట్టితిట్లకు బెదరిన నింకేమి కావలయును. భయఁపడక మిన్నకుండుము.

మాతం—నాథా! ఇప్పుడా వేదవతియే సీతయనుపేరజన్మించి రావణునిచేఁ జిక్కియున్నది. ఆలేమకతంబుననే రావణునకింత ప్రాప్తమైనది. మిన్నకుందునా? ఎట్లు మిన్నకుండును. మానవతులు భర్తల కర్ధశరీరులుగదా! పతులకాపదలు సంప్రాప్తమైన వారలకు మాత్రము కావా? ప్రాణేశ్వరా! ఆరాముఁడు సకలలోకరక్షకుఁడగు లక్ష్మీపతిగాని మానవమాత్రుఁడు కాఁడు, ఆరంగనాయకుఁడు.

సీ. విద్యలనెత్తుక వెడలు సోమకుఁబట్టి;
సంద్రంబునందునఁ జంపినాఁడు;
పాలసంద్రముఁ ద్రచ్చువేళఁ గాపాడెను
రాక్షస దేవతా రాజవరుల;
ధరణినెత్తుకపోవు దానవునిం బట్టి
యమునిగృహంబున కనిపినాఁడు;

కన్నతండ్రిని బల్మికడ గండ్లముంచెను
కనక కశిపుఁబట్టి కాల్చినాఁడు;
దేవావళినిఁగొట్టి దేవరాజగు బలిన్
పాతాళసీమకుఁ బంపినాఁడు;
కడుగర్వమునమిట్టి పడెడు రాజులఁబట్టి
చంపె నిర్వదియొక్కసార్లు కడిమిఁ;

తే. గీ. రాజమాత్రుండె శ్రీరఘురామమూర్తి
పసదలిర్పఁగ దుష్టరాక్షసులఁ గూల్చ
జననమందిన వైకుంఠ చక్రవర్తి
శ్రీమన్నోనాథుఁడని యెంచు చిత్తమందు.

మఱియు నీరూపంబున విశ్వామిత్రి సవనరక్షణార్థమరుగుచు మార్గమధ్యమున తాటకయను నిశాటి నొక్క కోలం గూలనేసి సవనవాటి కంజేరి తాటకకు ముద్దులకూనండగుసుబాహు నొక్క కోలచేవిగత ప్రాణునిఁ జేసి మారీచుని వారాసిమధ్యంబున పడఁద్రోచె. పిదప సర్వ సర్వంసహా చక్రంబునఁగల చక్రవర్తులెల్లరును ప్రేలెఁడైనను కదలింప జాలని శివుని కార్ముకంబవలీల గాద్రుంచి జానకినిఁ బెండ్లియాడె. కావున నోనాథా! ఈదాసురాలిపలుకు లాలకించి యనంతకోట్య వతారధరుండగు పుండరీకాక్షునితో పగఁగోరకుఁడు. నెయ్యంబు నెఱపుఁడు.

మైరా—కురంగేక్షణా! ఏలయిట్లు భీతిల్లెదవు. క్షుద్రుండగు విష్ణుండొక్కదేవుఁడా! బలే! చంచలాంగీ! ఎంతమాటంటివి. సుక్షత్రియంబగు వంశంబున జన్మించియు భీరజనసులభంబగు నధైర్యమును బొందితివే? చాలు! చాలు! ఎచ్చటనో ఏమూలనోపోటు దనంబిసుమంతయు లేక దొంగతనంబున బక్కరక్కసి మూఁకలదును మాడినమా

త్రిమున నిట్లధైర్యపడి యాత్మునుద్రినితో పోరఁదగదని పల్కఁజెల్లునే! అదియునుంగాక! ఆలెండు నీతలంచినట్లు యథమాధముండగు మాధవుండేయయిన.

మ. తలపన్ పూర్వమునుండి రాక్షసులకున్ దర్పంబుమైనా వదల్
కలుగంజేసినయట్టి దుష్టునిజనున్ కాంతామణీ! పోరిలో
నిలపైద్రొళ్ళగనేసి కీర్తిగానెదఁగ నీవిట్లు వాపోవకే
చెలులంగూడియు సంతసంబుఁగను మా చింతింపకశ్రాంతముఁగ

మాతం——నాథా! వేటికీబింకములు. సర్వలోకరక్షకుఁడగు నా శ్రియఃపతిని గెలువమీాతరమా? సురాసురయక్ష పన్నగసిద్ధసాధ్యాదినిఖిల ఖేచరులును యాజగద్రక్షకునిఁ గెలువలేక యాతనిపదంబుల శ్రాంతంబునుఁ గొల్చుచుందురు. ఆహరినే యననేల? వారిబంటులగు వానరులనైనను గెలువఁగలరా! అందు సమీరకుమారునిఁ గెలువనెవరితరమగు? ఆవాయుపుత్రునితోఁడ పోరఁలేక యొందరెందరో దనుజులు విగతప్రాణులైరి. చూడుఁడు.

సీ. కపటంపు జడదారిగా మారి యొప్పనే
కాలునిఁ జేరఁడే కాలనేమి;
సురలనోడించిన శూరుండు మాల్యవం
తుండుకూలఁడె తాను భండనమున?
రణకేళిలోఁ గీర్తిఁ గనిగర్వముఁగ జెందు
జంభాదులెల్లరు సమసిపోరె!
సంజీవగిరికినై సాహసంబునఁ బోరు
చిత్రసేనాదుల చెట్టవినవా!
తే-గీ॥ అక్షధూమ్రాక్ష దేవాంతకాదులెల్ల
పడ్డపాటులనెఱుఁగవే భావమందు

వారికంటెను ఘనుఁడవె ప్రాణనాథ!
వలదు పగ వారితోడను తలఁపమనకు॥

మఱియును పవనాత్మజుఁడు బాల్యమున,

చం॥ ఉదయధరాధరేంద్రమున నుద్భవమందెడు పూషుగాంచి స
మ్మదమొనగూర్పఁగా దివిజముఖ్యుఁడు నాకుభుజింపబంపుమా
ల్యదఫలశ్రేష్ఠమంచు మదిరానవమత్తకరీంద్రుభాతి బ
ల్లిదుఁడయి మింటికేగి కబళింపఁగ డంగెడినట్టి వేళలన్॥

ఈసమాచారము వేగులవలన నాకాధీశుండు విని జగత్సంక్షోభభయంబున పాదంబులపైఁబడి వేడ యాయహర్పతిని విడచెను. అట్టిధీరునిఁ గెలువ నీకు సాధ్యమగునా?

మై — సుకుమారీ! మారుతి యసామాన్యపరాక్రమవంతుఁడా! నేను పిఱికివాఁడను గాఁబోలును. అవును. ఇట్టిపొగడ్తలకెల్ల తొలుత మీస్త్రీజాతినే చెప్పవలయును. ఏలనన,

చం॥ అనుపమవిక్రమక్రమము ప్రాణవిభుండు ధరిత్రినిల్పినన్
వనితలముందువారలప్రభావము శూన్యమెయౌనటంచు బ
ల్కినమనశాస్త్రకోవిదుల కేవలధర్మమురిత్తబుచ్చకే
ఘనముఁగ నిల్పితీవు పెరపూరుషులధర్మముగొప్పచేయుచున్.

మఱియు నోకాంతా! నేనొక్కమాట చెప్పెదను. వాపోవక వినుము. నేను,

ఉ॥ తోలితిసప్తదిక్పతులతోడ శచీపతి కాననందు క్రూ
రాళిని నుక్కడంచిసమరావనికీర్తిఁగడించినాఁడ నో
బాల తలంప నాకుసమబాహుబలాఢ్యులు ధాత్రిలేరు నీ
వేల భయంబునొందెదవు నీమది నీవిధి పద్మలోచనా॥

ఇట్టిపరాక్రమశాలిని గెలువ నావలీముఖంబున కగునా? ఈవలీముఖ

మొక్కండగాదు త్రింశత్కోటిదేవగణంబులం బానటం గొని యా పార్వతీనాథుండు ప్రమథగణంబులతో నరుదెంచినను పిఱుతివియక వారినెల్లర కృతాంతునిశాంతమున కతిథులుగ నొనర్పనే! నీవిట్లుభయ పడెదవేల ?

మాతం—ప్రాణేశ్వరా! అపవననందనుఁడు వానరుండని మీ మనంబునఁ దలఁచితిరిగాఁబోలును. ఎవ్వాఁడు సురాసురు లమృతంబు కొఱకు పాలసంద్రంబు తరచువేళ లోకంబుల భస్మంబుచేయ నుద్భవించిన కాలకూటవిషంబుగ్రోలి దేవాసురులఁ గాపాడెనో, ఎవ్వాఁడు మేరుమహీధరంబు చాపంబుగఁ దాల్చి త్రిపురంబుల భస్మీపటలంబొనర్చి విబుధానీకంబుల బన్నంబులు తొలంగఁజేసెనో, ఎవ్వాఁడు మార్కండేయాదిభక్తులపాలిటి కల్పమహీరుహంబో, ఎవ్వాఁడు సతీమణి కర్ధశరీరంబిచ్చి యర్ధనారీశ్వరుండను సార్థకనామము ధరించెనో, ఆగరళకంఠుండు, అత్రిపురాంతకుఁడు, ఆ యోంకారస్వరూపుఁడు, ఆచంద్రశేఖరుఁడు, భూనివాసులను బ్రోచుటకు గోలాంగూలరూపంబున పుట్టువడి, సకలరాక్షసవిరాముండగు రామునకు బంటుగతి సాయంబొనరించుచుండె. కావున,

తే-గీ॥ పలుకులవి వేయు నేలనో ప్రాణనాథ
గాలికొమరునితోఁ బోరగడఁగువెల్ల
యమునిసదనంబొ స్వర్గంబొ యఱయుకొఱకె
యింతియే నిశ్చయంబని యెంచుమదిని॥

మైరా—కాంతా! ఇంక నీయుపన్యాసములు చాలించి నాచెప్పునది యించుక వినుము.

సీ॥ ఇలనిశాచరవంశములు దగ్ధముగనల్పు
కూళలఁగూల్పగాఁ గూడదొక్క

అనయంబు శక్తిపూజను మాన్పయత్నించు
కుటిలులఁ జంపఁగాఁ గూడదొకో
మనవానములనుండి మన కెగ్గుఁ డలఁచెడి
మునులహింసింపఁగాఁ బోలదొకో
మనవంశములపేరు వినుమాత్రమునమండు
వారితోఁ పోరాట వలవదొకో

తే-గీ॥ తెల్పుమా వేఱుమార్గంబు దెలిసియున్న
కాదనీమణి! నేనిన్నుఁ గాదటంచు
బూఁకరింపను యివియన్ని బుద్ధి నెఱిఁగి
కలహమున్ సల్పు మనమునఁ దలఁచినాఁడ॥

నేనంత పెట్టినని తలపోసినదానవు గాఁబోలును. అదియునుంగాక నిశాచరవంశంబున జన్మించి లోకభయంకరుండనని పేరు ధరించిన నే నభయం బిచ్చియు తిరుగుదునే? చచ్చిన రణరంగంబున చచ్చెదఁగాక. హీనులగతి మెలంగఁజాల! ఆ రాఘవుని కాపాడఁగలిగితినేని ప్రత్యక్షంబున నీలోకంబునను, యటులొనర్పఁజాలనేని పరోక్షంబున స్వర్గలోకంబునను సుఖంబు కలుగును. కావున వానితోఁడ రణంబొనరించి తీరెద. కురంగేక్షణా! భయపడక లోపలి సౌధంబున కరుగుము. నేసత్వరంబున నా కార్యంబుల నిర్వహింప నరిగెద. మారుపలికిన నాయానసుమీ।

సూతం—నాథా! నామాటలాలకించరా? న న్నా నాధ జేయఁ దలపోసితిరా? ఆజగద్రక్షకునితోడ వైరంబు తగదని చెప్పిన వినరయితిరే? నేనేమిచేయుదును? ఎందుఁ జొత్తును! ప్రియురాల నగునామాట త్రోసివైతురా? (తనలో) అయ్యో! నేనింకేమి సేయుదును? ప్రియుండు తగదనినకార్యమునే సలుపఁ బూనుకొనియె. చెప్పిన వినరైరి. కాన, నాయిష్టదైవములను నాప్రాణేశ్వరున కేకీడును కలుగకుండ ప్రార్థించెదఁగాక!

సీ॥ మునులార! స్వర్లోకమునులార! ఘనులార!
కావరేనానాథు కరుణతోడ
సురలార! ధారుణీసురులార! తరులార!
కావరేనానాథు కరుణతోడ
కపులార! కరటిపుంగవులార! కపులార!
కావరేనానాథు కరుణతోడ
వనులార! చిలుకజవ్వనులార! యినులార!
కావరేనానాథు కరుణతోడ
తే_గీ॥ యక్షులార! బలప్రభాద్యక్షులార!
గరుడగంధర్వకిన్నరపురుషులార!
కావ్రుఁడీ నాదునాథుని కరుణతోడ
మీకుమారులఁబోలెను రాకుమారు॥

మీమీద భారము వైచియున్న యీదీనురాలిని రక్షింపుఁడు. నేనిదె పోవుదానను. (నిష్క్రమించును.)

మైరా—(తనలో) ఏమి చెప్పుదుమా! నామంత్రియగు ఘటకర్ణుఁ డింకను రాకున్నవాఁడు. కారణ మేమైయుండును! కపులమధ్య నున్న వారల పట్టుకొనిరాఁగ నుపాయంబుఁగానక తడయుచున్నవాఁ డేమో? లేకయుండిన నింత సేపేల రాకయుండును? (ఆలోచించుచుండును.)

సేవ—(ప్రవేశించి) రాజేంద్రా! దేవరదర్శనార్థమై ఘటకర్ణుఁడు ద్వారముకడ వేచియున్నాఁడు. దేవరయాజ్ఞ యేమి?

మైరా—సత్వరము ప్రవేశపెట్టుము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమింప ఘటకర్ణుఁడు ప్రవేశించును.)

మైరా—అమాత్యవర్యా! కార్యము సానుకూలంబయ్యెనా?

ఘట—దేవా! ఏమని చెప్పుదును. అట్లు మీచే నాజ్ఞాపింపఁబ

డి దక్షిణసముద్రతీరంబున కరిగి యచ్చట నెవ్వరును లేమి యాశ్చర్య మగ్నమానసుండనై యటునిటు దిలకించుచుండ నెవ్వాఁడును నచ్చట క నివినియెఱుంగని దుర్గం బొక్కటి కానరా దానియందు వానరులుందు రని యూహించి దానిం బ్రవేశించి కార్యంబు నెఱవేర్పఁబ్రయత్నించి చేతఁగాక —

మైరా — ఛీ! దురాత్మా! సిగ్గులేక నేవిధంబున తలయెత్తుకొని చేతఁగాక వచ్చితినని తెలుపవచ్చితివి. హీనా! ముక్కిడిమానవుల ని రువురను పట్టుకొని రాఁజాలకపోయితివి. పరసేనలకు స్వప్నగతసింహ మనగు వారుఁగూడ నీకతంబున నపకీర్తిఁ గలిగెనే! ఛీ' ఇంక నాకన్ను లయెదుటనుండక పొమ్ము.

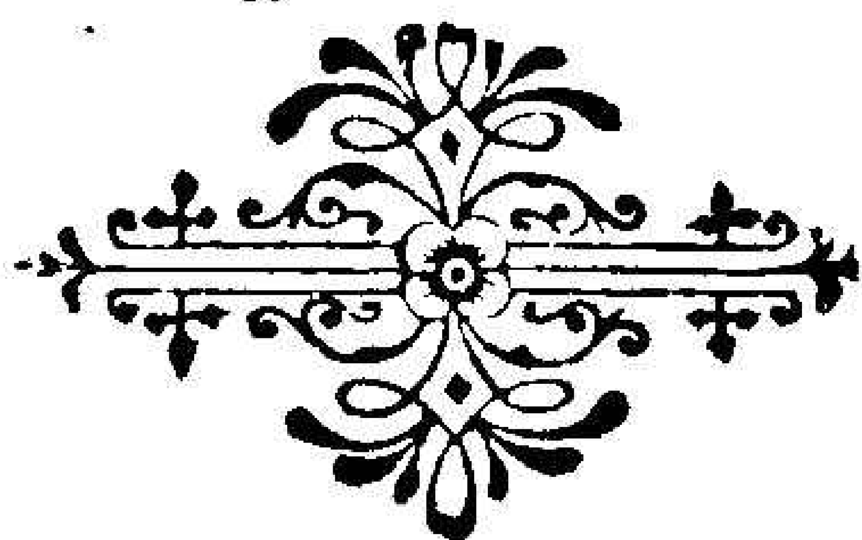
ఘట — (తనలో) ఇఁక నిచ్చటనుండిన నాచావు నిశ్చయమగు. కనుక యిప్పటి కిచ్చటనుండక కోపవిముక్తుండయినపిదప యరుదెంచె దఁగాక! (నిష్క్రమించును)

మైరా — (కోపముతో)

శా॥ అక్షుద్రప్రతిభాప్రభాఢ్యుఁడగు నాకాధ్యక్షుఁ జేయడ్డిరుల్
పక్షంబుల్ దెగి భూమిఁబడ్డశిఖరుల్ పాగ్రైవ్యఖరిల్ లేచి తా
మక్షీణప్రభతో నెదిర్చినను నేనాసూర్యవంశీయులన్
దక్షత్వంబునఁదుంచువాఁడ మదిలో దాక్షిణ్యముల్ పూనకే॥
నేనిదేపోయి యారాచకుమారులను బట్టితెచ్చి మిత్రునికోర్కె నెర వేర్చ భద్రకాళికి బలినొసంగెదఁగాక!

(అని నిష్క్రమించును)

ఇది ద్వితీయాంకము.

మారుతివిజయము.

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము-అరణ్యము.

(హనుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

హను—(తనలో)

సీ॥ హా! రామ! కౌశికయజ్ఞనిర్వాహకా
హా సూర్యకులచంద్ర యనుపమబల
హా! దైత్యకులకాల! హా! మానిహృద్ధ్యాన
హా! ధనుర్భంగ! ప్రజ్ఞానిలుండ!
హా! సర్వలోకశ్రితామృతప్రదహస్త
హా! జానకీమానసాబ్జభృంగ!
హా! భక్తశీల! సంప్రాప్తసంతోషాబ్ధి!
హా! నీలఘనదేహ! హా! శుభాంగ!

తే-గీ॥ మమ్మునందఱ పోరులో వమ్ముపఱచి
దుష్టరావణు ప్రాణంబు కోఁడ నునిచి
సోదరునిఁగూడి మాయలసోఁకుమూఁక
మాయలకుఁ జిక్కితే నీవు మాన్యచరిత॥

మఱియును,

శా॥ నీపాదంబుల నెల్లవేళలనుదా నెమ్మిన్ మహాభక్తితో
పాపారణ్యాదవానలంబులనిసంభావించుకం జేతులన్
పాపైపైపోవఁగనెంచివచ్చి యిటులన్ రామా! చనన్ న్యాయమే?
పాపంబుంచుతలంచివాఁడవౌ మదిన్ భారంబటంచెంచితో॥

సీ॥ రామ! నీవేవచ్చిరంక్షించువంచును
జీవంబులన్ నిల్పె సీతమేన;
మనువంశచంద్ర! నీమన్నన్ గనఁగోరి
లంకఁబట్టిరి కపుల్ శంకలేక;
కౌసల్యపుత్ర! నిన్ కాంక్షించిసుగ్రీవుఁ
డలఋశ్యమూకాద్రి వెడలివచ్చె;
రఘువంశతిలక! నీప్రాపునలంక నే
లఁగ విభీషణుఁడు దలంచెఁగాదె

తే॥ గీ॥ యట్టిమమ్ములనందర నట్టనడి స
ముద్రిమందున నిడియు నిర్నిద్రిచరిత!
తగునె! సోదరునింగూడి వగలఁబొగలుఁ
డెనుచుమమువీడి చనుటయో యిసకులేశ!

ఓసకలలోకపూజనీయా! రామా! నీకొఱకై సకలనదీనదంబులును, న గరారణ్య పట్టణంబులును, వెదకి వెదకి వేసారితింగాని యింతవఱకు దేవరజాడనెఱుంగఁజాలనైతిని. ఆముక్కడిరక్కసుండు మిమ్మెకడఁ దాచెనో? యెట్టిబాములఁ బెట్టెనో, యని మనంబెంతయు చలింపు చున్నది. నడువ నాదేహంబున ప్రాణంబులుకలవో లేవో నేనెఱుంగక కంటకతరులమీఁదను. కర్కశశిలావృతంబులగు పర్వతశిఖరంబులమీఁ దను, విశ్రామంబిసుమంతయు కోరకయే రేయింబవళులు పర్యటనము నల్పునాపాదంబులు యీమహారణ్యము ప్రవేశించినదిమొదలు భూమి పై మోపనీయకున్నవి. ఆకలి మిక్కుటమగుచున్నది. నేబయలుదేరిన

కార్యమునకు హృదయమావేగిరపడుచున్నది. మనశ్చాంచల్యంబున
విభీషణోపదేశంబు పెడమార్గమనుసరించి (దారిపరీక్షించి) ఇంతవఱ
కావిభీషణుఁడెఱింగించిన మార్గముననే వచ్చితిని. సాధూ విభీషణా! చె
నటిరక్కసులకులంబున జన్మించినను నీకు సత్యమార్గమే యలవడినది.
క్రూరుండవనియు, స్వామిద్రోహివనియు, నిన్ను దూలనాడిన నాతప్పు
లసైరింపుము. నామాటలు నిక్కువంబుగాఁగాని కపులు నిన్నెంత బా
ధించుచున్నారో? ఆమాయావివలన నీకెంతకష్టముసంప్రాప్తమయ్యెను.
ఓగగనసంచారులారా! మీరైన నాయందుదయయుంచి సుగ్రీవాదుల
కు వినఁబడునట్లు పౌలస్త్యుండగు విభీషణుండు నిరపరాధియనియు,
దండనార్హుండు కాడనియు తెలియఁబఱపుఁడు. పౌలస్త్యరత్నమా! నీవె
ఱింగించినమార్గంబుననే యింతవఱకరుదెంచితిగాని గమ్యస్థానమును
చేరఁజాలనైతిని. ఇంకెంతదూరమేగవలయునోకదా! (కోపముతో) ఓరీ!
దుష్టా! మైరావణా! ఖలుండగు నా రావణుని ప్రోత్సాహంబున నెంత
ద్రోహము తలపెట్టితివిరా! అనంతకోట్యవతారుండై జగద్రక్షకుఁడగు
యాశ్రీరామునకపరాధముచేసిన నీప్రాణంబులు నీకుదక్కునా? ప్ర
చండవైరి వీరభుజాదండోగ్రనటితజయకాంతాకేశాకర్షణప్రబలప్ర
తాప మారుత తనూజుండగు హనుమంతుభుజాదండంబున కెఱయగు
దునం చెఱుంగవే? ఓలతలారా! సాలములారా! రసాలములారా! మై
రావణుఁడుయీమార్గంబున దశరథసుతులను కొనిపోవుచుండ మీరు
కనుగొంటిరా? అయ్యో, నాప్రశ్నంబునకీతరులతాదులు ప్రత్యుత్తరం
బీయకున్నవే! ఇవి తమ్మాదురాత్ముఁడు నిశిత కౌక్షేయకంబున ఖండిం
చునని భయపడుచున్నవి కాఁబోలు. ఈవనమృగంబుల నడిగిచూచెదఁ
గాక! ఇవియైనను నాకేలప్రత్యుత్తరంబిచ్చును. నిశితాశుగంబులచే తు
నుమాడునని యెఱుంగవా! కావున నివియును నాప్రశ్నంబునకుత్తర
మీయవు. ఈసత్పథసంచారులైనను రాఘవులపోకడ నెఱింగించెదరే

మో కనుఁగొనదఁగాక! ఓగగనసంచారులారా! కోసలాధీశుతనూజుల నైరావణుండెచ్చోట దాచెనో మీరెఱుంగుదురే? ఏమి! ప్రత్యుత్తరంబొసంగరు, మీరును యాదురాత్మునిదెస భయపడువారలేనా? అయ్యో! నాకెవ్వరును ప్రత్యుత్తరంబొసగరైరే? నేనేమిచేయుదును.

ఉ। ఎవ్వరివేఁడువాఁడ నిఁక నెవ్వరినేగతిఁ జేరువాఁడ నా
కెవ్వరు రామలక్ష్మణుల నీధరణీస్థలిఁ జూపువారు; నే
నెవ్విధిసూర్యపుత్త్రకుని యింద్రజసూనునిఁ గాంచువాఁడ; హా!
యివ్వని ప్రాణముల్ విడతు నింకవిధీ! దయఁజూడవే ననున్.

ఎంతదూరము రుదెంచినను సరోవరంబుకనఁబడకయున్నది. (ముందుఁ జూచి) అదే అనేక జలజంతుసంతానమండితంబై కమలినీకమల సమ్మిళితలతామతల్లికావిలసితంబై హృదయానందతరంగమాలికా సంశోభితంబై నేత్రానందకరంబై కనఁబట్టు కాసారరాజంబు. అల్లదే యాజలరాసిమధ్యంబున గగనపుష్కరిణియందలి కైరవంబున కించుకంతయుఁ దీసిపోవని కైరవంబు. దానిం జొరఁబడియే యనేకభీకరాకారనిశాచరాధిష్ఠితంబగు భోగవతీపురంబు ప్రవేశింపవలయును. కావున సత్వరంబున యీకైరవంబును ప్రవేశించి రాక్షసానీకంబుల దునుమాడి దశరథపుత్త్రులతోఁడ లంకాబహిర్ద్వారంబుఁ జేరెదఁగాక? ఓసూర్యచంద్రులారా! భూమ్యాకాశంబులారా, ఓవసుంధరాదేవీ!

మ। ఇనవంశోద్భవులన్ నృపాలవరులన్ హీనంబుటంచెంచకే
దనుజశ్రేణికిఁగొసంగి పిమ్మటనుచింతంబొందు నాకిప్డు న
జ్జనులెవ్వారలఁబ్రోచుశక్తినిడి వేసాకంగ ప్రార్థింతునో
యినచంద్రులీ! ధర! పంచభూతములునా యిష్టంబుచేకూర్పుఁడీ.

(నిష్క్రమించును)

ద్వితీయరంగము.

(మత్స్యవల్లభుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మత్స్య—(తనలో)

చం॥ జనకునిఁగాంచఁగాఁగలవుసత్వరమీవని తెల్పినన్ను యీ
దనుజుని సేవనుండుమని ధారుణిదేవి వచించియుంట య
ట్లనెగడుఁ గోకయుంచు మదిలోపలసంతసమందియుండ నా
నకునిఁగాంచు భాగ్యమును సంతసమందుటఁ గల్గదయ్యెఁగా.

ఛీ! ఛీ! జనకునిఁగనుఁగొందునని ధారుణి చెప్పుటచే యింతకాలము యీతుచ్ఛునికొలువుచేయుచుంటిని, లేకున్నవీనికొలువునకు సమ్మతింతునా? ఈరాక్షసుఁడు నన్నికైరవమును గాపాడుచుండనియమించునా? సురాసురులనొక్కక్షణమాత్రంబునభంగంబునొందించుసత్వసంపన్నుం డనగునన్నతఁడీట్లు పరిభవించునా? కల్ల? ఇంతేకాక యీతఁడొనర్చు కార్యంబులేవియు నాకు సరిపడకయున్నవి, నిరంతరంబు శక్తిపూజల యందుకాలంబు వెళ్ళఁబుచ్చుటయు సుందరులగు కాంతాలలామంబు లేయెడఁగనుపించిన నా యెడకుదుష్టసమాజంబులతోఁడ నరిగివారిఁజెఱఁ బట్టుటయు నిరంతరము భగవద్ధ్యానముసలుపు మానులబాధించుటయు భీరులై దాసోహమ్మని పాదంబులపైఁబడు రాజన్యుల ప్రచండసైన్యస మేతుండై యరిగిబాధించుచుండుటయు మొదలగుదుష్టచేష్టితంబు లె వ్వారుచూచి సహింపఁగలరు? అదియునుంగాక! ఏదియో కారణంబుఁ గల్పించి.

తే॥ గీ॥ చెలియలకుభర్తయుంచని దలఁపకుండ
బావమఱఁదినిఁ దునుమాడె పాపియగుచు
తనతనూజనుఁగోరినాడనుచుభగిని
తనయుకారాగృహంబున నునిచినాఁడు.

(కుడికన్నును ఎడమభుజంబును అదరుటసూచించి) ఏటికో! నాదక్షిణనేత్రంబును వామభుజంబును యదరుచున్నవి. సంతోషంబును యుద్ధంబునుఁగలుగునా! సంతోసమా! నిర్భాగ్యుండనగు నాకెట్లుగలుగును. ఇఁకయుద్ధమా! ఏనాడన్యులసేవకై దేహంబర్పగించితినో యానాడే సర్వకాలంబులకును సంగ్రామసన్నద్ధుండనైతిని. ఇఁక వేరయుద్ధంబు కలుగునని హృదయాందోళనంబు బొందవలసిన యగత్యంబుశూన్యంబుగాదె. (ఆలోచననభినయించుచుండును)

హను—(ప్రవేశించి తనలో) ఎట్టులో శ్రమఁబడి యీతమ్మిఁదరించితినిఁగాని యిసుమంతయైనను లాభంబుకనుపింపకున్నది. ఏలయన! యిచ్చటనేక మార్గంబులు కనఁబడుచున్నవి. ఇందేమార్గంబునఁబోయిన భోగవతీపురంబుచేరెదనో తెలియకున్నది. ఎవ్వరినేని యడిగి మార్గంబు కనుఁగొందమన్న నిచ్చటనొక్క మానిసియైనను కానుపింపకున్నాఁడు. ఇంకేమిసేయుదును. హా! దైవమా!

ఉ॥ ఎవ్వరివేఁడుకొందు, నిక నేగతిభోగవతీపురంబునేఁ
జివ్వునఁ జేరఁగాఁగలను శ్రీపతి నీపదపంకజంబు నేఁ
నెవ్విధిఁగాంచఁగాఁగలను యిక్కడ తెన్ను గ్రహింపనైతి! హా!
మవ్వపుభక్తియుంగలిగి మూర్ఖవిధంబయినాఁడనక్కటా!

సుగ్రీవాదులయెదుట నెన్నియో బింకంబులుంబల్కి యిచ్చటికరుదెంచితిని, అయ్యో! నాకష్టంబంత యువ్యర్థంబగునా! నేనింక నేమియొనర్తును.

మ॥ కటుసంరంభముతోఁడ దుష్టుఁడిటకుఁ గైకొంచుశ్రీరామునిం
దిటసత్వంబునఁ జేరసంతతముదో ద్రేకంబునం జిక్కి చీ
కటిలో కాంతునిఁ గాంచఁజాలకను హృత్కంజంబునం దుఃఖముం
బొటుచక్రాంగనబొందు నావిధమునం నేఁడుః ఖముం బొందితిం.

దుఃఖోపశమనమునకై సింహాశరభశార్దూలాది భీకరమృగారావసంకలితదుర్గమాటవులనేకంబులు తరించియుపరులకభేద్యంబగుపద్మనాళంబుఁ

జొచ్చి వెడలియు యినుమంతయైనను లాభంబుపొందనైతిని. (ఎదుర జూచి) అదిగో! అచ్చటనెవ్వరో శస్త్రాస్త్రంబులుఁదాల్చి కూర్చుండియున్నారు. ఆతఁడీపద్మనాళంబున శత్రువులెవ్వరును ప్రవేశింపకుండఁగా పాడుచుండుఁ గాబోలును. ఇఁకపగతుఁడనగు నన్నాతఁడు కని యూరకుండునా? నేనుపగతుఁడనని యాతఁడెట్లు గ్రహింపఁగలఁడు. గ్రహించుచునుఁగాక! గ్రహింపక పోవుఁగాక; ఎట్లునుమార్గమడుగక తప్పదుగదా! పోయియడిగెదఁగాక (సమీపించి) అయ్యా!

తే॥గీ॥ ఇందుగనుపడు మార్గంబులందునేది
భోగవతి పట్టణమునకు బోవునయ్య
వేగముగఁదెల్పినను బంటవేఁడువాఁడ
ప్రీయవిక్రమ! గుణధుర్య! భవ్యరూప.

మత్స్య—(చూచి) ఓయీ! నీవెవ్వరవు? ఈయంబుజనాళమేల తరించితివి.

హను—ఆ! నేననుకొన్నట్లీతఁడు పగతుఁడే! ఈయంబుజంబు నేలతరించితివని ప్రశ్నించుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! నేనెవరినైన నేమి? కొండొకకార్యోద్ధరణమునకై యీతమ్మిని నిర్గమించవలసెను. మీరెఱింగియుంటిరేని నాయందు దయావహులరై యిందే మార్గము భోగవతీపురంబున కరుగునో తెలియఁబలుపుఁడు.

మత్స్య—ఓయీ! నీవీపద్మనాళంబు నెవ్వరియాజ్ఞానుసారంబుగ తరించితివో ముందునాకెఱింగింపుము? అట్లొనరింగఁజేయనిష్టము గల్గదేని భోగవతీపురంబునకరుగుతెన్ను నడుగకవచ్చినతోవను సత్వరముగ జనుము. లేదేని భీమణసంగ్రామ రంగంబున మత్సునిశిత బాణంబులకు నీదేహంబు నశనంబుఁగావించెద.

చం. నలువకునైన శూలికయినన్ యమరేంద్రునకైనఁ జెల్లదీ
కలువఁదరింప నేను నొడికంబున నాజ్ఞయొసంగకున్నచో

ఖలుఁడ! మదీయయాజ్ఞఁ గొనక న్వడిదాటితి వప్పరీవాకో
తెలుపుము తెల్పకుండినను ద్రెంచెదనీదగు ప్రాణకోటులన్.

హను—ఓయీ! బాలకా! నేనరుదెంచిన కార్యంబు నెఱవేర్చు కొనకుండ నెట్లు వెనుదిరిగి పోవువాఁడ! నీవు నీస్వామియాజ్ఞానుసారంబుగ యీ యశ్వనాశంబును గాపాడుకొనుచుందుము. శత్రుదుర్భేద్యంబులగు మదీయవాలప్రహారంబులకు నీశరీరంబు నడ్డుపెట్టకుము.

మత్స్య—ఓహో! నేనునిన్న డ్డగింపరాఁగూఁడదు కాఁబోలును? అడ్డగించిన వాప్రాణంబులు నిలువవుగాఁబోలు! ఓరీ! తిరుచరా!

ఉ. కారణమేమినీవిటకు కంజజమున్ వడిఁదాటిరాఁగ నా
కారణమేమొ తెల్పియుటు కాలుఁగదల్పుము లేకయున్న నో
భీరుఁడ! పారద్రోలెదను భీషణకార్ముక బాణపంక్తిచే
శూరుఁడు బాలకుండనుచు చోద్యమునీమదినంద వానరా.

హను—(తనలో) అక్కటా! సకలరాక్షసవిరాముండగు శ్రీరామునకు గారాబుబంటనై దైత్యదానవానీకంబుల భీకరసంగ్రామ రంగంబుల విహతులఁగావించి కీర్తికాంతాపరిచర్యలచే సంతృప్తినొందు నే నీశిశువుతోఁడ నెట్లు సంగ్రామము సలుపఁగలను? అసమానపరాక్రమశాలినగు నాకిట్టి కార్యంబీసునంగు విషయమున సిగ్గులచేటు కాదా? నేని ప్పుడేమి సేయుదును? బాలుఁడా! సామముచే చక్కఁబడునట్లు కనుపింపఁడు. పిట్టకొంచెమైనను కూతఘనమను నార్యోక్తిని సార్థకపఱచుచున్నాఁడు. కావున యించుక కఠినత్వముఁజూపించెద. కొండఁడీ కొనఁదలంచు పొట్టేలుచందంబున నన్నుఁడీకొనఁదలంచు చున్నాఁడు. వెఱపించి నప్పటికిని వినకయున్న నాపరాక్రమమిసుమంత కనఁబరచి యరిగెదఁగాక! (ప్రకాశముగా) ఓరీ! బాలకా! శత్రుదానవగర్వనిర్భేదకంబులగు నావాక్యంబులు నిన్నుఁ బెదరింపఁ జాలవుగా! నాపరాక్రమెఱుంగవు గాఁబోలు; చెప్పెదవినుము.

ఉ. దుష్టులవారిమిత్రులు శోకమునుంజుట్టియు నేలఁగొట్టి ఓ
కష్టుఁడ కీర్తిఁగాంచిధరఁ గ్రాలెదు నన్నిటుఁదాక నెంచుటల్
కష్టుఁడ నాప్రతాపవిశిఖానలకీలలలోన మ్రగ్గఁగా
స్పష్టమటంచునెంచుకొను మామనమందున చిన్నిబాలకా.

మత్స్య—ఓహో! నీవుదుష్టులనెందరినో దునుమాడి కీర్తిఁగాంచితివేమి? నీతోడఁబోరఁదలంచుట ప్రాణంబులు పోఁగొట్టుకొనుటయని తలంచుకొన వటెనేమి? ఓరోరీ! స్వప్రతాపవర్ణనాసక్తచిత్తా! దుష్టా!

ఉ. పేదరికంబెమాటలకు పెల్లుగవాఁగిన నిన్నుఁబట్టి కూ్రరా! దునుమాడువాఁడ రణరంగమునందున పంచభూతముల్
సాదరబుద్ధినిన్ను మనసారగ సాకగవచ్చుఁగాక ఓ
రీదురితాత్మ! పొమ్ము యిపుడీవునువచ్చిన రేవుచేరఁగన్.

హను—(తనలో) ఈబాలుండు నేనెంత చెప్పినను వినక నోటికి వచ్చుకొలందిని దుర్భాషలాడుచున్నాఁడు. కావునసుందరముఖారవిందుండగు యీబాలుఁడు నాకుదారినిచ్చు తెఱంగున నాబలంబించుక జూపెదను. బలంబిసుమంత చూపుటెట్లు? శత్రువులపైకిజం కిసుమంత యులేక మదమాతంగంబులమీఁదికిఁదూకు సింహకిశోరంబు చందంబుననుండు నాబలం బెట్లు తగ్గును? ఇట్లొనర్చెదఁగాక! ఆర్తలోకరక్షకా! రామా! దుష్టునిచేఁజిక్కిన నిన్నుయెట్లయినను తప్పింపఁ బ్రయత్నించు నన్నీబాలుఁడడ్డగించె. కావున నాబలంబించుక చూపనూహించితిని. నాచే యీబాలకుఁడు మృతినొందకుండ గాపాడవేడెదను. (ప్రకాశముగా) ఓరీ! బాలకా!

కవిరాజవిరాజితము.

చెడిమొదవంచును చెప్పిననీవిట చెట్టతనంబును వీడవుగా
బడబడవాగిన పల్కులెఘనమని భావమునందున నెంచకుమా

ఉడుగుముపోరిట లూరక నేటికి యూడగఁ జేసెదు నీయసువుల్
వడివడిఁబొమ్మిక ప్రాణములందున ప్రాణములుంచియు బాలకుఁడా.
అట్లునీవు నీదారిని తొలఁగిచనవేని,

కం. భీకరసంగ్రామంబున
ఓకుమతీ! నిన్ను దునిమి యోహోహోయంచున్
ఆకాశమందు తిరిగెడు
నాకపురీశుండు మెచ్చ నరిగెద నేనున్.

మత్స్య—ఓరీ! వనచరా!

ఉత్సాహ. ఛీ! దురాత్మ యేలయిట్లు పెద్దమాటలాడెదో
వాదమేలనీకునాకు ప్రాభవంబుగల్గుచో
నీదుశక్తిఁజూపి నన్ను నిర్జరాళిమెచ్చఁగా
పోఁదగున్ జయించి కూళ! పోటు మాటలేటికిన్.

నీవు నాశక్తినెఱుంగక యాలీలమాటలాడఁగడంగితివి. నాశక్తినించుక చెప్పెదను వినుము.

మ. అలనాకాధిపుఁడైన యబ్జభవుఁడే యైనం జగద్రక్షకుం
డలనారాయణుఁడైన నాత్రిపురసంహారుండె యైనన్ వెతన్
కలకంజెంది ధనుస్సులన్ విడచి నాకాళ్లంబడంజేతు! నో
ఖలుఁడా! నీవనెంత యాలమున నాఖడ్గప్రహారాళికిన్.

హను—(తనలో) ఈబాలుండు నేనెంతజెప్పినను వినక యింకను తాఁబట్టినకుందేటికి మూడేకాళ్లనియు, బలవంతుఁడననియు, మూర్ఖపువట్టును బట్టియున్నాఁడు. ఇంచుకమద్భుజాబలంబు చవిఁజూపిన గాని నన్ను పోనీయఁడు. రణంబొనర్చి లోబరచుకొని పిదపనేగెదఁగాక! (ప్రకాశముగా) ఓయీ! మూర్ఖహృదయా! నీవుబాలకుఁడవగుటచే,

తే. గీ. చెప్పితినియింతవట్టును చెప్పఁదగిన
వాక్యములనెన్ని యో గాని బాలకుండ

దానని సుమంత లాభంబు కానఁబడదు
రమ్ము రణరంగమునకు పోరాడ నీవు.

మత్స్య—ఓయీ! వృద్ధవానరమా! రణంబు సేయుటకే నిశ్చయించుకొంటివా? నీకు ప్రాణంబులపై నాశ లేదా? మదీయనిశితాశుగంబులు నీప్రాణవాయువులం గ్రోలతమంతట తాము పొదినుండి వెడలుచున్నను యింతవరకా యమ్ములనాపితిని? నీమోగంబిట్లుండ నాచేయునదేమి కలదు. సమతలంబున కరుగుదము పద. (అని హనుమంతునితో నిష్క్రమించి మరల ప్రవేశించి) బాలిశా! నీపరాక్రమము సర్వంబును వమ్మయ్యెనా?

హను—బాలకా! నాపరాక్రమమున కేమిగాని.

మ, జనకుండెవ్వఁడు నీకు? నిన్నుఁగని నేసాధ్వీలలామంబు? ని
న్నును పోషించెడు యానృపాలుఁడెవరో న్యూనత్వముం బొందకీ
వనమధ్యంబుననున్న కైరవముగా పాడంగ నూహించినా
వనఘా! యిట్టిభుజాపరాక్రమముచే యయ్యారె వర్ధిల్లియుఁ.

మత్స్య—ఓయీ! వానరా!

చం, రణమొనరింపవచ్చి సుకరంబుగ శూరతపీటఁబుచ్చి యో
వనచర! తల్లిదండ్రులను వారక తెంపుమటంచుఁగోరఁగాఁ
జను నె! రణంబు సేయుటకు సత్వము నీకు చెలంగియున్నచో
ననుఁబోరిగొమ్ము! సత్వము గనంబడ దేని తొలంగి పొమ్మికన్.

హను—ఓయీ! బాలకా! కులగోత్రవిమర్శన మొనర్చి యెట్టివారినైనను రణంబున డీకొనుట యుత్తమంబని బుధులువక్కాణించెదరు. అదియునుంగాక! అహితులకు కులగోత్రంబులెఱింగించిన నష్టముందునా? నీశూరత్వంబునకు లోటుగల్గునా? కావున సంశయింపక నాకెఱింగింపుము.

మత్స్య—శత్రుత్వంబువీడి మిత్రత్వంబు నెఱుపనూహించి నీవు నన్నడుగ చెప్పరాని దేమియుండును.

చం. వనచర! తెల్పువాఁడవిను వాయుసుతుండగు నాంజనేయుఁడే
జనకుఁడు తల్లి మత్స్యమది సంద్రమునన్ సతతంబునుండునన్
గనికృపఁగాచువాఁడు రణకర్కశుఁడై చనుమాయరావణుం
డని యెడు వాని మత్స్యపతియందురు లోకములోన నన్ వసిజల్.

శ్రీరామపదభక్తుఁడగు పవనసుతుని కొమరుండనగుట శత్రువులతృటిమాత్రంబున నిర్జింపుచుందును.

హను—ఓయీ! బాలకా! పుట్టిననాఁటఁగోలె వాయునందనుఁడు నిశ్చలుండై బ్రహ్మచర్యంబు ననుష్ఠింపుచున్నాఁడే? ఆతండే దినంబున నతిన పేక్షించి పుత్రునిఁగాంచెను? అదియునుంగాక? జలచరంబులకును తరుచరంబులకును సంయోగంబెట్లు కలుగును? ఛీఛీ ఛీఛీ యడిగితి నని యిట్టియనృతంబు లామహాత్మునిపైఁబన్నిన నీకేమిలాభముగలుగును. అనృతంబున సర్వస్వంబును పమ్మగునను నార్యోక్తి వినవా! అట్టియెడ యిట్టియనృతంబులాడ నీకు భావ్యంబగునే? కాన నిశ్చయంబెఱింగింప వేడెదను.

మత్స్య—అయ్యా! కాలానుసరణంబున సత్యంబసత్యంబుగను యసత్యంబు సత్యంబుగను పరిణమించుచుండును. దానికి నేనేమిచేయఁగలను.

తే. గీ. కొనలేయుండు జానకిఁగనుఁగొనఁగను
దక్షుఁడౌ వాయుసుతుఁ బంపెదక్షిణమున
కతఁడు వారిధిదాటెడు నట్టివేళ
చెమట నంద్రంబునన్ బడె తిమియుమింగ.

అట్టులా మీనంబు ఘర్మకణంబుఁ ద్రావినంతన గర్భంబు ధరించె. కాలక్రమంబుననాగర్భంబు పెరిగి సకాలంబున నే నుద్భవించి తీరంబున కరుదెంచి దుర్మదులగు పౌలసుదిండిమూఁకల నుక్కడంచుచుండవసుంధరాదేవి నన్ను సమీపించి జనసీజనకుల నామంబు లెఱింగించి యీరాజును సేవించుచున్న యిచ్చట నీజనకునిఁ గాంచఁగలవని నన్ను నియోమించిన నేసిట్లున్నవాఁడ. దైవోపహతులు సౌఖ్యాస్వాదన మొనర్పఁజాలరను వాక్యార్థంబు నాయెడలసక్కువంబుగా ధారుణిదేవివాక్యంబు రిత్తయయ్యె.

హను—అట్లయిన నోమత్స్యవల్లభా! చింతిల్లకుము, అనంత రత్నభూషణ భూషితయగు వసుంధరాదేవి వాక్యంబు లేలరిత్తయగును? ఆదాశరథిచే నేన జానకీ వృత్తాంతంబరయ వారాశి దాటితిని. నీవునాపుత్రుండవని యెఱుంగకుండుటచే యింతగలిగె. అయిననేమి. ఎఱుఁగకఁ జేసిన ద్రోహంబునకు చింతింపకుము. గతజలసేతు బంధనము కార్యానుసరణముగాదు.

మత్స్య—అయ్యా! నీవునాజనకుఁడవని చెప్పుటకెంతయు సంతసించితిని. మిమ్ములఁగాంచుటచే నాజన్మంబు ధన్యంబయ్యె. అయినను.

సీ. శ్రీరామునాజ్ఞను శిరమందునన్ దాల్చి
జానకినిఁగాంచఁ జనెడువేళ;
వారాశినిందాటు పట్టునలంకిణిన్
సంహరింపఁగఁబూను సమయమందు;
ప్రాకారములఁదాటి పట్టణంబు ప్రవేశ
మొనరింప నూహించి జనినయపుడు;
జనకజకొఱకునై మణిజాలఘట్టిత
ప్రాకారములఁ జొరఁబాఱునపుడు;

తే. గీ. వేరుసమయంబులందున వేరువేరు
గతులఁజూపినరూపముల్ గానఁబఱచి
తనయుఁడనునైన నన్ను సంతసమునందు
ముఁదవేఁదుచునున్నాఁడ పూర్ణదయను.

హను—కుమారా! ఇదేనుదీయరూపావళిందిలకింపుము. (అనేకవిచిత్రరూపములను జూపును.)

మత్స్య—హే! సకలదుష్టనిశాచర సంతాన కాంతార దావానలా! ఆశ్రితజనా ఘలతాచ్ఛేదన శాతకుఠార స్వరూపా! మారుతతనూజా! నమస్తే నమస్తే.

ఉ. శ్రీరఘురామపాద సరసీరుహ భక్త! సుమిత్రిపోష! భ
క్తాళిక భీష్టసిద్ధి ఫలదాయక! దైత్యకులాటవాగ్ని యో
వీరవరేణ్యా! నీదుఘన భీకరరూపముఁ గాంచ ప్రాణముల్
మారుతసుందుఁ జేరె! నిఁక మారుతనందన! రూపుడింపుసా.

హను—కుమారా! ఇప్పటికైనను నీసంశయంబు తొలంగెనా?

మత్స్య—జనకా!

తే. గీ. హారములలోనీకు మొలత్రాడౌ తారకల్ల
కర్ణరతనాల చౌకట్లో కన్నులౌకౌ
దినకరనిశాపతులునీకు దేవదేవ?
తెలియఁబల్కుఁడు వినియెద తెల్లముగను.

హను—కుమారా! ఆకాశలేయునియను కంపామతి నాయందు పూర్ణీభవించిన యీతారాసమూహము మొలత్రాడునుఁగాఁజాలను.

మత్స్య—జనకా!

చం. జనకుఁడవంచు నిన్నెఱుఁగఁజాలక సల్పినతప్పునైచి మ
న్ననమొయిఁజూపి కావఁదగు నన్ను పదంబులంపట్టి వేఁడెదన్.

ఇనసుతమిత్రిమా! రవికులేంద్రి పదాంబుజ మత్తభృంగ! పా
వనగుణసాంద్రి! దైత్యకులపద్మవనీ గజ! మారుతాత్మజా.

ఉ. బాలుఁడ జ్ఞానహీనుఁడను భావ్యమభావ్యమెఱుంగ లేక నీ
లీలనుసంగరంబునకు రేఁపినయించుక కోపగించకే
బాలుఁడనైననాకిట కృపామతిఁగెల్పొనగూర్చి పట్టినిన్
గాలితనూజ! యిట్టిఁడని నావశమేపొగడన్ రవంతయేన్.

హను—(లేవదీసి) కుమారా! ఇంగునిన్ను క్షమించవలసిన దేమియున్నది. స్వామికార్యంబునందు భక్తికనుబఱచితివి అందుకొఱకై కాదే! నే నియంబుజనాళంబునుఁ జొరఁబడివచ్చుట.

తే. గీ. రావణునిపంపునను మయిరావణుండు
రామలక్ష్మణులందెచ్చి దీమనమున
వానిదునుమాడి వారిగాపాడుదునని
వచ్చినాఁడను నేపుత్రి! వైళముగను.

ఇట్లరుదెంచి,

క. తనయునినిన్నును గాంచితి
మనమున కానందమాయె మత్పూర్వఫలం
బునఁబండెనైనను విను
మినకులజులఁగాంచకునికి యెద చెలఁగదునూ.

కాన పిమ్మటనరుదెంచి నీతోఁడసంభాషించెదను. దుష్టుండగు మైరావణుఁడు వారల నెచ్చోటనిడెనో నీ వెఱుంగుదువేని నాకెఱింగించి యాస్థలంబు నేఁజేరఁగల మార్గంబు తెలుపుము.

మత్స్య—జనకా! ఆతనిసొమ్ము తినుచుండియు యాతనిగుట్టు బట్టబయలు సేయుట నాకుభావ్యంబుగాదు. అయినను లోకరక్షణపగాయణులగు వారికి ద్రోహంబూహించిన వానిగుట్టెఱింగించుటపాకంతి

తప్పుకాదు. అందుమీఁద కన్నతండ్రి కెఱింగించుటవలన నాకెనుమంత యేనియు పాపంబు రాఁజాలదు. ఇప్పుడింటికి నేగుదమురండు. పిమ్మట మీకు సర్వంబును విశదపఱచెద.

హను—సరే! అట్లే చేయుదము (నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము.

ఉద్యానవనము.

(హనుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

హను—(ప్రవేశించి) ఇదే కాఁబోలును నా కెఱింగించిన కాసార రాజంబు. బళీ! ఏమి యీయుద్యానరామణీయకము.

సీ. జలదమా! మాతోఁడ సాటిరాఁజాలవు

పలుమెఱుంగులతోఁడ నలరినంత

మందాకినీనది! మాసాటియగుదు వె

కమలముల్ నీవెన్ని గలిగియున్న

గగనమా! మాసాటిగా లేవు నీవెన్ని

తారలమేనిపైఁ దాల్చియున్న

సత్పథమా! నీవుసాటివత్తువె మాకు

సురలుగొప్పగనిన్ను జూచినంత

తే. గీ. అనుచు హేళనసల్పెడు నట్లుగాఁగ

కనగ నలలును కమలములుల్ ఘనసువాస

నలుకడుఁ జిల్కు పువ్వులుఁ గలిగినడల

హాయినొడఁగూర్చె సుందరోద్యానవనము.

నుఱియును యీ కాసార రాజము.

తే. గీ. మార్గమునఁబోవు వారిసిమత్పుసార
జలములందున జలకంబు నలుపుఁడనుచు
తృష్ణదీర్పకొనుండంచుఁ దెలుపుభంగి
యలలుతీరమును దాకు నలఘుశక్తి.

నాకుమారుఁడు మార్గమెఱింగించునపుడు ఘోరరజనీచర పాలితంబగు నిశ్వరద్వారంబున నొక్కతాసుఁ గలదనియు, అదివగతురవదంబులు పోకిన తుత్తునియలగునుఁగాన వదిలంబుగాఁ బోవలయుననియు యెఱింగించి పిదవరాక్షసజనంబులెల్లరు సలిలంబులకీ సరస్సున కరుదెంతురనియు యందేకాంతవక్త్రింబుకుండి దినకరకులజుల నామంబులఁబయలువడునో, యాకాంతవలన పురంబుఁబ్రవేశించుట సుఖంబగుననియు నెఱింగించె. ఇంకనాకాంత యెప్పటికరుదెంచునో, యరుదెంచి మదీయశ్రవణానందంబుగ పల్కునో, కర్ణకఠోరంబుగ పల్కునో, నాకేమియుతోచకున్నది. (ఆలకించి) అదిగో! ఎచ్చటనో శ్రీరామనామము వినవచ్చుచున్నది. ఆసాధ్వీలలామం బరుదెంచుచుండెనేమో! గ్రహించెదఁగాక!

దుర్గండి—(ప్రవేశించి) ఓపాపుదైవమా! రఘుకులరత్నాకరచంద్రుల దుష్టుండగు మైరావణునిచేఁ జంపింపనెంచెదవే! ఆపాపుదశకంధరుని సత్వంబు సర్వంబును ఖర్వముగా నొనర్చిన మేటివీరులకా! కటకటా! యిట్టిపాటు! ఓదీనజనమందారులారా! ఓసూర్యచంద్రులారా! ఓనాకలోకనివాసులారా! సత్యసంధులై యినకులవార్ధిచంద్రులై యలరారు రాజన్యవరుల కిట్టికష్టములుకలుగ మీరూరకుండుటేల? ఊరకుండకేమి సేయుదురు? దుష్టునకు దూరంబున నుండఁదగునన్నవాక్యము మీరు రిత్తపుత్తురా! ఛీ! అనుపమానబలపరాక్రమసంపన్నుఁడగు యాయహర్పతితనూజుండును యెల్లవేళల రఘుపతిపాదపద్మభజనానంద హృదయుండగు వాయుసూనుండును, దానవమర్మకర్మంబు లెఱింగిన విభీషణుండును దైత్యదానవానీకంబుల రణరం

గంబున భంగంబునొందింపంజాలు తర్కాంగలకపిసమూహంబులును, జగదరికులుఁ గావాడ సాహసింపఁజాలని యప్పుడు దిక్కులేక చచ్చి పడియున్న వీరేమిచేయఁగలరు? ఓదేవాదిదేవులారా! గతిలేక కారాగృహంబునఁ జిక్కి చావనైయున్న మముబోంట్లకు యిట్టిగతి చెల్లుంగాని శత్రుమర్మవిభేదనులగు రామలక్ష్మణులకా యిట్టిపాటు! అయ్యో! ఈకూరకర్మమెవ్వరితోఁడఁ జెప్పుదును. ఈదుష్టుని దుష్టచేష్టల కెవ్వరడ్డుగడుపురు హా! దీనబంధూ! ఆర్తలోకరక్షణ పరాయణా! రాఘవా! (విలపించుచుండును.)

హను—(తనలో) ఈమెయె కాఁబోలు నాకొమరుండు నాకెఱింగించిన వనితాలలామ! ఆహా! కోసలాధీశుల కావేశించిన యీకష్టంబుల కెట్లు తల్లడించుచున్నది? ఈ కాంత దానవకులంబున కెల్ల నాయకరత్నంబనఁ దగదే? సమీపించి పలుకరించెదఁగాక! (సమీపించి) వనితామణీ!

ఉ. ఎవ్వతెవీవు? నీకు మొనఁడిట్టుల కష్టచయంబుఁగూర్చె! నీ
వెవ్వనికోసమీ కొలని కేడ్తెరఁ జేరియు శోకమందెదో!
చివ్వునఁ జెప్పునాకు ఘనశీల! త్వదీయమనోవ్యథాగ్నినే
దవ్వులఁజిమ్ము వాఁడ వనితామణి కూల్చెదనీదు శత్రులన్.

నీమనంబున నించుకైనను భయపడకయున్న స్థితి నెఱింగింపుము. అవసరమగు నేని యీపురంబు నీచేతన యేలించెద.

దుర్గం—అన్నా! నీవెవ్వరవు! సుధారసధారలం జిల్కునీవాక్యంబులు విన్నంతనే మదీయ మానసంబానంద పారావారంబునఁ దేలియాడుచున్నది. నీవీయెడ కరుదేరఁ గారణమేమి?

హను—సోదరీ! వినుము. నేనుదశరథ రాజనందనుకూర్మిబంటను, వాయుసుతుండను, దుష్టుఁడగు రావణునిచే ప్రబోధితుఁడై మైరావ

ణుఁడు రామునివధింప దొంగతనమున కపులమోసపుచ్చి కొనివచ్చెను. వాని సపుత్రమిత్ర బాంధవంబుగఁ దునుమాడి యారాజకులాలంకారునిఁ గొనిపోవ నేనరుదెంచితిని. కావున నీమనంబున చింతింపక నీకిట్టి గతి పట్టుటకు కారణము నాకెఱింగింపుము.

దుర్దం—భక్తజనసులభా! నిన్నుఁగనుఁగొనినయపుడే నామనంబానంద మగ్నమయ్యెను. నావృత్తాంతం బెఱింగించెద. ఆలకింపుఁడు. ఈలంకాపురంబేలు మైరావణునకు తోడబుట్టువునై కాలదండుఁడను రాక్షసవీరునకుఁబత్నినై దుర్దండినామంబున మెలఁగుచుండి యనేక కాలంబు పుత్రులులేక పిదప దైవానుగ్రహంబున నొక్కకుమారుని నీలమేఘాకారుని నీలమేఘనాముని గాంచితిని.

హను—సుతోదయం బెల్లవారలకును మనోహ్లాదకరంబుగదా? తరువాత?

దుర్దం—అట్టులా పుట్టినబిడ్డను ప్రాణపదంబుగఁ గాపాడుచుండ నొక్కదినమున అశరీరవాణి నాసోదరుంజూచి "ఓయీ! మైరావణా! నీసోదరికి జన్మించిన బాలకుఁడు నీతనూజనువరిణయమై యీపాతాళ లంక నేలఁగలం"డని యెఱింగింప యాపాపాత్ముండు మనంబున పట్టరాని క్రోధంబూని నాసుతుని కంఠము పిసుకవచ్చెను.

హను—ఔరా! దురాత్ముఁడెంతకు సాహసించెను. తరువాతఁ దరువాత.

దుర్దం—అట్లరుదెంచు నాసోదరునకు నేనును నాపతియు నడ్డువడి పాదంబులుఁబట్టివేఁడ నెట్టకేలకు నాతనూజునిఁజంపక యప్పటికి వెడలిపోయి క్రమంబున పూర్ణిమాచంద్రుని సోయగంబు డీలుపడఁ జేయఁజాలు లీలయౌవనవిభవుఁడగుట చూడోపక మరణతుల్యంబగు కారాగృహంబున నునిచి పుత్రునికై తల్లడిల్లు మమ్ముల నాచెంతనైనను నిలువనీయక నామనోహరుని నిష్కారణంబ స్వర్గలోకనివాసునిఁగా

నొనరించి నన్నీవిధిశృంఖలపాశబద్ధంజేసి నారు. మఱియు నన్నుబం టును దాసియుఁగాని విధంబున తనయింట నన్నిపనులకు నీడ్చు చుండును.

హను—అహా! దైవముమంచివారల కేగదా కష్టంబులుఁగూర్చు చుండును. సోదరీ! తరువాఁత?

దుర్గ—నేఁడు నన్నుఁబిలచి రావణునాజ్ఞ రామలక్ష్మణులం దెచ్చితి. వారిని భద్రకాళికిఁ బలిచేయవలయు. నీవుసత్వరంబునజలంబు లఁగొని రమ్మని నన్నంపె. నేనునుజలకలశంబునూని జలంబులకై యరు దెంచి విలపించుచుండ మీదర్శనంబొడగూడె. నాజన్మంబు సార్థకం బయ్యె.

హను— తే. గీ. పొలతి! యిఁకమీఁద చింతనుఁబొందఁబోకు
నీదుసోదరుఁ దున్మాడి నీదుసుతుని
నీలమేఘునిరాజుగాఁ నిలుపువాఁడ
గగనభామిని వల్కు నిక్కంబుగాఁగ.

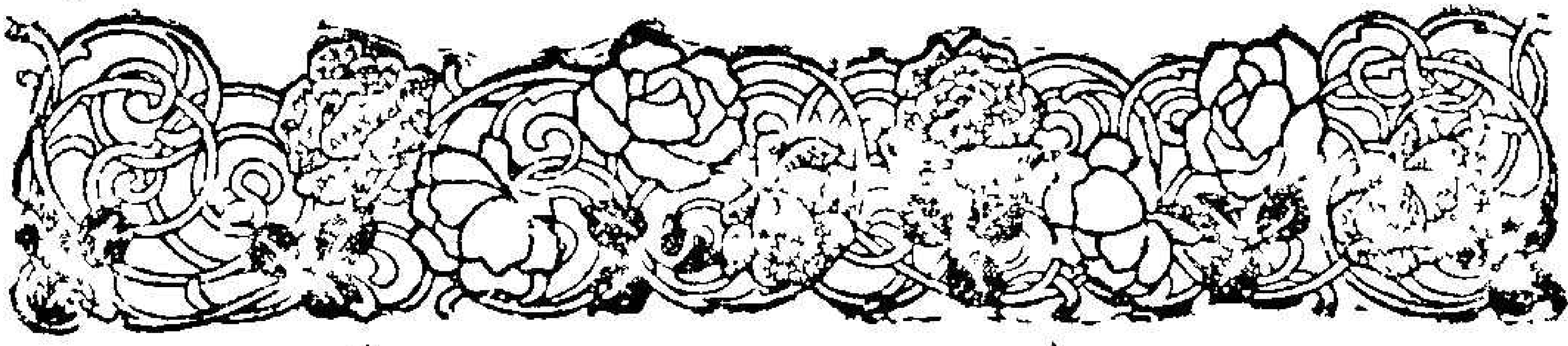
నన్నుశీఘ్రంబునఁ దోడ్కొనిపోయి మారాజచంద్రులఁ జూపుము.

దుర్గ—చిత్తము. పోవుదమురండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

మారుతి విజయము.

చతుర్థాంకము.

ప్రథమరంగము:—సభాభవనము.

మైరావణుఁడు, భైరవుఁడు, దుష్ప్రధుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు.

మైరా—సేనకా! తరువాతఁదరువాత?

దుష్ప—దేవా? అవధరింపుఁడు. అట్లాననచరభుజాబలంబున కుఁజిక్కి మనసైన్యంబులుక్కుఁదక్కి పిక్కబలంబుఁ జూపుచుండ, సేనానాయకుఁడగు మేఘవల్లభుఁడు ప్రళయకాలంబున భూనభోంతరాళంబులు భస్మీకృతంబులు గావింపఁ జెలరేఁగుదావానలంబు నార్పభీషణంబుగఁ బయలుదేరు నామేఘవాహామునిమాడ్కి, భీకరారణ్యంబులను దహించుదవానలుని విధంబున నాతరుచరుం డలవడి ప్రళయకాలమేఘజ్వాలాసమానంబగు మనసేనంబుగికొల్పుచు, అక్షీణ నిశితకాక్షేయక ప్రకాండప్రచండభుజాదండమండిత దండధరకింకరుల నుద్దండతసంగరరంగంబునఁ డీలువడం జేసి పాఁఱఁదోలు గిరిపుత్రికామనోహారునిలీలఁగనుపట్టు, యావలీముఖుండును నేత్రయుగ్మంబునుండి వెడలు యగ్నికణసందోహంబులు ధారుణీతలంబు వెల్లుగనిండ జలదంబులుజలంబులగురియురీతి రాల్చుచు హిరణ్యకశిపునిసంగరంబున భంగంబునొందించు నాచక్రధరునిమాడ్కి మన మేఘవల్లభునిఁదాకి పోరి మృగంబునుదుమించు మృగరాజుచందంబున దళవాయిని ధరాతలంబున కరాఘాతంబునఁ గూలనేసె.

మైరా—హా! మేఘవల్లభా!

మ॥ ఘనసంగ్రామమునందు దేవతల వేగఁ బాఱఁగాఁ జేసి పే
రును ప్రఖ్యాతినిఁ గన్న నీ వెయిటులన్ క్రూరాస్త్రఘాతంబులన్
అనఘా! జీవము క్రొత్తికిన్ విడచినన్ హా! యింక నెవ్వారు పన్
గని సంతోషముగాంచు మంచనదగో వావైరులంకుంచుచున్.

సేవకా! తరువాతఁ దరువాత?

దుష్ప—అటుపిమ్మటనో దేవా! సురాసురయక్షగరుడగంధర్వ కిన్నరకింపురుషాది నిఖిలఖేచరుల భీకరసంగ్రామంబున నిజబలపరాక్రమంబున జయించి విజయంబుఁ గైకొనిన మనముఖుండు నమ్మధుసూదను ధిక్కరించు నిర్వక్రపరాక్రమంబునఁ రణరంగంబున తురికి నేత్రద్వయంబులఁ బ్రళయకాలదావానలుండు తాండవంబుఁ సలుప నాశాఖామృగంబునుఁ దలపడి, ఓరీ! తరుసంచరా! పనీతలంబున వృక్షాలంకారంబులగు ఫలంబులు మెసవినకండక్రొవ్వున కన్నుమిన్నుఁగానక స్వబలపరబల తారతమ్యంబు లెఱుంగక రసాశంబు తలాంచుఁ జొర బడినదియె కాక, నిశాచరకులరత్నంబులం దలఁపడి కృతాంతునిశాంతంబున కనుపుచున్నాఁడవా? ఔరా? నినుబోలు సాహసికుండు వేరొకఁడుండఁబోఁడని పరిహాసపరంబుగ బానింగొనియాడి కయ్యంబునకు మొగసి కరంబుననున్న కరవాలం బాక్రూరతరుచరునిపై వైవ నాతరుచరుండు పగతురహృదయంబులు బ్రద్దలగునట్లు సింహనాదంబుగావించి. యానిశితకౌక్షేయకంబును కరంబునఁగీలించి భగ్నంబుగావించె. అట్టులాతరుచరుండు కరవాలంబు భగ్నంబుగావింప మనముఖుండు క్రోధంబి నుసుడించి. దండతాడితభుజంగంబువగిది, మట్టమధ్యాహ్నంబున నిజకర తీక్ష్ణప్రభలచే వెలుంగు సహస్రకిరణుబిమ్మాడ్కి మండిపడి వేరొక్క ఖడ్గంబు వాక్రోత్తిపై విసర నాగోలాంగూల మాకరవాలంబు కరంబు నగీలించి ప్రళయకాలంబున చతుర్దశ భువనంబులును తనయుంహునసిం

వఁజేయు సముద్రనిభంగి మునసైనికనికాయంబులం దలపడి, పదంబు లఁదన్నుచు కరంబులఁగొట్టుచు, రథంబుల హయసహితంబుగఁ గూల్చుచు, రథచోదకులందునుముచు. సిడంబులఁద్రుంచుచు, మురునియ రదంబుసమీపించి చోదకసహితంబుగ రథాశ్వములనుఁగూల్చి, ఓరోరీ! దుష్టదైతేయకులసంభవా? స్వబలపరబలతారతమ్యంబు లెఱుంగ వేమియని పరిహసించి సివెందుఁబోయెదవు? నిలు. నిలు. నీమిత్రులు నీకొఱకు యమసదనంబున నెదురుచూచుచున్నారు. వారినోదార్పఁబొమ్మని తన హస్తంబుననున్న కరవాలంబున దళవాయియగు మురుని శిరంబు మారుతాహతిరాలు నారికేళఫలంబు లీలభూతలంబునఁ బడనేసె.

మైరా—హా! శత్రులోకతిమిర ప్రచండభాస్కరా! మురా!

తే॥గీ॥ స్నేహితులు బాముకోఁతిచే హాహవమునఁ
కూలివారని మదిలోనఁ గుందబోకుఁ
డోదనుజ వాధయించు నన్నాదరించు
నీవుకోతికివిడిచివే జీవములను,

అమాత్యా! భైరవా!

ఉ॥ సంగరరంగమందు మదశాత్రవసేనలనుక్కడంచు నే
భంగముకోతిచేఁబడినవార్తవినన్ శతకంఠముఖ్యులు
పొంగుచునవ్వరే! యకట! పోటుఁదనంబిఁక ధాత్రినున్నయా
యంగనలేని సాధగతి! హా యిఁకనేమియొనర్తు! భైరవా.

శతముఖాదిరాక్షసవీరులు నవ్వుటయెట్లున్నను సంగ్రామరంగంబునబల పరాక్రమంబున దేవకోటినిఁ గీటడంచి యక్షాదినిఖిలఖేచరులను సునిశితసాయకంబుల నొప్పించి పిక్కబలంబు చూపునట్లొనర్చిన మురుండుజీవంబులఁ గాయయింకనేసెట్లు పగతుఁరపిగతప్రాణులఁగా నొనరింపఁజాలుదును. భైరవా! నేనెందులకుఁ జింతింపనుగాసి.

తే॥ గీ॥ ఎట్టివేళను ధాత్రిపైఁబుట్టినారొ
విజయమనుమాట యెరుగరీ విధునివంశ
మందుబుట్టినవారలో మంత్రివర్య!
గాకయుండిన విజయంబు గలుగకున్నె.

భైర—రాజా! చింతించినఫలమేమి? గతజలసేతుబాధనంబు భూపాలురకు నీచంబుగదా! సేవకా! అటుపిమ్మట సంగతి విన్నవింపుము.

మైరా—సేవకా! అటుపిమ్మట?

దుష్ప—అటుపిమ్మట నో దేవా! దండతాడితభుజంగంబుభాతి, యేటుఁదిన్నకొదమసింగంబుకరణి సైన్యాధ్యక్షుఁడగు ఖరుండు ప్రళయకాల ఝంఝామారుతంబుకైవడి నాప్లవంగపుంగవుని సమీపించి సునిశితసాయకంబులు పుంఖానుపుంఖంబులుగ నమ్మర్కటాధమునురంబునఁగ్రుచ్చి, ఓరీ! అహీనారంభవిక్రమా! మర్కటాధమా! రోమక, మేఘవల్లభ, మురాములగు నస్మదీయసేనానాయకులకదన భూమినశేష విక్రమపరాక్రమాతిశయంబున నాలునిపురంబున కంపితివని గర్వింపకుమని మఱియుపదునైనునారసంబుల నావలీముఖంబునురంబున నాఁటి నిరసింపఁ జేసె. అంత నాబాణపాతంబునకు తాళజాలక పురంబునఁ గలప్రజలు డెందంబుల యందమందానందంబుపొంద నాతరుచరుఁడుతరువునరకీఁ వృక్షంబుభాతిసిలాతలంబునఁ గూలె.

మైరా—బళే! స్వామికార్యనిర్వహణాయత్తచిత్తా! ఖరా!

తే॥ గీ॥ స్నేహితులఁజంపినాఁడని చిత్తమందు
రవులుఁ క్రోధానలంబు దూరంబుసేయ
హీను నామర్కటుని యిట్టినీ నిశాత
సాయకంబులధరఁగూల్చి జయముఁగొనితె!

సేవకా! అటుపిమ్మట?

దుష్ట—దేవా! అంతలో నేమైనది. అట్లాతరుచరుండు ధారుణీ తలంబునఁబడియుండ మనసైన్యసముదాయంబులు సత్వరంబున నావన చరుని రజ్జువులచేబంధించి దేవరసన్నిధానమునకుఁ దోడ్కొనిరాఁదలం చె. అంతలో నామర్కటుండు తెప్పరిల్లి తనచుట్టునుఁ గ్రమ్మియున్న దానవసైన్యంబుల నిధనంబునొందించి సైన్యాధ్యక్షుఁడగు ఖరునిఁదలఁ పడి; ఓరీ! విధుకులకళంకా! దానవా! అనేకసహస్రదానవసైన్యంబు లసంగరరంగంబున ధీకాసికృతాంతనిశాంతంబున కతిధులుగనొనర్చి యలసియున్న నన్నుఁ బోరంబారిఁగొని జయంబు వహింపవచ్చితివా? ఔరా! ఎంతసాహసంబున నరుదెంచితివి. రారమ్మనిహుమ్మని యర దంబుపైకుటికి ఖరునికరంబుకరంబునఁగీలించి ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁదల పడి సైనికులు నివ్వెరపాటునఁ జూచుచుండ, వేల్పులానందంబునఁ గాంచుచుండ, అనేకచిత్రరణ కౌశలంబులఁ జూపుచు, నిరువురునుఁ బో రాడఁ బోరాడ మన ఖరునిబలంబుసీరసంపడె. వనచరుబలంబు ఘనం బునొందె. అట్లగుట మెతడవుగయావానరుండు ఖరునివక్షస్థలంబున నొక్కగుద్దుగుద్ది శురాదులకుతోడుఁబొమ్మనిపనినిఁ గూడ జముని గీమునకంపె.

మైరా—హా! దైత్యకులవిచండకాసారా! ఖరా!

తే॥ గీ॥ అలమునకతుఁగూల్పఁగఁ జాలుదనుచు
సంతసించితి నెంతయో స్వాంతమందు
తుదకు నన్నిట్లు దుఃఖాబ్ధిఁద్రోతువంచు
దలపఁలేదెప్డు నేను హృదంతరమున.

హా! ఖరా! నీవునన్నుఁ బాసిపోయితివా! (మంత్రితో) మంత్రీ! భైరవా!

ఉ॥ ఎప్పుడువారుఁబాసటయి యెన్నవరాతుల సంగరంబులో
తప్పకకూలఁద్రోయుబలదర్పులు మేఘుఁడు నాముఖుండు, నా

మెప్పుఁ జెప్పఁదుంగ నెడి మేటిఖరుండును భండనంబునం
దుప్పలు నాగఁగూలిరిఁక కూడునె నేనిక ధాత్రి నుండుటల్.

భైర:— దేవా! ఊరడిల్లుఁడూరడిల్లుఁడు.

మైరా— మంత్రీ! భైరవా!

తే. గీ. అలమున నస్మదీయ భుజాగ్రరక్ష
తతనులై చెలువారుయోధతతులకట!
పాడుశాఖామృగంబుచే భండనమున
భూమిఁబడుచుండ యూరటఁ బొందుటెట్లు.

భైర— దేవా! సంగరరంగంబునందలి సమాచారమంతయు యీచారునిచే విని పిదప కార్యకారియగు తెఱంగున ప్రవర్తింపవల యుఁగాని యీయసమయనిర్వేదనమేల? కావున దేవరయూరడిల్లి సంగతినంతయు గ్రహించుట యుక్తము. సేవకా? నీచెప్పఁదలంచినదంతయు నొక్కపరివక్కాణింపుము.

దుష్ప— అమాత్యవర్యా! దేవరయానతిప్రకారం బెఱింగించెదఁగాక! రాజేంద్రా! అటుపిమ్మట సైన్యంబులకుఁగల్గు భంగపాటు నవలోకించి పంచముఖుఁడు షణ్ముఖుండో యనయావలీముఖంబునుఁదల పడి సునిశితసాయకంబుల నొప్పించి మట్టమధ్యాహ్నమార్తాండునిచందంబున రణరంగంబుననిలిచి యనేకకర్ణకఠోరవాక్యంబుల నొప్పింప తరుచరుండు పంచముఖు నవలోకించి; ఓరీ! పంచముఖా! నీమంత్రులగు మురఖర! మేఘువల్లభులపాటెఱిఁగియు నాసైకయ్యంబున కేలకాల్దువ్వెదవు, నీకు జీవనంబులపై నాసలేదా? అనియుల్లసంబు పల్కంల మనంబునొవ్వఁబల్కి తనహస్తంబుననున్న ఖడ్గంబువిసరివైచె. అట్లు భీకరంబుగవచ్చుశస్త్రంబు మధ్యమార్గంబుననే తునిమి, ఓరీ! వనచరాధమా! బలహీనులగు ఖరాదులఁగూల్చుట ప్రజ్ఞకాదు. నన్నుఁగూ

ల్పును. నీతెలివితేటలు బయలుపడునని ఆవానరుండు క్రోధంబున కాననంబులదహించు కాలాగ్నిచందంబున మదకరీంద్రసమూహముపై దుముకు పంచాస్యకిశోరంబుచందంబున మండిపడి; పంచముఖునిపై దుమికి, పండ్లఁజీరియు, వాలంబునఁగొట్టియు నఖంబులరక్కియు కరంబులఁబాదియు, పాదంబులఁదన్నియు ననేకవిధంబుల నొప్పింప పంచముఖుండును వైరిమార్గానుసరణంబుననే మెలంగె. అట్లు కొంతతడవు పోరంబోర నాతరుచరుండు చూడువారలు చిత్రరుపు ప్రతిమలట్లమూచుచుండ యద్భుతంబుగ పంచముఖు నాకసంబునకెత్తి పాదంబులఁబట్టి గిరగిరంద్రిప్పి భూమికిఁబెట్టికొట్ట నాదెబ్బతోడ పంచముఖుండు పంచత్వంబు——

మైరా—— (దుఃఖముతో) హా! పంచముఖాదియోధులారా! హా! ప్రబల శాత్రవదుర్నిరీక్షులారా! హా! రాక్షసకుల పయఃపారావార రాకాసుధాకరులారా! నాజీవనములారా! నన్నుఁబాసి పోయితిరా! ఇంక నేనెట్లుజీవింతును. నేనును మీతోడనే వచ్చెదను. నిలుండు. నిలుండు. (దుష్టధునితో) దుష్టధా! యుద్ధభూమికి దారితీయుము. (పోఁబోవును)

ధైర——(మైరావణుని పట్టుకొని) మహారాజా! మీరెచ్చటికేగెదరు! కాలంబుతీరుట పంచముఖాదియోధులు రణరంగంబున శరీరంబులఁబాసిరి. అట్టివారితో బోవఁదలంచుట వెఱ్ఱిగాదే? అదియునుంగాక! బ్రతుకవలసినకాలము కడముట్టువరకు జీవిసుఖంబుననో దుఃఖంబుననో కాలంబుఁ గడుపవలయునేకాని జీవంబులుఁ బాయఁదలంచి ననుఁబాయఁజాలఁడు, కావున నోమహారాజా! మీరాకౌనసేయుల నా సమీరనందనునకు సమర్పించి

ఆ॥ వె॥ మిగిలియున్నవారి మేదినీ తలముతో

పాలనంబునలిపి బ్రతుకుచున్న

వీరి మించఁగలుఁగు ధీరవర్యులుమీరు
సేవ సలుపరారె భూవరేణ్య,

మైరా—అమాత్యవర్యా! ఇంక నేనెవ్వరినిఁ జూచుకొని యీ రసాతలంబు పాలింతును.

సీ. యోధవర్యుఁడు మేఘుఁడున్న వాఁడందుచూ
జముని కతిథియాచు చనవాఁడు;
మురుఁడు బాహాబల గురుఁడుండెనందుచూ
సురలోకమునుఁ జూడ నరిగె నతఁడు
ధీరుఁడు ఖరుఁడు సద్వీరుఁ డున్నాఁడన్న
సురవేశ్యల సుఖంబు మరిగెనతఁడు
పంచముఖుని శౌర్యమెంచనూ హింతుమా
దివ్యుల సౌఖ్యంబు తెలియనరిగె;
తే. గీ. నింక నెవ్వరిఁజూచి యో యీధరిత్రి
ప్రాణములు నిల్పుదును నేను ధైర్యముండ;
కానవారల పజకు నేనుఁ బోదు
నాకు యుద్ధంబుఁజెప్పఁగా రాకుమంత్రి.

ఎన్నఁడో మృష్టాన్నంబుల నిడెదరని పొట్టఁగాల్చుకొను నిర్భాగ్యుఁ డెవ్వఁడు. అదియునుఁ గాక, పగవహించి రేసి నిశాచరులు తమ ప్రాణం బులొండె పెరప్రాణంబులొండెపోవు వరకు నూరకుండరుగదా! అట్టి యెడ నే వాలామలక్ష్మణుల పావనచరున కెట్లోయఁగలను. కాననోయ మాత్యవర్యా!

తే. గీ. ధైర్యమున నావలీముఖు దర్పమడఁప
నేను చనెదను; ప్రాణముల్ మేననున్న

మరల వచ్చెద; లేకున్న మామకీయ
ప్రాజ్యరాజ్యంబు దుర్దంశికట్టికిమ్ము.

పిదప నాయెడల నీవిప్పు డేవిధంబున భక్తి శ్రద్ధలుగలిఁగి మెలంగు చున్నావో యావిధంబుననే నీలమేఘుని యెడల మెలంగుచుండుము. సత్యపథంబు విడువక యాతఁడు రాజ్యనిర్వాహణదక్షుం డగువరకు నీవ యీరాజ్యంబు పాలింపుచుండుము. ఇంక నీవేగుము. నేను రణరంగం బున కరిగి శాత్రవుని నుక్కడంచెద.

ధైర—దేవా! మీరరిగిన పిమ్మట నేనుండి ఫలమేమి? నేనును మీవెనువెంట రణరంగంబున కవతరించి స్వామి కనుచరుఁడన్ననుడి సార్థకపఱచుకొనెదఁగాక;

మైరా—అమాత్యవర్యా! ఆనీలమేఘుండు నేననియెంచి స్వామి కనుచరుఁడన్న మాటసార్థకపఱచుకొనుము. నాయానకడ్డు వల్కితివేని పుణ్యలోకముల కుందప్పినవాఁడ వగుదువు. దుష్పథా! పొమ్ము.

ధైర—దేవా! దేవరయాజ్ఞాబలమే నన్నంపుచున్నది. (తనలో) అహా! ఈరాజేంద్రుండెంత చెప్పినను వినక యానమీరనందనునితోడ యకారణకలహంబుఁదెచ్చుకొని భటామాత్యమిత్ర సంఘంబుల నెల్ల చంపుకొనుచున్నాఁడు. ఏమిచేయుదును. దైవలిఖితంబన్యథా యెట్లు వర్తిల్లును. కాఁదలఁచిన కార్యంబున కెవ్వరు కర్తలు? నేఁబోయెదఁగాక.

(నిష్క్రమించును.)

మైరా—ఓరోరీ ! నిజభుజాదండమండితవైరివీరా ! వాయు నందనా!

చం. నిను రణరంగమందునను నిర్జరనాయకుఁగూడి దేవతల్
యనిమొనఁగూలి నాథవౌకా హా! పవమాన కుమారరత్నమా!

యని కడుదుఃఖమంది తమ కగ్గలమై విలసిల్లు ప్రేమ చే
తను నిను, జేరునట్లుగను ధారుణిఁ గూల్చెద నో వలీముఖా!

అట్లుచేయునేని,

తే. గీ. వైరిభీకర దైత్యవంశంబునందు
జననమందంగలే; దింకఘున బలాఢ్యుఁ
డైన కంటక పుత్రిండఁగాను; శాత
ఖడ్గమే బూనలేదు నాకరమునందు.

ఓరీ సేవకా! నామాటలుఁగా సూతునితో సర్వాయుధ సంపూర్ణంబగు కాంచనరథం బలంకరింపుమనుము.

సేవ—చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

మైరా—(ఇటునటు తిరుగుచు నాలోచించుచుండును.)

సూతు—(ప్రవేశించి) దేవా! అరదంబు హజారంబుకడ దేవర రాకకై వేచియున్నది.

మైరా—ఇదే నేనును వచ్చుచున్నాను. (కోపముతో) అరే వానరకీటకమా! కాచుకొనుము.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ద్వితీయరంగము:—కాళికాలయము ముందరి బయలు

(దుర్గండితోఁ హనుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

హను—సోదరీ! ఎంత చెప్పినను నీచింతమానవు కదా?

ఉ. ఆలములోన నాఖలుని నాకుటిలాత్మునిఁ గూలనేసి నీ
బాలకు నీలమేఘు గుణవంతుని రేనిగ నీరసాతలం
బేలఁగజేతు నేనిటుల నేటికి యింకను చింతఁ బొందెదో
చాలు; శమింపు; కన్నఁగవ సత్యముఁ బాయును సోదరీమణీ.

దుర్దం—సమీరనందనా! వాకెంత శత్రుగ్రామంబున మెలంగి నను పాతాళలంకేశ్వరుండు సోదరుఁడు గదా! అట్లగుట నాతండు స సైన్యంబుగఁ జచ్చుచుండ నాకు దుఃఖంబు గలుగకుండునా?

హను—సోదరీ! ఎవరి కర్మంబునకు యెవరు కర్తః. నాచే సైన్యంబులన్నియు జీవంబులుఁ బాయుచున్నను చింతింపక మూర్ఖత్వం బున నన్ను సంహరింప నుపాయం బూహించుచున్నాఁడు కదా! అట్టి మూర్ఖుని విషయమై చింతించెద వేల? చింతించి నీచేయఁగలదేమి?

దుర్దం—ఏమియును లేదు.

హను—ఇంక నీసోదరుని బలంబులెన్ని యుండును?

దుర్దం—దేవా! చెప్పెద నాలకింపుడు. ఇప్పటి కాతని సైన్యం బులన్నియును సైన్యాధినాయకులతోడ దేవర భుజాదండంబున సంగ్రా మరంగంబున నిధనంబు నొందినట్టులే! ఇఁక మిగిలిన వారొకశతసంఖ్యా కులుందురేమో!

హను—అట్లయిన సోదరీమణీ! ఇంక నేల నాదుష్టనిశాటుండు సంగరరంగంబున నన్నుఁ డీకొన నాలసించుచున్నాఁడు? కపటోపాయం బులే వేనిపన్ని యారాజేంద్రుల మ్రింపింప నెంచుచుండునా?

దుర్దం—దేవా! నాసోదరుఁడట్లే యూహించుచుండునని నేఁ దలంచెదను. ఏలయన, దేవరప్రభావంబునకు చతుర్దశలోకంబుల నొక్కరికబళింపఁగల దళవాయిలు దళసహితంబుగ వసుంధరావల యంబునఁ గూలుటయే, (అటునిటుఁజూచి) దేవా! అదేమదీయ సోదరుం డు సర్వాయుధసంపూర్ణం బగు కాంచనరథంబు నధిష్ఠించి దేవరతోడ కయ్యంబున కరుదెంచుచున్నాఁడు. దేవర యప్రమత్తులై వాని నెదిర్చి జయలక్ష్మినిఁ జేకొనుఁడు.

హను—కాంతా! చింతిల్లకుము. నాభుజాబలంబున నీసోదరుని యమసదనాభిముఖుం జేసి జయలక్ష్మినిఁ జేకొనెద. ఏలనన,

మ. కుటిలాచారులు, దుష్టవర్తనులు, రక్షోవంశజుల్ గావునన్
కటుదర్పంబున జన్యరంగమున నబ్బాహుబలో పేతునిన్
కటుమాయాబలుఁడైన దైత్యవిభునిన్ భామామణీ! పోరునన్
భటసంఘంబులతోఁడ గూల్చెదను నాబాహా బలప్రౌఢిచేన్.

దుర్గం— దేవా! అతండు నాకన్యనూనిని కారాగృహంబున నిల్పి, నన్వినరాని దుర్భాషలఁ బల్కుచు కుడువరాని కష్టంబులఁ గుడుపుచున్నాఁడు. ఎట్లయినను నన్నాతని బారినుండి రక్షించి నాప్రాణముల నిల్పవేఁడు కొనుచున్నాను.

హను— సోదరీ! ఇంకను నీవు భయవర్జితవుగా లేదా? ప్రభాకర, నిశాకర, భూ. వ్యోమాకాశాదిభూతంబులు సాక్షులుగ.

మ. తరుణీరత్నమ! నీకుమారకుని పాతాళాధినాధుండుగా
సురలెల్లం జయపెట్టనేలు నటులన్ శోభాయమాన ప్రభా
వరులై సర్వనిశాచరుల్ గొలుచుసేవన్ నిల్పువాఁడన్! యిఁకన్
సరసీజాక్షిరో చింతనొందకుము నీస్వాంతంబునందించుకేన్

(తెరలో)

మ. అని నాసైన్యముఁగూల్చి నంతటనె నీవాహ్లాదముం బొందగాఁ
జనునే కూ్రర! వనేచరాధముఁడ! నీచా! నిన్ను భూతంబులున్
ఘనసంతోషముతోఁడ మెక్కఁగను సంగ్రామంబులో గూల్చినే
ఘనకీర్తిన్ గొనవచ్చుచుంటి నిలుమీ కాలూది మర్కావనరా.

హను— సోదరీ!

ఉ. ఆలములోన సైనికుల నందఱఁ గూల్చితినంచు రోషమున్
చాలగఁబూని వచ్చెడి నిశాచరుఁడల్లదె యేటువడ్డ శా
ర్దూలములీల నార్చుమను దూషణవాక్యము లాడుకొంచుదు
ష్కాలము చేరు వౌటకనుఁగానక నన్ను నిదుర్గించునూ హచేన్.

కావున నీవు సత్వరంబున కాళికాలయంబు ప్రవేశించి యినకులజులఁ బ్రాణపదంబుగఁ గాపాడుచుండుము. నేనును.

తే. గీ. ఆలమున నీదు శత్రుపునవనిఁ గూల్చి
పిదప నీపుత్రకుని సింహపీఠి నునిచి
రామలక్ష్మణులనుఁ గొనిలేమ నేను
పోవువాఁడను లంకకు పొలుపు మిగుల.

దుర్గం—దేవా ! మీరు రణంబున నప్రమత్తులై యావాగురిం జిక్కక జయంబుఁగఁనుడు.నుంత్రైనను మీ రేమఱిన వారి జయించుట దుర్ఘటము. నేను దేవర యాజ్ఞాప్రకారంబుదశరథరాజసూనులను కాపాడుచుండెద. దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ దీక్షావరతంత్రుఁడగు నరహరిచందంబున యానిశాచరుమదం బడఁగించి నన్ను రక్షింపుఁడు. నేనిదే పోవుచున్నదాన—(నిష్క్రమించును)

(అంతసూతసహితుండగు మైరావణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మైరా—(ప్రవేశించుచు) ఓరోరీ! అఖర్వగర్వాయత్తచిత్తా ! మారుతిపుత్రా! "మ" అని నా సైన్యము" అనుపూర్వోక్త పద్యమును చదివి, సూతా!

చ. అరదము పోవనిమ్ము ఖలునాదురితాత్ముని, మర్కటాధమున్
దురమునఁద్రెళ్లి నేసి ఘనదోర్బలుఁ డీతఁడటంచు శాత్రవుల్
కరములుమోడ్చి మ్రొక్కునటు గ్రిన్ననసల్పెద సత్వరంపడన్
తురగచయంబు వే పరువఁ జొలుము వానరుగుండె ఝల్లనన్.

అట్లరదంబు సత్వరంబుగ నడుపకుండిన యామానవులనుశక్తికి భుక్తిగ నొనర్చుట యాలస్యంబగు (ఎదుటచూచి) ఆరే! మర్కటాధమా!

ఉం. పురమునవాదు సైనికుల దోర్బలశక్తినిఁగూల్చి తెంచనో
తరుచర! సంతసింపకుము, దానవనాయకుఁ గెల్వనాసురా

సురులకునైనఁ జెల్లదు; త్రిశూలికినైనను చేతఁగాదు భీ
కరరణరంగమందునను ఖడ్గముచేతనుఁదాల్చి నిల్చినన్.

హను—ఓయీ! భుజబలాటోపశత్రుభూధర సైన్యవిచ్ఛేద
నా! రసాతలాధినాథా! ఆలంబున నగతుఅవిగత ప్రాణులఁ జేయఁగల
నని విఱ్ఱవీఁగక నాచెప్పఁబోవునది సావధానుఁడవై వినుము.

చం. దశరథరాజ సూనులను, ధర్మచరిత్రుల, సత్యమూర్తులన్
అసమశరాసనోగ్రుల; సహార్పతి తేజుల, పుణ్యమూర్తులన్
విశదహిమాంశు సత్కళుల, వీరవరేణ్యుల, కీర్తిసాంద్రులన్
విశదముగాఁగ వారు నిడి వే యశమున్ ధరఁగాంచు దానవా!

మఱియు, నీవు,

తే. గీ. దుష్టులైనట్టి వారలతోవఁ బోక
సత్యపథగామివై యీరసాతలంబు
ప్రళయకాలంబు దాఁకను పాలనంబు
సలుపుకొనవయ్య ప్రజలెల్ల బలసికొలువ.

ఇప్పుడు నీవునిర్బంధించిన శ్రీరాముండు చతుర్దశభువనరక్షణదీక్షాద
క్షుఁడగు శ్రీమన్నారాయణుఁడుగాని మానవమాత్రుండుగాడు. కావున
నీవానుగుణసాంద్రుని తమ్మునితోఁ గూడ నాకర్పించి

మ. మనుమార్గంబునుఁ జూచుకొమ్ముసమర వ్యాపారమున్ వీడి యా
మనువంశాంబుధి సోము పాదములు నీమంబొప్ప నీభావమం
దున నెల్లప్పుడుఁ గొల్చుచుండు మపుడీ దోఃశక్తి కీర్తింగనున్
దనుజా! నిక్కముఁ దెల్పినాఁడ వినుమా దాక్షిణ్యభావంబునన్

అట్లుచేయవేని నాచే సంగరంబున యమాలయాభిముఖుండ వగుట
నిశ్చయము, కావున ప్రాణంబులపై నాశకలదేని-

తే. గీ. దశరథాధిపు పుత్రుల దైవసముల
దీనరక్షణ బిరుదుల దనకరేంద్ర
వంశజులఁ దెచ్చి నాకిచ్చి బ్రతుకుమీవు
వ్రిథితగుణసాంద్ర. మాయ రావణనరేంద్ర!

మైరా—ఓగోరీ! అఖర్వ గర్వాయత్త చిత్తా! మదోన్మత్తా! ఏమంటివి. దుష్టులదారిఁబోక సత్యపథగామివై రసాతలంబేలుకొనుమనియా! నేను దుష్టపథవర్తినియును నీవు సత్యపథవర్తివియునా! అదియునుంగాక నీవు పేర్కొన్నవారలు హిరణ్యాక్షాది దితిజులేకదా! తక్కినవారలు పుణ్యాత్ములేమి? విను.

ఉ. జ్యారణటంక్రియానినద సారము వీనుల సోకినంతనే
ధీరతవీడి దేబెలయి దిక్కుల సుర్కుచుఁ డాగబోవు నా
భీరుల సంగరంబునను విక్రమమేర్పడఁ గెల్వఁగూడదో
మారుతనందనా! వినుము మామకపల్కులు శ్రద్ధతోడుతన్

నిన్నుంబోలు హీనమానవులకెల్ల పరాక్రమశూన్యులగు భీరహృదయులు సజ్జనులుగను చతుర్దశభువనంబులవలీల భుజావిక్రమంబున జయించి చతురతతో చాతుర్వర్ణజనానాదరంబుగ నిజభుజాదండాగ్రంబున ధరించి పరిపాలించు పరాక్రమోద్భాసితులు దుష్టులుగను కనుపించుచుందురు. "లోకోభిన్నరుచిః" అన్న సామెత వసుంధరావలయంబున క్రొత్తది కాదుగదా!

తే. గీ. ధరణిగల మానవులకు సంతసమొసంగు
కలువహితుఁ దిట్టిపోయరె కమలముఖులు
ధీరవరులనుఁగని మది దిగులుఁజెంది
కూరులను వాదుగల్గింత్రు కుమతులెపుడు.

దాని కేమిగాని, నివేల నాపురంబు చోరసిగతిఁ జొరఁబడితివి? అట్లు జొరఁబడినదియేకాక నాబలంబుల నిధనంబొనరించి నేను నిర్బంధిం

చినరాముండు మానవమాత్రుండు గాఁడనియు, శ్రీమన్నారాయణుం డనియు నుపన్యసింపఁ గడఁగితివి. సృగాలంబు పరమభక్త వశంకరుం డగు కైలాసనివాసుండగునేని యీరాముండు మునిజన హృదయారవిందుండగు పక్కి వేఁపగును. ఒకవేళ సీతలఁచి నట్లీతఁడు యాదిదేవుండని జనంబులచే నుతిఁబొందు విష్ణుదేవుండేయయిన,

మ. చిరకాలంబుననుండి రాక్షసులకుఁ జేఁజిక్కకే మాయచే
సరవింజీవముఁ దాల్చినట్టి జడునిఁ ఖండాలునిం గ్రూరునిసం
గరరంగంబున వేల్పులెల్లరును వేఁగఁ జింతచేఁ జావఁగఁ
పోరిగొందుఁ గదభీష్టముల్ సఫలమై పొల్పొందగాఁ మారుతీ.

హను—ఓరసాతలాధినాథా! సకలజనులకును సంతోషదాయకులగు వారు బలహీనులైనను అధర్మప్రవర్తకులు ధైర్యసాహసపరాక్రమ వంతులైనను యెవరుమెత్తురు? అది యట్లుండనిమ్ము. నీవు

ఉ. దొంగవిధాన వచ్చితని తోఁచినయట్టుల నీకుఁజెల్లు వ
ల్కంగను రాత్రియేకదర లంకను మూఁకపిసేనఁజొచ్చి యా
యంగజరూప సన్నిభుల నాయినవంశుల దొంగిలించివే
గంగయి కొంచువచ్చితివి; కాని తలంపవు దొంగపద్ధతుల్

మఱియు మీనిశాచరకులంబున చోరత్వంబు లేనివారెవ్వరు? దానికే మిగాని ఓనాగలోకాధినాథా! తలకు మీరినబింకములకుఁ బోక నా పల్కులు వినుము. నీవుదొంగిలించి తెచ్చినరాముఁడు.

సీ. కురులుముడుచు నీడు కుదురుగాలేనప్డె
తాటకనిలఁగూల్చి తనరినాఁడు;
గాధేయు జన్నంబుఁ గాచెడివేళను
బాహుముఖ్యులనట్టె పట్టిచంపె;

భూమిపైఁగలనెల్ల భూపు లెత్తఁగలేని
శివుకార్ముకంబును చిటికఁద్రుంచె;
ఖరదూషణాదుల కారుకానలలోన
దునుమాఁడి మెప్పును గొనినవాఁడు;
తే. గీ. రావణానుజు ఘటకర్ణు లావుమిగిలి
మొన్న నే నుక్కడంచి పేర్గన్న వాఁడు;
యట్టిధీరుని శ్రీరాముదిట్టవగుచు
దొంగిలించఁగఁ జెల్లునే దోసకారి.

అంతలోఁ బోక నీవిప్పు డారాముండు నాచేఁ జిక్కియున్నాఁడు. బల వంతుఁడైనను నన్నుమహారౌద్రాన వశముఁ గాదుగదా? యనితలంచుచు న్నావు. కాని యట్లు తలంచుట పిచ్చివానికోరికల విధంబగును. ఏల యన; అఖిలలోకరక్షణ దీక్షాపరాయణుండగు లక్ష్మీశ్వరుఁడు నీచేఁ జిక్కియు తాను.

ఉ. క్రూరుల పాపకర్ములను క్షుద్రులఁ ధారుణిఁ గూల్పఁజాలుస
ద్వారల హృత్సరోజముల వాసముచేయుచు మించుచుండి, యా
క్రూరులవంశముల్ ధరణి కుంకటవేళ్లును లేకయుండఁగా
ధీరతఁ జేయఁజేయు యికఁదెల్పెడిదేమినిశాచరాధిపా.

మైరా—ఓహోహో! అదియా కారణము. నేనెఱుఁగఁ జాలనందులకు మన్నింపుఁడు. ఆనరవరుండిప్పుడీతరుచరున కావేశించి చటుల భీకర సంగ్రామరంగంబున కుఱుకుమని ప్రోత్సహించుచు న్నాఁడు కాఁబోలును. పాపమారాముండెంతె దురదృష్టవంతుఁడో కాని పురంబుల వసించు వారల సాయముఁగోరక మహారణ్యమధ్యం బున కందమూలఫలాదులుతిని తిరుగుచుండు మీసాయము కోరు కొనెను. ఓరీ! వానరా! నేనొక్కమాట చెప్పెదను వినుము. నీజాతి కిమండ్లుకదా కావలయును. కావున.

ఉ. భీతిమనంబునన్ గొనక ప్రేమ ననీవును మత్పురంబులో
నాతతపుష్పజాలసము దంచితదివ్యఫలాళితోఁడఁ శో
భాతిశయంబుఁగల్గియెది భాసిలఁ జేయుమనంబు నూవనిన్
బ్రీతిగనున్న కాయలను బాగుగ మెక్కుచు నుండువానరా!

శీఘ్రిగమనంబునపొమ్ము. ఎవ్వరైన నడ్డగింతురేని నాయాజ్ఞయని నుడువుము. అదియునుంగాక! ఓవలీముఖా!

ఉ. వానరు లేడ! యస్త్రకరవాలములుంగల సంగరంబులో
కానగవచ్చు లేడ! రిపుఖండనచండపరాక్రమోగ్రార్కులా
మానవనాథు లేడ! కపిమాత్రులెసామ సుమంగోరు లేడ! నో
వానర! యేల యీగతిని పల్కెదు నా యెదుటన్ యసత్యముల్

హను—ఓరోరి రజనీచరాధమా! అసత్యంబులు వల్కుట మీనిశాచరులకుఁ జెల్లుఁగాని మావంటి వారికిలక్షణముగాదు. అదియట్లుండనిమ్ము. వానరులు సంగరరంగంబులఁగనఁ బడరేమి? ఓరీ! వినిశాచరా!

చ. మునుతనతోఁకఁజుట్టియుశమముంగొన నెంచియు రావణాసురున్
మునుకొనివార్థు లేడిటను ముంచెనుమూర్ఖుఁడ! శౌర్యతి యేసుమీ
వినుదనుజాధమా; యిపుడువీరుని నిన్నును పోరఁగూల్చ చ
య్యానచనుదెంచినాఁడ యశమందెదో దానిని వీడనాడవో.

నీవు నన్నెవ్వరిగఁ దలంచి యిట్లు పలుకుచుంటివో నావృత్తాంతము చెప్పెదను వినుము.

సీ. త్రిపురంబులంగాల్చి దేవతావళిచేత
పరిఖ్యాతిఁగన్నట్టివాఁడెవండు?
భక్తుమార్కండేయు బలితంపుప్రేమచేఁ
గాపాడిఘనుజముఁ గట్టెనెవఁడు

సురులదైత్యులఁ బ్రోవకరము ముదంబున
కాలకూటవిషంబు గ్రోలెనెవఁడు
రజతాద్రినెత్తిన రావణునేడ్పించె
బొటవ్రేలగిరి నొత్తిదిటతనెవఁడు

తే. గీ. భక్తులకు పెన్నిధానమై వరగునెవఁడు
అట్టిధీరుని గట్టుల పట్టిమగని
యపరరూపంబుగానన్నుఁ నాత్మఁదలఁచి
మాటవినిమను! లేవిచో మనవునమ్ము.

మైరా—ఓరోరీ! వానరాధమా! ఇదివర కొక్క రాముఁడే దైవంబని చెప్పవింటిని. ఇప్పుడు నీవుకూడ దైవంబవని చెప్పుకొనుచుంటివా? ఓరీ! వాచాటా!

తే. గీ, నీలకంఠుని రూపంబు నే నయంచు
పలికినంతనె భయమందు పందయెవఁడు?
భీరులకుఁజెప్పి భయపెట్టు; ధీరమతుల
చెంతఁ జెప్పఁగబోకు మీచెనటినుడులు.

ఒకవేళ తలఁచినట్లు నీవు శివుఁడవేయైన

తే. గీ. పౌరుషంబున నిన్నుఁగూల్చి పరిబలిన యెడ
త్రిభువనంబుల ప్రఖ్యాతి విభవమమరు;
నటులఁగాక నీచేత నేనంత మొంద
వెడల స్వర్గసుఖంబుఁ నెనఁగువాఁడ.

కావుననిన్ను రణరంగంబున కూల్చుటొండె నీచే జీవంబులు పాయుటొండె నిశ్చయంబు. రణరంగంబున కరుదెమ్ము. సూతా! రథమా బయలికి తోలుము?

సూతు—చిత్తము. దేవరయాజ్ఞ ప్రకారమొనర్చెదఁ గాక! (రథముతో నిష్క్రమించుచును.)

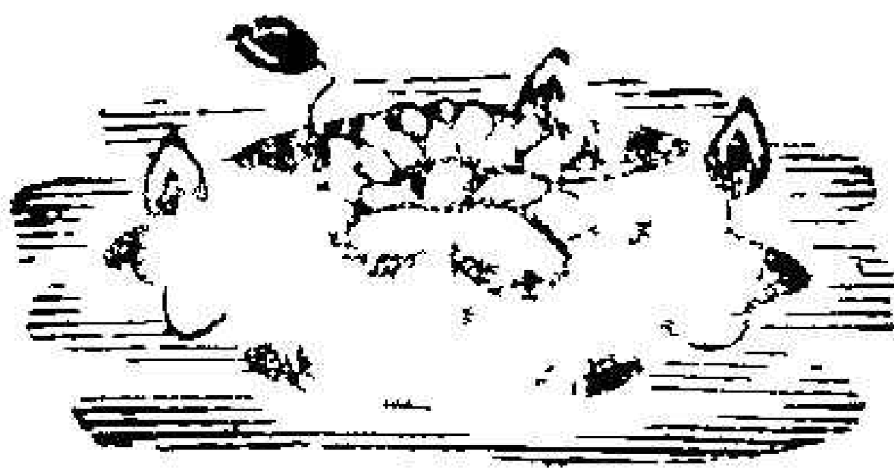
హను—మూర్ఖులను బాగుచేయ నెవ్వఁడోపును?

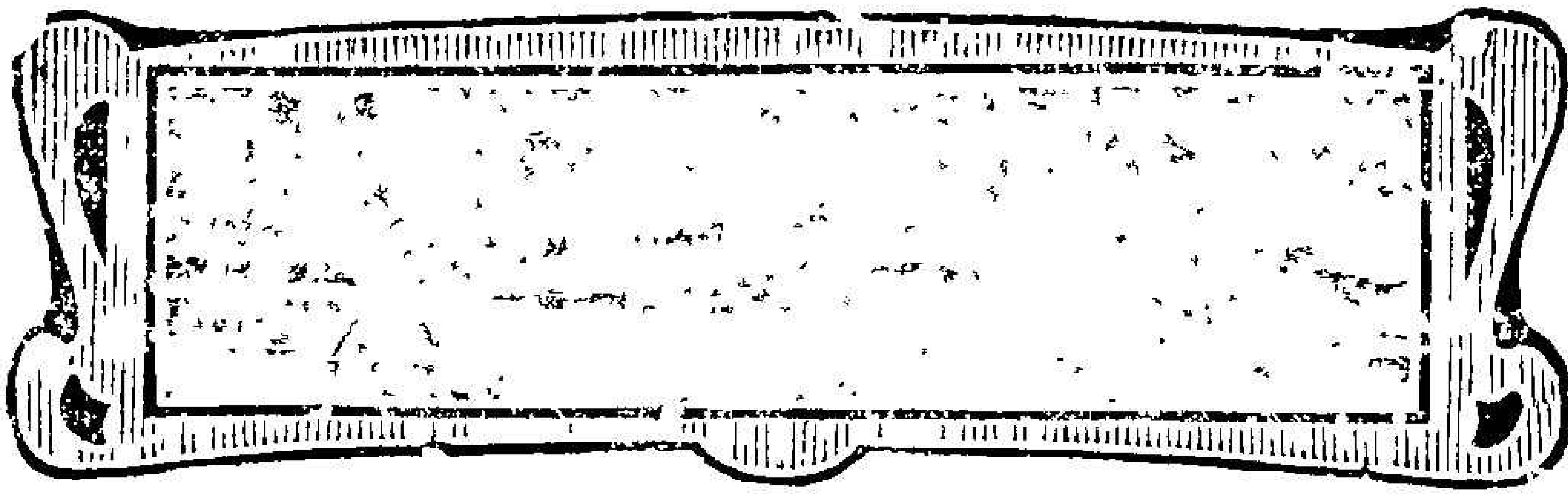
తే. గీ. ఇద్భుచే సజ్జనులకెట్లొ నచ్చఁజెప్ప
వచ్చుదుష్టులకుం జెప్ప వారలెవరు!
చెలగి మూర్ఖులమనసు రజింపఁజేయ
నలువకేకాదు వేనోళ్ళ చిలువకగునె.

కావున నేనును రణభూమి కేగెదఁగాక!

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

శుభమస్తు.

శ్రీరామచంద్ర.

మారుతివిజయము.

పంచమాంకము.

(నీలదేహుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

నీల—(తనలో) అబ్బబ్బా! వాయునందనుని సందేశము శిరంబునఁదాల్చి కపిసేనంజొచ్చి వారి పరాక్రమముఁ గాంచినది మొదలు మన్మనంబానంద వారినిధి నీఁదులాడుచున్నది. ఆపరాక్రమము వర్ణింప వేయినోళ్ళ చిలువకైనను దరంబుగాదు. పుట్టెడు దుఃఖములోనుండియు దశకంఠుబలంబులకు లొంగక పోరుచున్నారు. ఆదళంబులయందు శత్రుకానన దవానలుండగు నీలుండును వైరికృతవ్యూహవిచ్ఛేదన సమర్థాంగుండగుయంగదుండును భీకరతిమిరంబుల నిమేషమాత్రంబున గిరిగహ్వరములకు పారఁదోలు ప్రభాకరునకుద్దియగు ప్రభాకరాత్మజుండును, మొదలగు యోధులెందరోకలరు, అట్టిదళంబులు గనుకనే రాముండు సురాసురుల కజేయుండగు పంక్తికంఠుని భీతావహునిఁ జేసినాఁడు, ఆకపిసైన్యముఁ గాంచినంతనే చతుర్దశభువనవిజయవిక్రమాఢ్యులగు వైరివీరులు పటాపంచలై పారవలసినదే! కాని సంగ్రామరంగమున నిలువతరమగునా! (తూర్పుదిక్కు తిలకించి) ఆహా! ఆనందంబున కాలంబుసహితము తెలియఁజాలనైతిని. అదె సకలలోక హృదయానంద కరుండగు కమలమిత్రుండు ప్రాగ్గిరినధిష్ఠింపఁ బోవు

చున్నాఁడని తెలుపుటకోయన నిజకాంతిపుంజబుల వెదజల్లుచు ప్రాగ్భాగంబున ప్రకాశించు వేగుఁజుక్క. నేనిదేవిధంబున మహానంద మగ్నుఁడనై యాలసించుచుండిన మహామహుండగు సమీరనందనుఁడు నాపై కోపింపవచ్చును. కావున నేనును సత్వరంబున పోయెదఁగాక!

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ఇది ప్రవేశము.

ప్రథమరంగము—కారాగృహము.

నాగపాశబద్ధుఁడగు నీలమేఘుఁడు (ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

నీల—

శా. ఓ కైలాస నగాధివాస! అభవా! యోపార్వతీ నాయకా!
ఓ కాకోదర భూషణాంకిత! శివా! యోభక్తమందార! యో
లోకాధీశ! సమస్తపాపహరణా! లోకప్రియంభావుకా!
పాకార్యాది సమస్తదేవవినుతా! పాలింపు నన్నీశ్వరా!

ఉ. నమ్మితి నీపదాబ్జములు నామనమందున నిశ్చలుండనై
నమ్మగలేదు వేరొకరి నామనమందున చంద్రశేఖరా!
రమ్ము యశంబుగొమ్ము సుకరంబుగ నాచెఱమాన్పి మెప్పులం
గొమ్ము త్వదీయసద్యశ మకుంఠితరీతి వెలుంగ ధాత్రిపై,

తే. గీ. కాచితివిసేప్ప భక్తుల కరుణతోడ
ననుచు వింటినినైన నాపాపమేమొ
చెఱనుఁజిక్కి చింతించు నన్నరయవైతి
భక్తరక్షణ బిరుదాంక పార్వతీశ.

ఓదేవా! నీవేల నన్నుఁగాపాడక విడనాడితివి. రాక్షసకులుండనని సందేహించుచుంటివా? ఇదియేటి న్యాయము. రాక్షసుఁడైనంత మాత్ర

మున దుర్బుద్ధియగువా? తదితరుఁడైన సద్బుద్ధి యగునా! ఓ దేవా! నన్నుఁ గాపాడసామర్థ్యము లేక యూరకుంటివా! అయ్యో! ఆర్తావన రతుణమున్న ప్రతివారును ముందంజ వేయుదురే? తమ సర్వస్వంబును ధారఁబోసి విఖ్యాతిఁగాంచెద రే? అట్టియెడ సర్వలోకపూజనీయుండ వగు నీవిట్లూరకుండుట భావ్యమగునా! రక్కసికొలంబుల కెల్ల దైవం బనీవగావే! నిన్నుఁ గాదని నిశాచరులు యేసమయంబుననైనను వేరు దైవతంబుల నారాధించిరే! నన్నుఁగాపాడ మీమాంసంబేల త్వరపడక యున్నది.

మ. జననంబాదిగ కష్టవారములనే సంప్రాప్త మానట్లుగాఁ
నొనరం జేసితి; వింక నెన్నటికి నేనూహింతు విద్యావినో
దసప్రఖ్యాతి; భవద్వి చిత్రములకే స్థానంబనే! కావవే!
నినుధ్యానింతు నిరంతరంబుమదిలో నిత్యాను మోదుండనై.

హా! కాంతా! మంజువాణీ! మనకీజన్మంబున దాంపత్యము లభింపదు కావున.

చ. వనితరో! ప్రేమ నాపయిని బాయుము వేరొక రాజపుత్రునిఁ
మనమునఁ గోరి వానిని ఘనంబగు సౌఖ్యమునందు తేల్చినీ
జననము సార్థకంబుగను సల్పుము కీర్తిమహీతలంబునన్
ఘనముగ నిల్పుకోఁదగును కామిని! నాయుసియాన వీడుమా,

అయ్యో! నేనెంత వెఱ్ఱిని. పార్వణపూర్ణిమాచంద్రునింబోలు యీనె మ్మోము చక్కదనంబును, తమ్మిరేకుల పరిహసింపఁ జాలు నానేత్రములసొరును, ఆవయ్యారి నడకలఁబోవియు మరతునన్న నావశమగునా! జన్మించిన దాది.

తే. గీ. బొందులునురెండు వేర్వేర పొదలుచున్న
ప్రాణమొక్కటిగా మేము బ్రతికినాము

యట్టియెడనెట్టి దుర్భావ లాడనేను
పాలుఁబడితిని. దైవమా! పాపినగుచు.

ఓసుందరిమణి! మంజువాణీ! నిన్నుచేపట్టి యమందానందంబున నీకు బ్బాడ దలంచిన నాకెంతలో నెంతటి పాటు వాటిల్లెను! నేనేమి చేయుదును. దైవవిధి కెవ్వరుకర్తలు! అయినను.

ఉ. అక్కట! మిక్కుటంపువల పాత్రతవుల్కొని నన్ను వేఁచుటన్
చక్కరబొమ్మ నీచెలిమి శాశ్వతమౌనని యింత కాలమున్
నిక్కము ప్రాణముల్ నిలిపి నేవిడనాడక యుంటిదేహ మిం
కెక్కడ నేనుఁగాంతు తరుణీమణి! నీయెడపొందు సౌఖ్యముల్.

ఇట్టి కారాగారంబున నాగపాశబద్ధుఁడనై యున్నను నేను నీవలన సుఖంబులుఁ గాంచఁగలనని యింతవరకు తలంచితినిగాని యిప్పుడు

కం. నిక్కము గ్రహింపఁజాలితి
దక్కవు నాకింక నీవు తరుణీమణిబల్
రక్కసినీ జనకుఁడు కడు
చిక్కులఁబెట్టును నొకింత చింతింపకనిన్.

అయినను కాలాను గుణ్యంబున పెరరాజకుమారుల ప్రేమించి

ఉ. చిన్నతనంబునందు కడుస్నేహమునన్ చరియించినంతనా
కొన్నను బ్రియమున్ గొనగకోర్కమనంబున నిల్పివాఁడు తా
నెన్నివిధంబులన్ దలచ నేనియు లాభము లేదటంచునో
కన్నరో పుణ్యమార్గములఁగాల్పకు కాయము వేదనన్‌బడన్.

మఱియును, పతిలేని పతిగతినిరర్థకంబని తలఁచి స్వప్రాణాపహారపరాయణవగుదువేమో; అందుకు మాత్రమెట్టి భీకరాపదలు శిరంబునఁబడి డెందమును గలంచుచుండినను ప్రయత్నించకుందువని నమ్మ

చున్నాను. ఆత్మహత్య సర్వసుఖంబులకును వినాశనహేతువగు కారణముగదా!

(భైరవుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

భైర—(తనలో) హా! చతుర్దశభువనైకవీరా; మైరావణనృపాలా!

చ. తనయునుఁగోరెనంచు గుణధాముని మేనమఱందిసూనునిన్
పనిఁగొనిబైదులోననిడి బాములఁబెట్టితి; స్వర్గలోకపా
లునిశచినాథుఁగెల్చితివి; లోకత్రియంబరులైన మానులన్
పనిఁగొనిఁ కట్టికొట్టితివి ప్రాజ్ఞులుభీతిల నెమ్మనంబులన్

అట్టిసాహసవంతునకు నేడిట్టిపాటు సంభవించె. కటకటా! భువనాధీశులచేతనా; దేవాదిదేవులచేతనా; దైత్యదానవానీకంబుల వల్లనా! కాదు. కాదు. నీచమర్కటంబులచేతనా జీవంబుల బాసితిరి! అయ్యో! మహారాజా! దండధరుదండంబించుకంతేని లక్ష్యంబుచేయక నిలచిన మీప్రాణంబు లాతరుచరువాల ప్రహారంబుల దేహంబునుండి తొలంగెనా! ఇంకరాక్షసకులంబునకు దిక్కేది. చలిచీమసహితమిఁక రాక్షసులకు ప్రాణాపాయముఁజేయ నూహించునుగదా! కాలచక్రము యొక్క విచిత్రములిట్టివియే కదా! అయ్యారే!

సీ. తొలిహేమకశిపుచే విలసిల్లి యామీఁద
బలిచక్రవర్తిచే ప్రతిభఁగాంచి
తరువాతమాల్యవంత బలాబ్ధిపేరంది
పిదపవిలోచను పెంపుగాంచి
అమీద త్రిపురంబులాపరించిన యట్టి
వీరసోదరులచే విఖ్యాతిఁగని
కాలకేయాదుల కౌఁగిలింతలనాఁడి
యలహాయగ్రీవుచే బలిమినంది

తే. గీ. వెలఁగుచున్నట్టి దానవకులము కిలను
కటకటా! యెట్టికష్టఁపుకాలమయ్యె
ప్రబలవర్షర్తువందున ప్రబలినదులు
మందువేసంగి క్షీణించుమాదిరిగను.

(ఆలోచించి) ప్రబలప్రతాపుఁడని పద్మనాళంబున నిలిపిన మత్స్యవల్లభుఁడేలనో వీనిని విడచినాఁడు. తులాసంరక్షణార్థముండిన దానవులైనను యీవానరుని నిర్జింపఁజాలరైరి. దైవలిఖితమిట్లుండ నేవరేమి సేయఁగలరు. (ఆలోచించి) దుఃఖావేశంబున సర్వంబును మఱచిపోయితిని. మారుతతనూజుఁడు రుద్రావతారంబని యెఱింగియు యిట్లు చింతింపవచ్చునే; రాక్షసరాజచంద్రమా!

ఉ. శాలిశమూర్తియావవనుపట్టి కపీంద్రుఁడుగాఁడు! అద్రిజా
బాలమనోధవుండనుచు భార్యవచింపవినంగవైతి. నీ
కేలరణంబటంచకట నేను వచింపవినంగవైతి! భూ
పాల! సమస్తసైన్యముల పజను నీవును స్వర్గమేగితే॥

అయ్యో! చేయవచ్చిన కార్యంబు మఱచి యిట్లు చింతించుచుటినేమి; మాతంగీ మహారాజ్ఞిగారియాజ్ఞనెరవేర్ప సత్వరంబున కారాగృహంబున కరిగెద గాక! అదెదండ ధరకింకరుల పూరికిం గొనని కారాగృహపాలకబృందము. వారిని సమీపించి దేవి నిర్దేశంబెఱింగించెదఁగాక! (కారాగృహాధికారిని సమీపించి) కారాగృహాధిపా! నీలమేఘుని చెఱనుండి తీసికొని రమ్ము.

కారా—అమాత్యవర్యా! వానినేల బయటకు తీసికొని రాఁ గోరెదరు.

భైర—చెప్పెదను వినుము. రామలక్ష్మణులనుఁ దెచ్చి మన రాజచంద్రుఁడు కాళికాలయంబున నునుచుట నీవెఱింగినదే కదా!

అటుపిమ్మట నొకవాన రేంద్రుండరుదెంచి సైన్యసహితంబుగ మనరా జేంద్రునిజీవచ్ఛవంబు జేసె. ఆసంగతి విని మాతంగీదేవిగారు నీలమేఘుని చెఱవిడిపించితీసికొని రా నన్నునియమించిరి. గనుక ఆలస్యంబుసేయక వానిని సత్వరము చెఱనుండి విడచిపుచ్చుము.

కారా—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి మరల నీలమేఘునితోఁ బ్రవేశించి) అమాత్యవర్యా! ఇతఁడే నీలమేఘుఁడు. నేనరిగి నావనిమీఁదనుండెదను. (నిష్క్రమించును)

భైర—అమాత్యవర్యా! నన్ను చెఱనుండి బయటకురప్పించిన కారణంబేమి?

సీ. చెఱలోననేనున్న తెరవవేరొక రాజ
తనయుఁగోరదటంచుఁ దలచినన్ను
చంపంగ బంటఁగాఁ జనుదెంచినాడవో
వేరొకరాసుతు వెలదిపెండ్లి
యాడిననను చెఱవీఁడ జేయఁగఁబంపఁ
జనుదెంచినాడవో సరసమతిని
తనపుత్రికను నాకు మనవారఁగూర్పఁగాఁ
దలచినిన్నంపెనో ధన్యచరిత

తే. గీ. వేగముగఁదెల్పినను బంపఁవేడువాఁడ
చావొసుఖమొకొ తెల్పు మాసత్వరముగ
వందనమొనర్తు మీపాదపద్మములకు
మహితగుణసాంద్ర! భైరవమంత్రిచంద్ర.

భైర—అయ్యా! నీలమేఘా! ఇఁక నీవు నాకు నమస్కరింపనేల! మేమేమీపాదదాసులమై పడియుందుము.

నీల—మంత్రివర్యా! కారాగృహంబుననున్న నన్ను మీరిట్లు పరిహసింపన్యాయమా?

భైర—నిన్ను నేనెప్పుడైన పరిహసించితినా! జరిగిన సంగతినంతయు నెఱింగించెద. వినుము.

తే. గీ. కుటిలుఁడగు రావణాసురుకోర్కె దీర్ప
దశరథమహీశుపుత్త్రిల ధర్మగుణులఁ
బట్టి తెచ్చెను నీమామ ప్రౌఢిఁ గోఁడ
తెచ్చెనో లేదొ యొకకొంతి వచ్చె పురికి.

ఆట్లరుదెంచి భటామాత్యసహితంబుగ నీమామనుయమపురంబున కంపె. అట్లాతఁడు రణరంగంబునఁ గూలుటవిని మీయత్తగారు తనముద్దుల పుత్త్రికను మంజువాణిని నీకు సహధర్మచారిణినిగ నొనర్చి సకలదానవ రాజ్యలక్ష్మిని నీకొసంగఁదలంచి తోడి తెమ్మని నన్నంపె. అదికారణముగ నేనిట్లరుదెంచితిని.

నీల—(దుఃఖముతో) హా! మంత్రి! ఏమంటివి. నిఖిలలోకభయంకరుఁడగు నామామ వలీముఖంబుచేత జీవంబులుఁ బాసెనా! నిశాచరవంశకలశార్ణవరాకాసుధాకరా! రాక్షసశేఖరా!

ఉ. ఆలములోన దేవతలనందర నొక్క-క్షణంబులోన; గో
పాలురఁ జేసినట్టి బలవంతుఁడవయ్యును నొక్కకోఁతిచే
యాలములోనఁ గూలితివె హా! దనుజాధిపచంద్రమా! భవ
త్పాలితమైసుఖంబుఁగను వర్ధిలులంకనుపీడి; యక్కటా.

మఱియును,

తే. గీ. అగ్ని యింద్రుండు జముఁడు యేయధిపుదయను
పొందఁగాఁ నోచి వాకిటనుందు రెపుడు
నట్టి జగదేకవీరుఁడు యాలమందు
పాడుకోఁతిచేఁ గూలెనె భైరవుండ!

భైర—కుమారా! ఏమి చెప్పుదును. ససైన్యంబుగ నీమామ

సంగ్రామంబునహతుఁడయ్యె. ఆ కారణంబున మీయత్తగారు సర్వసా మ్రాజ్యంబును నీకీయఁదలంచి నన్నుద్దేశానిరమ్మనినేనరుదెంచితిని.

నీల—అమాత్యా! భైరవా! సకలరాజలోకంబును నిజప్రతా పానలార్చుల గడగడలాడించిన జగదేకవీరుఁడు జీవంబులుబాసిపోవ మనముండి ప్రయోజనంబేమి? కావున.

ఉ. వానరుతోడఁబోరెదను వారిజసంభవుఁడడ్డువచ్చినన్
ఆనరమిత్రుఁడైన హరినాజినివానికిఁదోడుచూపినన్
మానితశౌర్యుఁడైనశతమన్యుఁడు బాసటవచ్చినిల్చినన్
మానను సంగరంబు దును మాడెదమారుతపుత్రుభైరవా.

భైర—కుమారా! నీలమేఘా! శాంతించుము. వాయునందను ని పరాక్రమముముందర చతుర్దశభువనంబులేకమైనను నిలువఁజాలవు. అట్టియెడ మనమేపాటి!

సీ. మారుతతనయుని మర్దింతుననిలోన
నంచునీమదిలోన నెంచకయ్య
వినువానిపూర్వపుకథను లెక్కింగించెద
బాలభానునిఁజూచి ఫలమటంచు
కబళించెవానిమీద ఘనుఁడులోకారాధ్యు
దిననాథునొద్ద వేదములు నదివె
పిదపసూర్యాత్మజుప్రియసచివుండయి
శ్రీరామభక్తుఁడన్ కీర్తిఁగని

తే. గీ. దుష్టరావణుబలములదోర్బలమున
సంగరాంగణమందు నిస్సంశయముగ
దునిమెనప్వీరు బలిమికేమానవాధి
నాథుఁడైననుతులయౌనె ధరణియందు,

కావున

చం. వగదిగవాడివాయునుతు పావనపాదములాశ్రయించినీ
వగణితకీర్తిశాలివయి యబ్ధిపరీతసమీపభూమి యిం
పుగ పరిపాలనంబు మునిముఖ్యులకుం సతతప్రమోదదా
యిగనొనరించి కాంచనగు నిద్ధసుఖంబులు రాక్షసోత్తమా.

అదే నీజననియు మరుత్సూనునితో నేమియో ముచ్చటించుకొనుచు యిటులనే వచ్చుచున్నది. నీవు వారిచ్చటకు వచ్చునంతనే నిశ్చలచిత్తుఁడవై నమస్కరింపుము.

(హనుమంతుఁడు దుర్దండి ప్రవేశించుచున్నారు)

హను—సోదరీ! నీయుగ్రజుమరణవిధానమును నీవెఱింగింపని చో నాప్రయత్నమంతయు వమ్మయ్యెడిగదా?

ఉ. భానుఁడు ప్రాఙ్నగంబునయి భాసిలెనేనియు రామలక్ష్మణుల్
ప్రాణముఁబాయువారెకద? భామిని నీవటుసాయమీయగా
పూని నిశాచరాధముని పోరున లీలగఁ గూల్చినాడ తే
దేని మదీయదోర్బలము దెమ్మెయిఁజూచి నవమ్మెయాగదా.

దుర్దం—పవనకుమారా! ఇందుపొగడఁదగినంత సాహాయ్యమే నేనొనర్చితిని. దుష్టుఁడగుటచే మదీయసోదరుండు దేవరభుజబలాగ్ని కాహుతియయ్యెను. దాన నేనుమీకించుక సాహాయంబొనరించితిని. దానికైనన్నింత యగ్గింపనేల?

హను—వనితామణీ! అట్లనకుము.

సీ. నీసహాయంబున నెలత దాటితితుల
పలుగురక్కసిపిండు భంగపరచి
నీసహాయంబున నెలత దాటితిపురి
కోటగోడలనెల్ల మీటివైచి

నీసహాయంబున నెలతగాంచితి రామ
చంద్రిల మెచ్చులసంధిలోన
నీసహాయంబున నెలతద్రుంచితిరణ
క్షోణిరక్కసకోటి ప్రాణమూడ్చి

తే. గీ. ఇంతటి సహాయ మొనరించితింతకన్న
సాయమింకేమి కావలెసాధ్వి చెప్పుము
నిన్నుస్తుతియింపఁదరమాన నీలవేణి
నలువకైనను వేనోళ్ల బిలువకైన.

అట్టి నీకు నేనేమి మేలుచేయఁగలను సోదరీ!

కం. ఏకడనుంచెను నీసుతు
నాకపటాత్ముండు దుర్మదాంధుఁడు ఖలుఁడుర్
నాకుంజూపుము యిప్పుడె
నాకరముల వానిచెఱ చనంగ నొనర్తున్.

దుర్గం—దేవా! భవదీయకృపారసము మాపైకలుగవలయునే కాని నాసుతుచెఱనిమేషంబున విచ్ఛిన్నంబైచనదే! అదేనాతనూజుని కారాగృహము రండు పోవుదము.

హను—సోదరీ!చూడుము. అచ్చటనెవ్వరో ప్రసంగించుచుండిరి. వారెవ్వరు?పగవారుకారుగదా?

దుర్గం—కారు. దేవా! కారు. వారిరువురు తమకురక్షణీయులే. అందుయువకుఁడు నాపుత్రికుఁడు. ద్వితీయుండు ప్రభుభక్తిపరాయణుండగు అమాత్యుఁడు.సత్యమార్గానువర్తి. మనమచ్చటికరుగుదమురండు.

హను—సరియే! పోవుదముపద.

భైర—కుమారా! అదేవారును మనసమీపమునకు వచ్చుచున్నారు. సమీపించినంత సంరక్షింపప్రార్థింపవలయును. మామనుదున్నాడనని నమస్కరింపకయూరకుందువుసుమా?

నీల—చిత్తము. అమాత్యునికోరిక నెఱవేరునుగాక!

హను—దుర్గం—(సహాపింతురు)

నీల—ఆర్తలోకరక్షణదీక్షావరతంత్రా! అనిలపుత్రా! రక్షిం

పుము, రక్షింపుము.

సీ. ఇనసూతిదుఃఖంబుఁగనలేకఁ దరిఁజేర్చి
చిత్తంబునందెంచు శివుఁడవీవ
కపులసాయముతోడ విపులవారాసిని
క్షణములో దాటి నఘనుఁడవీవ
లంకాపురంబు నిశ్శంకతోఁజొరఁబడి
ప్రాకారములఁ గూల్చుబలుఁడవీవ
జనకజజాడలఁగని రాఘవునకట్టె
తెలియఁజేసిన యట్టిదిట్టవీవ

తే. గీ. భక్తులనుఁగాచి ప్రఖ్యాతిఁబడసినట్టి
పార్వతీనాథుఁడవు నీవపవనతనయ
నీపదాంబుజముల నమ్మినిన్నుఁగొలువఁ
గోరినాడను కావు సమీరపుత్ర.

(అని పాదములవ్రాలును)

హను—కుమారా! నీలమేఘా!

ఉ. మామనుసంగరంబునను మార్కొనిచంపెనితండటంచు నీ
వేమియుక్రోధమందకుము హీనపుబుద్ధినతండుకోసల
క్ష్మామణులన్ వధించుటకు కైకొనివచ్చుటఁజేసి యాలమం
దామయిరావణుల్ గెడపి తయ్యభ్రశంబుగనీలమేఘుఁడా.

అదియునుంగాక.

కం. తరుణులఁ జెఱఁ బెట్టుటచే
సురవరులను చిక్కులందు సొక్కించుటచే
దురమున దుర్నీతి వాతని
వైరము నేపూని వానిఁ బాలక వినుమా.

దుష్కార్యములొనర్చి లోకంబున చిరస్థాయులైన వారెవ్వరు? కావున నాపై కోపగింపక నీకోరిన సతీమణిని పరిణయంబై సుఖంబుగాంచుచు రసాతలాధిపత్యంబు వహించి సర్వజనానందకరంబుగ పరిపాలనం బొనర్పుము. మంత్రీ! యీపురద్వారంబునఁ గాపాడుచున్న మత్స్యవల్లభుని సత్వరంబు పిలువనంపుము. ఆతండు మదీయాత్మజుండు.

భైర—దేవా! ఇదివరకే నేనాతనికొఱకై సేవకునిఁ బంపియున్నాను. ఆతఁడింత కరుదెంచుచునే యుండును.

హను—సోదరీ! నీకోరికలన్నియు నెఱవేఱినట్లేగదా?

దుర్గం—పవనాత్మజా! తమ కృపారసము నాపై ప్రసరింపఁ గోరికలు నెరవేరకుండుటెట్లు?

(మత్స్యవల్లభుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మత్స్య—నేడుగదా! చిరకాలగర్భితమైన నాకోరిక ఫలించెను.

ఉ. పుట్టిననాటనుండి జనపూజ్యతనొందిన వాయుపుత్రునిన్
దిట్టను నాదుతండ్రినట దీర్ఘపరాక్రమ వైభవోన్నతున్
నెట్టనఁ గాంచఁగోరి మదినెంతయు నూహయొనర్చుచుండ; క
న్పట్టెను తండ్రి కావఁగ కృపాపరుఁడై మదభీష్టసిద్ధికై.

(ముందుఁజూచి) అదె! మదీయజనకాదు లేమియో ప్రసంగించుచున్నారు. సమీపించి నమస్కరించెదగాక! (సమీపించి)

తే. గీ. జనక! ప్రణమిల్లుచున్నాఁడ చరణములకు
మత్స్యవల్లభుఁడను నేను మాన్యచరిత!

తనయుఁడగ నన్నుదయఁజూచు ధన్యమూర్తి
అంచితామలగుణగేయ! యాంజనేయ!

హను—(లేవదీయుచు) కుమారా! లెమ్ము! చిరంజీవివగుము. అమాత్యా! నీవు సత్వరంబున నేగి నీలమేఘపట్టాభిషేకంబు పురంబునఁ జాటఁబంచి పురం బలంకృతంబు గావింప నేర్పాటు చేయింపుము.

భైర—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

హను—సోదరీ! మన మనంతర కార్యంబుల నెరవేర్పన రుగుదమా ?

దుర్దం—చిత్తము. పోవుదము. పదుండు.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము:—పట్టాభిషేకమందిరము

(నీలమేఘుఁడు భైరవుఁడు, హనుమంతుఁడు, మత్స్యవల్లభుఁడు, దుర్దండి ప్రవేశించుచున్నారు.)

హను—సోదరీ! దుర్దండీ!

సీ. నీసోదరునిఁగూల్చి నెలఁత నీకొమారుని
సింహాసనంబుపైఁ జేర్చినాఁడ;
గజరాజగమన! నీకష్టంబులఁ బాపి
యానందమందితి నాత్మలోన;
నైననిప్పుడు నేను మానవతీమణి!
చెప్పెద నొకమాట తప్పకవిను;
నాపుత్రకుని వీని నలినాయతాక్షిరో!
యువరాజపదవియందుంచువాఁడ;
తే. గీ. భైరవుం డెప్పటట్టుల మంత్రిపదవి
విడకసతతంబు వీరికి వీరయోధ

కల్పితవ్యూహములఁ జెఱుపఁ గలుగుశక్తి
నిచ్చుగావుత! సుఖముండు మింతిమిన్న!

(నీలమేఘునితో) బాలకా! నీలమేఘా!

మ. జనముల్ సంతసమంద సర్వసురుల్ సమ్మోదముం జొందఁగా
మునులానందముతోడ మెచ్చఁగను నీ పూజ్యప్రధానాళియో
జనలంజేకొని ప్రేమతోడుత ప్రజల్ సౌఖ్యంబులన్ దేల్చి పా
వనపాథోధి ధరిత్రి భూవలయమున్ పాలింపు సత్కీర్తితో.

(మత్స్యవల్లభునిఁ జూపుచు)

తే. గీ. సోదరుఁడు సోదరునిఁజూచు శోభతోడ
యీమదీ యాత్మజునినీవు ప్రేమఁగనుము
మంచురాచూలి భర్తనిన్ మంచుగాక!
చాలకాలము గుణజాల! నీలమేఘ.

అమాత్యవర్యా! భైరవా!

తే. గీ. బాలకులు వీరలాటను పాలనంబు
సలుపఁగా లేరు జనములు సంతసిల్ల
కానభైరవ! రాజ్యంబుఁ గాచుచుండ
వలయువీరలఁ బ్రౌఢులై వరలువరకు.

మత్స్య—జనకా! నిరర్థకమగు యీశరీరంబుపై మక్కువఁ బూని రక్షోవర్గంబుల చెంతనుండ నామనం బిచ్చగింపకున్నది. అది యనుంగాక; ధరాతలంబున నుద్భవించిన ప్రతిజీవియు సుఖదుఃఖముల కడ్డుపడుదురని భావించి పుత్రులఁగన్న హేయంబగు ప్రపంచసుఖంబుల కాసించి నేనెట్లుమిమ్ము వీడఁగలుఁగువాఁడను! నేనును మీతో డనే యరుదెంచెద. మఱియును.

ఉ. ఏమహనీయునిం గనిన నెల్లసుఖంబులుఁ గల్గుచుండునా
రామునిఁ, సర్వశాత్రవ విరామునిఁ, రాక్షసవంశఖండనో

ద్ధాముని, సూర్యవంశకులధాముని పంక్తిరథేశసూనుఁడౌ
రాముని, పాదపద్మముల ప్రాంజలినై నిలువంగఁజేయుమా.

నీల — దేవా! మారుతాత్మజా!

మ. ధరణీ చక్రము పాలనంబునలుపన్ దక్షత్వమా లేదు; నా
కరయన్ చక్కని కావిమోవినవలా కౌఁగిళ్ళపై నాసలే
దురమానాథు పదాంబు జాతములపై దూలన్ మనంబెంతయున్
త్వరగా నోపవమానపుత్ర! గుణసాంద్రా! రామభక్తాగ్రణీ!

కావున నాకోరిక వినుండు.

సీ. ఏవాని పాదసంసేవనంబునఁ జేసి
వాల్మీకి ఘనుఁడౌచు వరలినాడు;
స్వర్నాథుఁడాది యాస్వర్లోకవాసులు
భావింతురెవ్వాని పదములుమది
ఎవ్వానిపైభక్తి హిందువులందరు
సర్వకాలములందు జరుపుచుంద్రు;
ఎవఁడు చతుర్దశభువనాధి నాథుఁడై
క్షీరాబ్ధియందునక్షేమము గను
తే. గీ. ఆగుణాధారు సకలలోకైక వీరు
శ్రీరమాచిత్తచోరు దుర్వారవైరి
వీరవిదళన శరయుక్తు ధీరురాము
సతముసేవింప డెందంబు చాలగలదు.

కావుననన్ను మీవెంటఁదీసికొని పోఁగోరెద.

భైర — దేవా! అనిలపుత్రా!

మ. గడచెన్ ప్రాయము సర్వమున్ రణములో త్మోపాలుతోఁగూడనా
కాడుకుల్ జచ్చిరి. వారికైవసటచే కోదండుప్రాణంబులన్

విడువక నాకులకాంతయుఁ మడసెనో వీరాగ్రణీ! యింక క
ట్టిడినై మంత్రిపదంబు చేకొనిన పాటింపంగ నోరెవ్వరుఁ
కావున.

చ. వనములకేగి సంతతము భక్తవశీకరు దేవదేవు పా
వన పదసేవభక్తిని కృపాకర! చేయుచు కాలమంతయుఁ
చనగ నొనర్తుఁగాని యికసల్పఁగఁజాల సుమహాత్యకృత్యముఁ
మునులను వేఁడి ముక్తికిని మూలమెఱుంగు దను గ్రహింపుమా.

దుర్ద్రం—అయ్యా! పవనతనయా! నీచేసిన మేలునకేనేమి ప్రత్యుపకార మొనర్చుదానను. చంద్రునకు నూలుపోగనునట్లునే నిదె మీకు నమస్కరించుదానను. కుమారా! నీలమేఘా! నీవేగిన స్త్రీకై సకలశ్రిమలనందిన యీముసలిగతి యేమగును? నిన్నేకోరి తన యవ్వనమంతయు ధారఁబోయు నువ్విళ్ళూరుచు దినమొక యుగంబుగఁగడపు నీప్రాణప్రియను మంజువాణిని వేఱుచేయఁదలఁచితివి. ఈరసాతలసామ్రాజ్యమంతయు మహావైభవంబున నీకు పట్టాభిషేకంబుజేసి జామాతాపుత్రికల సుఖంబుల నేత్రానందకరంబుగఁ గాంచనెంచిన మీయత్తగారి మనోరథంబు విఫలమొనర్ప నెంచితివా? ఇది నీకు తగునా? (మత్స్యవల్లభునితో) అయ్యా! మత్స్యవల్లభా! చిన్నతనంబున నుండియు మాసొమ్ముతినుచు మమ్మువీడనాడుట భావ్యమగునా? కృపాపరుండవై నాకొమరునకు సాహాయ్యము గనుండ ప్రార్థించుచున్నాను. (మంత్రితో) అయ్యా! భైరవా! నీవీరాజ్యంబును వీడిపోయిన మాకేది దిక్కు. ఈపురజనులనందరిని యీబాలురెట్లు సంతోషపరుపఁగలరు? కావున మాయందు దయాళులరై మీయుద్యమంబును మానవేడుచున్నదానను.

హను—నీలమేఘా! జననివాక్యము జవదాటనగునా ? సన్మార్గవరుఁడవై రాజ్యపాలన మొనర్చి పుత్రికాపుత్రులఁబడసి యనంతరము దేవదేవు నారాధింపఁ గడంగుము. (భైరవునితో) అయ్యా! భైరవా! నీవీరాజ్యంబువిడచిన దేశంబల్లకల్లోలంబు గాదే! కావున కృపావరులై మంత్రిత్వము నెఱవేర్చ నా ప్రార్థన. కుమారా! మత్స్యవల్లభా!

మ. జనవంద్యుండగు కౌసలేయుని నిజస్వాంతంబునం దెన్నుచున్
వనమందున్నను సౌధరాజములపై వాసంబునన్ సల్పినన్
బొనరంబోదొక యింతభేదమును రేపుంమాపునున్ నిశ్చలా
త్మను భావించుచునుండు మాన్యుని పుత్రా! మత్స్యగర్భోద్భవా!

కావున పితృవాక్యపరిపాలనా ధౌరేయుఁడవై నీవిచ్చటనుండి వీరిరాజ్యంబున కాధారుండవగుము. నీకోర్కె చెల్లింపనందులకు నాపై నాగ్రహింపకుము నీలమేఘా!

మ. సురసంఘంబులు సంతసంబుగనఁగా సుశ్లోకులైనట్టిభూ
వరమానీంద్రులు మెచ్చి తావకయశో భాగ్యంబపేక్షింపఁగా
నరసుల్ మంత్రులు న్యాయవర్తనముచే సామ్రాజ్యమున్ గొల్వనీ
ధరణిన్ పాలనసల్పు కొమ్ము ఘనదోర్దర్పాతిరేకంబునన్.

బాలకా! నీలమేఘా! నీకింకేమి కావలయును.

నీల—దేవా! మీదయయుండ మాకేమి కొదువ. అయినను నిట్లగుఁగాక!

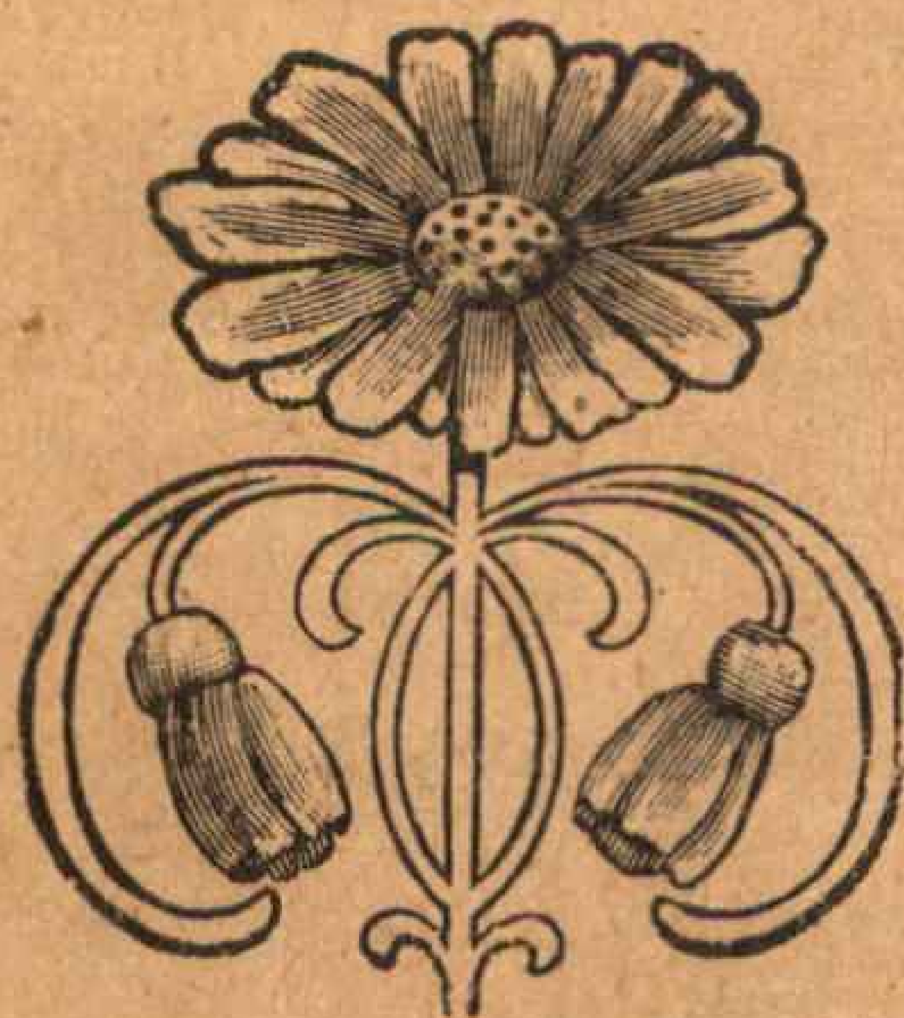
తే. గీ. ధరణి సస్యసమృద్ధమై దనరుఁగాక!
భూవిభులు సత్యమార్గంబు పూనియుండ్రి

గాక! సుకవులుకీర్తినిఁ గాంత్రుగాక!

నెలకు వర్షత్రయంబులు గలుఁగుగాక!

ఇది భారద్వాజ సగోత్రోద్భవ కోవల్లాన్వయ వేంకటకృష్ణయామాత్యపుత్ర పుండరీకాక్షశర్మాభిధేయ విరచిత మారుతివిజయమను మైరావణ వధారూపకంబున సర్వంబును పంచమాంకముసమాప్తము.

శ్రీరామ చంద్రార్పణమస్తు.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA116B136
పుస్తకం పేరు	మారుతి విజయము
తారీఖు	26/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	99
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Aswini
పేజీలు విడదీసినది	Thasin
స్కాన్ చేసినది	Triveni
పరీక్ష చేసినది	LAKSHM
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good